ЯК КОВБАСА ТА...

Ні, без чарки... Сама ковбаса...

...Закололи ік Новому року кабана. В Івана Петровича Дрімлюка. Голови колгоспу "Нова путь"...

Кабан годований не для продажу, а для себе, — отже, й сало таке, що хоч ножиком на паляницю намазуй, само в роті тане, і шкірочка аж просвічує! А здір який! Як решетилівська мережка! Смалець із нього біліший од сметани й ніжніший од вершкового масла; вишкварки такі, що з макітеркою можна ковтнути... Ну, й м'ясо там, і на холодець, і кендюх, і кишка... А ковбаса! Та що там говорити! Правильний, одне слово, кабан.

І не думайте собі нічого такого: вигодувано кабана чесно, похазяйському, без ніяких порушень, бо Іван Петрович Дрімлюк був голова чесний, хазяйновитий, добрий господар, добре сам знав, де своє, а де громадське, та й інших цього добре й наполегливо вчив...

Закололи, значить, того кабана ік Новому року. Закололи, обсмалили, пошкребли, хвоста та вуха дітям пооддавали, розчинили, — сало в липівку, м'ясо в діжку, натопили смальцю, наробили ковбас, ковбаси в липівці залили смальцем, з голови та з ніг наробили холодцю, начинили пшоняною кашею кишку, печінку з нирками на пироги, а сальника хазяїнові засмажили, бо Іван Петрович дуже любив сальника... І батько його, й дід теж полюбляли сальника, а прадіда Іван Петрович не пам'ятає.

Упорали, значить, кабана, сіли, відпочивають, і кожний сам собі подумав: "Коб швидше вже той Новий рік наставав!"

* * *

Аж ось зустріч Нового року.

Іван Петрович Дрімлюк— поважаний голова колгоспу та гостинний і привітний господар, — так що ж ви гадаєте, що він сам Новий рік зустрічатиме?! Та де ви таке бачили?! Такого не буває!

Завітало до Івана Петровича гостей чималенько: поприходили й родичі, та й бригадирів кращих він запросив.

Онися Ремез, краща ланкова, чорнобрива комсомолка, з отакенними очима та з найтовщими в районі косами, дуже гарненька — простотаки красива! — дівчина, прийшла… Хоч і довго одтакувалася: "Та мені, Іване Петровичу, ніяково! Та я й на людях не вмію", проте Іван Петрович умовив її прийти, бо дуже він любив Онисю, — талановите дівча було — і в роботі, і в співах, і на виду, — та до того ще й сирота, а як у хату до когось було зайде, — в хаті ніби аж яснішає…

Дідка старенького, городника, з дружиноюбабусею теж запросив Іван Петрович, бо поважав старого як великого майстра викохувати різну городину, а до його дружинибабусі ставився з великою пошаною, завжди перший при зустрічі з нею поштиво шапку скидав, вітався, бо бабагородниця бабувала, як Іван Петрович на світ білий забунтував, а про родильні доми та про акушерські на селах пункти за старого часу й думки в царськопоміщицького уряду не було…

Приїхали до Івана Петровича і з району добрі знайомі.

Та чималенько, одне слово, гостей за стіл посідало.

Зустріли Новий рік, як слід поколгоспному, пишно та врочисто, з тостами, з промовами, з дотепами, з експромтами, — весело та радісно…

І хто б міг подумати, що в такий урочистий, святковий вечір у такого лагідного, привітного та гостинного хазяїна за новорічним столом могла вибухнути така сильна драма. Як у кіно.

А вибухла!

* * *

Ковбаса підвела…

Подала господиня на стіл на двох величезних сковородах смажену, просто з печі, ковбасу… Смалець шкварчить та бульбочками на сковороді лопотить, а ковбаса аж підскакує… Кільцями, кільцями ковбаса підскакує й пашить.

— Пригощайтесь, дорогі гості! Самі начиняли! — припрошує господиня.

Як узялися за ковбасу, зразу ж і почулося:

— Ну й ковбаса! Ох же ж і ковбаса!

— Чи запікали одразу, як начинили, та тоді вже в липівку, чи клали незапечену? — хтось запитав.

— Запікала! — відгукнулася хазяйка. — І мати покійні запікали, та й мене навчили, — запікаю й я!

— Ну й ковбаса!

Та ось хазяїн, Іван Петрович, трішки скривився й зауважив:

— Шкода, що без часнику! От, якби з часником! Без часнику вона якась така вроді не така...

Хазяйка аж засмутилася:

— Звиняйте, дорогі гості! Без часнику! Не дістала часнику!

— Та вона й без часнику добра! — почулося з усіх боків.

— Будьмо!

Старенький дідок-городник, що сидів поруч Івана Петровича, якось так хитрувато, ніби між іншим, промовив:

— Що ви кажете, — без часнику! Та з часником же ковбаса!

А всі як зарегочуться:

— То вам, дідусю, мабуть, торішній часник унюхується!

— Ні, таки, діду, без часнику! Хоч і гірко це мені, а не клала я часнику! Не дістала! — ствердила хазяйка.

— Та що ви мене дурите, коли ковбаса з часником! — дідусь своєї.— Самі ось покуштуйте!

Наколов на виделку дід шматочок ковбаси із своєї тарілки та й подає хазяїнові:

— Покуштуйте й понюхайте!

Іван Петрович узяв у діда виделку з ковбасою, куснув, нюхнув і очі витріщив:

— Дивись! їйбогу, з часником! — Та до жінки — А кажеш, не клала часнику!

Бригадир один, гарячий і на роботі, й за столом, аж підскочив:

— Та що ви, діду, нам голову морочите! Ковбаса без часнику! Нате ось самі пересвідчитесь!

І подає дідові свою тарілку з ковбасою. Дідусь узяв тарілку з ковбасою^ щільненько до носа її підніс, знизав плечима:

— Принюхайся, голубе, сам! Ковбаса й у тебе з часником! На, їж!

Бригадир просто вихопив у діда тарілку (запальний такий був) з ковбасою та до носа й у рот… І отетерів…

Дивиться на всіх, дивиться і так ніби аж із стогоном:

— Їй-богу, часником пахне! Та що воно за лиха година! Дивись!

Примовкли всі, нічого ніби не розуміючи… Раптом тойтаки бригадир як підскочить:

— Та без часнику ж ковбаса! Слово честі, без часнику! То ніби запахтіло часником, а тепер ні духу, ні паху! То мені, мабуть, іздалося! Ось нате, діду! Де там часник?

Дідусь-городник знову взяв тарілку в бригадира, понюхав, повертає:

— З часником!

Бригадир аж засичав. Вихопив у діда тарілку, до носа і… сів. Не сів, а впав на стілець.

— З часником! — закричав.

Отут і пішла драма. Всі до діда біжать, тарілки дідові тикають.

— Де тут часник? — кричать. Дідусь тарілку з ковбасою принюхує:

— З часником! — каже.

І таке за столом вчинилося.

У хазяїна вже піт на чолі й чуб мокрий, а драма не вщухає. Тоді він і каже:

— З часником у нас ковбаса чи без часнику, та я вірю своїй господині, що часнику вона не клала. А чому не клала? А тому вона не клала, що ніде його не дістала. А чому вона його не дістала? А тому, що дідгородник проґавив і часнику не посадив.

Дід як підскочить.

— Я хіба не казав, що часнику треба посадити?! А ви що, Іване Петровичу, відповіли? "Обійдеться й без часнику!" А тепер дід винуватий! Неправильно, Іване Петровичу! У діда часник єсть! Та не для всіх!

При цих словах дідусь витяг із жилетної кишені величезний зубок часнику, надгризеного!

— Так от воно звідки! — всі на діда накинулися. Іван Петрович як трахне ще раз по столу рукою:

— Так от, діду! Наказую! Наступної весни посадити не менш як гектар часнику! Все!

— Гектар?! — усі.— Навіщо гектар? Що з ним робитимемо?

Дід підвівся:

— Єсть, гектар часнику, Іване Петровичу! На цьому таки драма вщухла.

* * *

Наступної весни дідусьгородник посадив цілий гектар часнику.

Дехто ремствував, дехто дивувався, навіщо, мовляв, стільки часнику.

Та ось як уродив часник, та як дізналися про це працівники ковбасної промисловості,— так і дідусь-городник ходив гоголем, і Іван Петрович Дрімлюк ходив гоголем, а бухгалтер колгоспний все посміювався та голові колгоспу доповідав:

— Знову переказ на наш рахунок у банок! За часник!

— Скільки? — питає Іван Петрович.

— Чотири нолики ззаду!

— І то гроші! — каже Іван Петрович.

* * *

— От вам і часник! — сказали ми мудрому колгоспникові.

А мудрий колгоспник:

— А ви що гадали?! Часник, та цибуля, та перець — це ж дуже потрібні речі — спеції у харчовій промисловості! Гав ловлять ті керівники наших колгоспів, що їх не культивують! А що ото драма з часнику вибухла? То нічого, воно ж на користь.

УДАР! ІЩЕ УДАР!

1

Коли над Києвом починають голубіти ночі, на каштанах бубнявіють бруньки, а на київських схилах витикається зелена травиця, — запахло, отже, весною! — кияни, зустрічаючись один з одним, весело посміхаються:

— Чули, коли сезон починається?

— В театрі?

— Та в якому там театрі?! На стадіоні травичка вже зазеленіла, а ви про театр!

— Та яка там травичка? Ще сніг на стадіоні! На схилах, щоправда, вже де-не-де зазеленіло.

— То ви не придивлялись! В середині поля справді ще сніг, а на штрафних площадках уже два кущики травиці виткнулось. Спеціально вчора сам ходив, сніг розгрібав. Осьось уже!

Кияни трохи нервуються, чекаючи відкриття футбольного сезону.

Та не тільки кияни. Чекають нетерпляче,і москвичі, і ленінградці, і тбілісці, і всі, всі, всі, хто болітиме за групу "А", за групу "Б", за першість у Союзі, за першість в кожній радянській республіці, в кожній області, в

районі; в колгоспі — яка бригада повоює першість; на заводі — який цех; в інститутах, в університетах, технікумах — який факультет.

А в нашому дворі щодня відбуваються матчі між першим парадним, де за капітана Льоня, і четвертим, де капітанствує сіроокий Юрко.

І коли від пушечного удару летять з брязкотом у мене в квартирі шибки, капітани обох команд авторитетно заявляють:

— В штангу!

На цьому перший "тайм" моментально кінчається, команди розбігаються на перерву, не для перепочинку, а більше для того, щоб уникнути штрафу — одинадцятиударки... материним віником...

Кожної весни мільйони футбольних м'ячів літають над неосяжними просторами нашої чудесної Батьківщини.

— Сезон починається першого квітня! Але в Тбілісі!

— А в нас коли?

— Одинадцятого квітня!

— Ой, як іще довго чекати! Аж одинадцять день!

Кияни заздрять тбілісцям, москвичі — киянам, ленінградці — москвичам, а футбольна команда десь на Новій Землі заздрить усім командам на Великій землі, бо розпочне вона матч десь аж у червні... Але розпочне обов'язково...

Перший матч сезону в Києві.

Далеко задовго до матчу болільники вже по кілька раз обговорили поміж себе майбутні склади команд — і основного, і дубля, — і з цього приводу було чимало гострих суперечок, причім жертвами цих суперечок завжди бувають не спорщики, а ні в чім не повинні футболісти, що десь у Сочі чи в Гаграх готуються до майбутніх боїв.

— Центр нападу в основнім складі Н.!

— Хто?!

— Н.!

— Корова!

— Хто корова? Н. — корова?!

— Ну, як не корова, так сундук!

— Хто сундук? Н. — сундук?!

— Хіба ні?

— Самі ви сундук!

— А ви — корова!

До згоди, як бачите, в даному разі не прийшли!

Симпатяга Н., центр нападу, чесно й наполегливо працює на півдні, щоб удосконалити майстерність, а з нього болільники зробили і корову, й сундука, та й самі при тім коровоосундучилися…

Спортивна боротьба…

А як часто ви чуєте, що треба зробити, щоб вийшов ідеальний, непереможний футболіст.

Щодо київської команди майстрів футбола рецепт цей приблизно такий.

Заслужений — та де заслужений — народний! — болільник авторитетно заявляє:

— Ех, якби до сміливості Лермана та додати удар Лемешка, ліву ногу Віньковатова, праву ногу Товта, серце Пономарьова, лоб Годничака, голову Дашкова, очі Гаврилюка, хватку Макарова… От би був центр нападу!

А чорноволоса Інна додає:

— А волосся Юста! Кучеряве! Білоголова Оля вимагає:

— І щоб хоч трішечки Комана!

Тут, розуміється, може бути безліч варіантів в залежності від особистих симпатій.

А чому б, справді, нашому старшому тренеру товаришу Ошенкову не прислухатися до таких оригінальних порад наших заслужених болільників?

Варіанти можуть бути найрізноманітніші, але одне завжди буде незмінним: Інна й Оля в кожному варіанті вимагатимуть:

— Щоб волосся Юста! І щоб хоч трішечки Комана!

З

Любить наш народ футбол, кріпко любить. Любить він і наших футболістів...

Шаленіють від футбола болільники, до болю, до сліз переживаючи гіркоту поразки і буйно радіючи з перемоги!

Складна гра — футбол. І не так технічно, як психологічно.

Грають одинадцять майстрів.

Їх судить один суддя!

А того одного суддю судять п'ятдесят-шістдесят тисяч чоловік.

І коли прислухаєшся до вироків отого шістдесятитисячного судді, виходить, що суддя всесоюзної категорії знає правила гри значно гірше, ніж, приміром, отой тринадцятилітній шкет, що в нього очі на лоба вже вилізли, а він кричить:

— Суддю на мило!

А навіщо йому те мило, коли він, як на нього глянути, умивався ще тоді, як лежав у ночвах і мила його мама. А то раптом одчайдушний тисячоголосий крик:

— З поооля! З погогоголя!

— Кого ви хочете "з поля"? — запитали якось ми одного дядю, що кричав "з поля!", заплющивши очі.

— А мені все дно! У мене голос хороший — прочищаю! Іноді різкий крик "з поооля!" набирає зовсім несподіваного значення.

Гурт молоденьких дівчаток голосно, настирливо й уперто скандував:

— Юста з поля! Юста з поооля! Юста з поооля!

— Ви несправедливі, дівчатка, — Юст прекрасно грає!

— А ми його викликаємо з поля на пляж!

— Ааа!

А проте, правду казавши, несправедливо ставляться до наших майстрів футбола глядачі. Навіть болільники. Матч. Наші виграли.

— Бачили? Ех, молодці! Ні, таки в нас прекрасна команда! Орли! От команда! От грають! Ви бачили, як Віньковатов? А Дашкові А Товт! А Пономарьов! А Макаров! Геній! От команда так команда! Яка бистрота! Які удари!

Наші програли.

— Партачі! Ну, хіба це команда?! Лазять по полю, як сонні мухи! А Макарові Щоб такого м'яча не взять!? А ще називаються група "А"! Та їх і в "Б" не пустять.

Виграли.

— Оце команда! Ще їм виграть у Москві, в Тбілісі, в Куйбишеві... І що ви гадаєте? Можуть бути чемпіоном! От команда!

І т. д. І т. ін.

Нічого не зробите: болiють!

…Ну, товариші футболісти! Наші! Київські!

— Удар! Іще удар!

Тільки, будь ласка, не в штангу! І не в свої ворота!

НЕ СВАРІТЬСЯ! (Жарт)

Іван Косило, бригадир рільничої бригади, та посварився з Іваном Моторенком, механізатором, бригадиром тракторної бригади.

А жили вони завжди між собою в згоді та в злагоді, працювали дружно, — і от нате вам: пробігла між ними чорна кішка!

Та яка! Не кішка, а просто тобі чорна пантера!

Як іде було бригадир Іван Косило повз трактора, так механізатор Іван Моторенко — за трактор, щоб бригадира Івана Косила не бачити, а як проходить було механізатор Іван Моторенко понад пшеницею, так бригадир Іван Косило — у пшеницю, щоб механізатора Івана Моторенка не бачити.

А пшениця така вродила, що й не нахиляючись заховатися можна: ускочив у пшеницю — і нема людини, хоч він навіть і бригадир.

А що сталося?

Подейкують, ніби бригадир Іван Косило хотів покепкувати з механізатора Івана Моторенка:

— Ну, що б оце ти із своїм комбайном робив, якби я тобі отакої пшениці не викохав? Кажи, га?!

Та ще, кажуть, і зареготався. Та ще, кажуть, і прилюдно.

Механізатор був людина поважна, трудно його було розсердити, а вже як розгнівається, тоді держись. Спочатку зблідне, потім почервоніє і як заговорить, аж заїкається...

— Ти це всерйоз? — запитав механізатор у рільника. А той своєї, кепкує:

— Всерйоз! А що я з тобою, в триньки гратимусь?!

— Ну? — насторожився механізатор.

— Живете нашими знаннями, нашою агротехнікою! Нашою... нашою... — не знайшов Косило слова.

— Що "нашою, нашою, нашою"?! — перекривив механізатор. І вже зблід.

— Розумом нашим! А потім: ми механізатори!

— Рррозумом? Вввашим розумом?! Мми вввашим розумом живемо? — аж застогнав механізатор, і вже почервонів, і вже почав заїкатись. — Та плавали б ви своїм голим розумом зверху по стерні, як і досі плавали, якби не ми, механізатори!

Бригадир підскочив:

— Ми?! Без вас?! Та що ви таке робите, скажіть, будь ласка? І без вас пшениця родила! Подумаєш?! Механізатор! Баранка!!!

Аж затупцював механізатор:

— Бааарранка? Що робимо? А глибока оранка, а культивація, а сівба, а комбайни! Та як?! Та в які строки?! Родило?! По скільки родило? По два ковші на десятину родило! А тепер по тридцять центнерів з га! Ціпидло ти таке!

— Хто ціпидло?! Я — ціпидло?! — аж закрутився бригадир.

Надійшов комбайнер.

Моторенко з комбайнером як узяли бригадира в стоси, так і слова йому не дадуть сказати. Він тільки:

— Агр… Мич… Знан…

І побіг. Біжить, біжить — озирнеться та кулаком: я тобі, мовляв…

Механізатор махнув рукою… Заїло бригадира Івана Косила:

— Ціпидло?! Я тобі покажу ціпидло!

І почав рільничий бригадир думати, що б його таке механізаторові зробити, щоб йому було кисло.

Якби це було до механізації, він би знав, що зробити: він би йому або одну віййну від війя одчахнув, або занози від ярма у пшеницю позакидав (хай би попошукав ті занози у такій пшениці!), або кілочки з осей повисмикував, щоб йому всі чотири колеса в гарбі поспадали!

А в тракторі війя нема, та й ярма в тракторі не дуже знайдеш, колеса хоч і є, так осі без кілочків…

От морока!

Довго думав рільничий бригадир і таки надумав.

— Я тобі покажу! І тобі, й твоєму комбайнерові!

Як почалися жнива, як почали гуляти комбайни по пшеничному морю, рільничий бригадир узяв та до безтарок таких коней дав, що ледве ногами совають.

Повезуть безтарки від комбайна зерно до зерносховища та й їздять години двітри.

А комбайн стоїть, бо бункер повний! І трактор стоїть.

А рільничий бригадир стоїть на могилі та посміхається:

— Стоїш?! Механізація називається! Стояїзація, а не механізація! Я тобі покажу "ціпидло"!

Підвозити воду до трактора рільничий бригадир призначив бабу Секлету ста одинадцяти років, а підвозити пальне — діда Ярусалима ста дванадцяти років.

Стоїть трактор, бо води нема, бо пального нема! І комбайн стоїть!

— Механізатори! — махає кулаком бригадир. — Простойзатори, а не механізатори! Я тобі покажу "ціпидло"!

Добре, що такого не було, а то пшениця осипалася б!

ЛОВІТЬ ПАЛАШУ!

Один папаша подивився на своїх двох діточок, посміхнувся ласкаво і сказав мамаші:

— Колиши їх, наших любих, наших славних! Колиши, голубко, колиши... Візьми отак за вервечки та й колискової заспівай:

Ой ну, люлі-люлечки, Шовковії вервечки, Мальовані бильця, Пішли до Кирильця...

Поколиши отак, вони, рідненькі наші, й задрімають. А я тим часом піду прогуляюсь. Щось мені трохи ніби млосно... Я тут недалечко буду, в садочку.

Мамаша собі діточок колише, а папаша — в садок, і до берега, до берега, та не стежкою, а навпростець, а потім підняв поли у пальтечку, озирнувся та як улупить!

А тут звідки не візьмися — кум.

— Куди це ви, Іване Карповичу?

— Естафету мчу! Під лозунгом: "Діти наші — квіти наші!"

— А як там хлоп'ята?

— Ростуть! "Ой ну, люлілюлечки!"

І — далі. Зупинився папаша недалечко від залізниці. Зупинився, сів на пеньку, витер піт.

— Ху! Не здихаюсь! Чого тільки заради тих дітей не зробиш...

До залізниці папаша вже не дуже біг. А в поїзді вже відсапнув зовсім.

* * *

А мамаша діточок колише, колискової пісні співає та… палату чекає.

А папаша у садочку вже десять років "прогулюється". Вже "наші любі діточки" попідростали й до школи ходять, хоч і нелегко їм, бо папаша зовсім забув про них.

Папаша весь час "на марші".

Нарешті нагарбала мамаша папашу.

Власне, не мамаша нагарбала, бо їй, мабуть, уже не дуже приємно такого папашу бачити, а нагирбав папашу судовий виконавчий лист.

Виявили папашу, де він приземлився.

Тихо-тихо сидить у куточку папаша і навіть "куку" діточкам не кукукне.

Спочатку районний прокурор одповів мамаші, що папаша справдітаки, мовляв, у нас прищулився, але ніде зараз не роблять… А як, мовляв, улаштуються на роботу, ми їм, душа з них…

Потім райпрокурор повідомляє мамаші, що папаша вже влаштувалися і платитимуть відповідну суму на утримання дітей.

"В додаток, — пише прокурор, — сповіщаю, що мною папаша був викликаний у райпрокуратуру і кріпко попереджений про відповідальність" і т. д. і т. ін. Мамаша, одержавши від прокурора

"кріпке попередження" папаші, розіклала те "попередження" на столі та й замислилася: "А чи ж вийдуть із цього "кріпкого попередження" хоч одні штанчата на двох дітей?"

Міряла-міряла, тулила-тулила, не виходять штанчата, сама тільки прорішка виходить...

А папаша щось не дуже гроші надсилає.

* * *

Мабуть, важкувато деяким прокурорам "бігати" за отакими папашами. Добре було б, якби при таких прокурорах "состояла" група наших чудесних радянських спортсменів-бігунів, які, так би мовити, в порядку громадської роботи, допомагали б ловити забудькуватих папаш. Дідька лисого найпрудкіший папаша від них утече!

Але закон покладає ці обов'язки не на спортсменів, а саме на прокурорів. Отже, їм нема чого сподіватись на чиюсь допомогу. З такими типами, як наш папаша, можна розмовляти тільки мовою Карного кодексу.

МРІЙНИКИ

— Ну що, як? Їсть?

— Їсть!

— І здорово їсть?

— Здорово їсть! Просто жере, а не їсть!

— Ти дивись, таке мале, а так здорово їсть!

— Та нічого! Ось прилетять літаки, вони йому покажуть, як їсти!

Така, або приблизно така, розмова точилася в одному райкомі та у виконкомі одної районної Ради депутатів трудящих.

А довгоносик тим часом таки справді не їв, а жер молоді, зелені сходи цукрових буряків.

— Може б, той… Може б, кінні обприскувачі пустити? Літаки літаками, а воно, знаєте, і кінні обприскувачі теж річ не погана. Обприскувачів у нас досить, гексахлорану скільки завгодно! Давайте, товариші, справді за кінні обприскувачі візьмемося.

— Та що ти мелеш?! При такому розвиткові авіації, як у нас, ми будемо вовтузитися з кінними обприскувачами! Може, ще посовітуєш курей випустити?

— А що ви гадаєте? Кури — вони довгоносика здорово нищать! Я пам'ятаю, позаторік вигнали ми на плантацію курей, так вони як чесонули! Їй-право, з довгоносика тільки курява пішла!

— Так то ж позаторік! Ні, вже не тягни мене назад до старої техніки! Не тягни мене до курей!

— Та, їй-богу, курей би оце…

— Курей, курей?! Кури, значить, хай з довгоносиком борються, а літаки, потвоєму, хай яйця несуть?! Так?! Може, ще присовітуєш літака підсипати?.. Голова садова!

— Так їсть же ж! Посіви під загрозою!

— Їсть?! А хіба тільки в нашому районі їсть?! У сусідньому районі хіба не їсть? Ще й як їсть! А ти думаєш, що сусіди панікують? Нічого подібного! Ну, працює в них чотири літаки! А кінні обприскувачі стоять? Стоять! І ніякої паніки! Районне керівництво спокійно собі на це дивиться! І голови колгоспів не метушаться! А ти мені тут: "Ґвалт! Давай кінні обприскувачі! Давай курей!" Прошу без паніки!

Розмова вщухла, бо районне керівництво замислилося. Думало-думало районне керівництво, а потім замріялося:

— Це ж у нас тепер іще прості літаки працюють на боротьбі із шкідниками колгоспних ланів… А зачекайте, незабаром на ланах реактивні літаки запрацюють… Тільки — рррр! Гуркнуло, смикнуло, майнуло, тільки стежка з туману прослалася! Зирк — а замість довгоносика самий тобі тільки мікроорганізм на ріллі. Та й того не видно! Доживемо й до таких часів… Ніхто тоді тобі голови не морочитиме різними відсталими запитаннями: "А чи відремонтовано кінні обприскувачі?", "А хто ремонтував, що вони так погано працюють?", "А чому мало курей вивезли на бурякові плантації?" Тоді тільки сидітимеш та в телефон: "Знищити довгоносика!" — "Єсть, знищити довгоносика!"

…Гррр! І — нема довгоносика!

З теперішніми літаками теж іще не без мороки: бензину треба підготовити, людей для допомоги і т. д. А тоді — сама тобі ракета, й квит! Доживемо! — задоволено посміхнулось керівництво.

* * *

— Ну, як у вас з довгоносиком? — телефоном у колгосп.

— Знищив половину посівів!

— Як ізнищив?

— А так!

— Пересіваааай!

* * *

За кілька часу розмова:

— Як боролися з довгоносиком?

— Та ми більше мріяли…

— А наслідки?

— Не дуже! Сувора догана з попередженням, та там іще прокуратура щось пише!

КИІВ — ХАРКІВ

Эх, дороги — пыль да туман.

Пісня

І

На трасі Київ — Полтава — Харків ніякої пилюки нема, нема там і туману, а це ж справжнятаки дорога, шлях. Асфальт! Бетон! Гудрон!

Які це чудесні речі, розіслані на колишніх чумацьких і нечумацьких українських шляхах!

Вони так радують подорожнього, що ну просто в ноги їм уклонитися хочеться!

А ще нижчий уклін передати людям, що будують наші шляхи, їхній чудотворній людській праці.

"Швидка" штука — асфальтова дорога.

Це вам не "цоб" і не "цабе".

Коли ви "цобнете" в Києві, "цабекати" вам доведеться деж аж у Полтаві, а в Харкові — трррр!

І вже нема того, та й ніколи вже не буде, — що от вирвалися ви машиною, приміром, з Києва на Харків, коли ще траса тільки до Яготина досягала. Ну, до Яготина ви дорвалися, а воно якраз дощем полоснуло. От вам зразу й трррр! Вертайся додому!

А то було й так: проскочили трасу, вискочили на грейдер, а тут дощ!

Довелося з грейдера вбік — і зразу по ступиці. Ну, сидимо, кукурікаємо.

В таких випадках одразу з'являється хитрувате обличчя місцевого радянського громадянина, по вінця налитого співчуттям до вас:

— Драстуйте! Що, не берьоть Мартин сього, того, іншого?

— Не берьоть!

— Так-так! Не берьоть, значить? От волики, ті б узяли! Так! Закурить нема?

— Закурюйте!

— Так-так! От що я вам пораю: як підсохне, ви тоді спробуйте, воно, може, тоді й той… візьме. Висихайте, хай щастить вам!

А в самого громадянина сміх із очей так і цвіркає. Траплялося — ніде правди діти, — що волики таки справді рятували.

Картина незабутня: попереду пара полових, а позаду "Побєда": "Гей! Цабе йди, цабе!"

Єдина для вас утіха, що ярмо не до війя причеплене, а до троса: хоч що там собі говоріть, а механізація.

А тепер: ось тобі Київ із Дніпром, а ось уже Лубни з Сулою, Полтава з Ворсклою, а от і Харків з (не при хаті згадуючи) Лопанню!

Швидко, зручно, спокійної

Мчитесь ви вперед, а назустріч вам і "Москвичі", і "Побєди", і автобуси, і різних марок та конструкцій вантажні машини.

Крррасота!

2

Червень. Ясносліпучий гарячий день. Полтавський степ. Обабіч понад трасою красуються жита, пнуться в стрілку озимі пшениці, зеленими й зеленожовтавими килимами стелеться ярина.

Величезні плантації цукрових буряків та соняшнику.

На буряках іде шаровка, проривка, тракторна обробка міжрядь. Буряковища квітнуть, мов білими маками, біленькими хустками дівчат та молодиць. Часто-густо у вікно вашої машини вривається дівоча пісня, з жайворонковим дзвоном переплетена.

Понад шляхом принаймні не помітно забур'янених бурякових та соняшникових плантацій. Садки вже одцвіли.

Буйно цвіте і пахом своїм вас аж задурманює біла акація. Цілі "ліси" понад дорогою цвітом, мов сметаною, облитої бузини.

На луках денеде (на жаль, ще не густо!) "виступають їх не мало — ажаж надцять косарів", цокотять сінокосилки, а то й є вже у валки згребене та й у копиці складене пахуче сіно.

По річечках, річках заводі рясно вкривають жовте латаття та білі водяні лілеї...

А на зелених лугових килимах понад річками, понад ставками табуни гусей з гусятами та качок із каченятами.

Каченята або дрімають на березі, або у воді хлюпочуться, а гусятка зелену травицю смикають: смик! — та на пухнате своє гузенце — ляп!

Багато лошаток пасеться понад шляхом із своїми мамами, — забачить машину, відразу хвоста кандибобером і вбік понад шляхом вітром. А занепокоєна мамаша услід йому голосно:

— Ігогогого!

Вернись, мовляв, дурненьке! Не бійся!

Ягнятка й козенятка вже величенькі, осьось своїх мамів зростом наздоженуть, а по тваринницьких фермах повні пастівники веселих телят: вони і лежать, спочивають, ремиґаючи, і пасуться, і, задравши вгору хвоста, дрочаться.

По селах бачимо повнісінькі колгоспні дитячі садки чудесних наших діточок, а як верталися ми додому в неділю, — і на колодках, і в садках біля хат дуже рясно прикрас кожної колгоспної хати, тих прикрас, про яких Т. Г. Шевченко сказав:

У нашім раї на землі Нічого кращого немає, Як тая мати молодая з своїм дитяточком малим.

Таким чином, ми з радістю можемо констатувати, що і на Київщині, і на Полтавщині, і на Харківщині (та не помилимося ми, мабуть, коли скажемо, що й скрізь, по всенькому Радянському Союзу) — і по хатах, і поза хатами, і по садках, і по ланах у нас, хвалити долю, не без гормонів.

Гормонів тих скільки завгодно!

І знаємо, де їх узяти ще більше!

З

Їдете ви, значить, з Києва до Харкова.

Під'їздивши до мосту через Дніпро, ви, розуміється, цигарки (як вам не сором!) не викинули, а запхнули її в рукав або між коліна (щось горілим тхне!), щоб не помітили вартові, благополучно (на жаль!) переїхали міст і помчали на Бориспіль.

Бориспіль значно чистіший, як був, і будується.

За Борисполем — Іванків. В Іванкові майорить поки що не клуб, а церква. Далі минаєте Борщі, ліворуч у вас лишається Березань. За поворотом на Березань праворуч і ліворуч — чудесні ліси, де ви колись полювали зайців і лисиць. Нічого ви там не заполювали, бо Ридай, прекрасний гончак, захопився дикими козами і кози його завели десь аж під три чорти. Отже, знайте, що винні в тому, що у вас тоді не було ні пера, ні пуху, були не ви, а дикі кози і Ридай. Не вірите? Спитайте в Ридая.

Вискочите за ліски, перетнете шлях на Переяслав-Хмельницький, дивіться ліворуч. Бачите, вдалині щось таке чорне, високе та тонке у небо ніби встромилося. То димар Яготинської цукроварні. До Яготина від Києва сто кілометрів. Траса Яготин минає. Вона горбом з містком на ньому перекидається проти Яготина через залізничну колію і стелеться далі на Пирятин. Біля Яготина ви перескакуєте через річку Супой. Ну, ви ж знаєте, розуміється, що в Яготині Тарас Григорович Шевченко гостював у своєї приятельки Рєпніної.

Од Яготина до Пирятина степ, степ, степ. Рівний, рівний. Аж до Олексіївни, де невеличка улоговина, з містком через річку Оржицю, і знову степ. Пробігаєте Вільний хутір, Олександрівку, Могилівщину… Аж ось і Пирятин. Траса Пирятин минає, а як хочете, можете заїхати, звернете ліворуч — і в Пирятині.

Далі ви проїздите мальовниче село Велику Кручу, де збереглися й досі кам'яні панські конюшні.

Проїздивши через Велику Кручу, зупинилися випити в буфеті — ну, хай буде — лимонаду, Лимонаду в буфеті не було. Випили, значить, ми і вийшли. Стоїть парубійко, так років йому вісімнадцятьдвадцять.

— Ти, хлопче, — питаємо ми, — часом не знаєш, який тут, у Великій Кручі, пан жив, що ото такі кам'яниці побудував? Ти тутешній?

— Тутешній! Пан, питаєте? А дідько (він, положим, сказав не "дідько", та бог із ним!) його знає, який тут пан був? На біса (він, положим, сказав не "біса", та бог із ним!) мені той пан іздався? А кам'яниці? Кам'яниці — колгоспні!

…Виїхали ви з Великої Кручі, їдьте й дивіться ліворуч. Ви побачите млин. Звичайний вроді вітряк. Так, із звичайного погляду вітряк звичайний. А з погляду літературно-історичного він знаменитий, бо влітку року божого 1951го біля цього вітряка снідав Платон Воронько.

…Далі буде Іванівка (а скільки тих Іванівок на Україні?), озера понад трасою, села Вила, Пишне, Кодобець — і забовваніє перед вами славне місто Лубни.

Назустріч вам мчатимуть дівчата на велосипедах, багато дівчат, ціла валка, вони велосипедами на буряки їдуть, і в кожної з них сапачка.

…Засулля. Місток через Сулу. Праворуч на високій над Сулою горі лубенський монастир, де довгенько перебував "сидачий" святий Опанасій, ріс величезний дуб, що його кора й стовбур дуже допомагали від зубів. Опанасія там уже нема, дуба хворі зуби згризли, а на Сулі під монастирем величезна яма, де водяться такі щуки, такі щуки, завбільшки як… ні, не придумаю. Такі великі.

Лубни зелені, кучеряві… І треба правду сказати, асфальтована траса, що проходить через усе місто, сильно їх прикрасила.'

Як правило, траса обминає великі населені пункти. Обминає вона Яготин, Пирятин, Хорол, Решетилівку, Полтаву, Люботин… Коли хочете не заїздити в Харків, можете поїхати поза містом і виїхати чи на трасу Харків — Ростов, чи на магістраль Москва — Сімферополь.

Перетинає траса тільки Бориспіль, Лубни, Чутове та Валки.

4

…Мчить машина під жайворонковими передзвонами. Обдуває її слобожанськими вітрами, обливають її гарячі сонячні промені.

Хорольщина. Праворуч бачите зеленокучеряве Хоролміcто. Під новим містком тече "Хорол — річка не та". Не видно з містка, чи є тепер у Хоролі раки. А доводилося колись ловити раків в Хоролірічці. Скільки ж їх тоді було, матінко моя! А може, тепер ще більше?! Не було часу стрибнути з мосту у воду по раки! А шкода! Дітлахів, щоправда, в річці більше, мабуть, як раків: купаються.

За Хоролом є село Мар'янівка. Над шляхом на горбочку стоїть школа, а біля школи прекрасний садочок. Школа, як лялечка, очі подорожнім радує: така вона біленька, чистенька, як привітне дівча, з гірки вам посміхається. Проїздивши, обов'язково скиньте картуза, поклоніться тій школі та й вигукніть:

— Привіт директорові! Привіт учителям!

Попривітайте також школу в с. Білоцерківці, що над річкою Пслом розляглося (село). Білабіла, чистачиста білоцерківська школа, високими тополями обсаджена. Гукайте:

— Привіт директорові! Привіт учителям!

Потім буде дуже мальовниче, розлогерозлоге село Поділ, з вербами-букетами понад шляхом.

Решетилівка. Колись були решетилівські смушки, тепер решетилівські вишивки та пісні решетилівських вишивальниць. Переїздите біля Решетилівки дві річки, і обидві Говтви. Одна — Говтва грузька. Друга — Говтва вільхова. Яка між ними різниця? У Говтві вільховій вода мокріша, як у Говтві грузькій…

А ось уже й Обазівка. В Обазівці — нова кам'яна чайна і хороший, теж кам'яний, сільмаг. У чайній чистенько, привітна буфетниця. Це вже Полтавський район… Обазівка не винна в тому, що голова Полтавського районного споживчого товариства української мови не знає. Вивіска гласить: "Чайная Полтавского райпотребсоюза". А може, справді обазівці вже забули українську мову? Так ніби ні: прислухалися до балачок — говорять поукраїнському. І сама буфетниця запитувала привітно:

— Чи вам попоїсти, чи вам попопити?

…Далі по шляху перескакуєте річку з чудною назвою Полузер'є, а за Полузер'ем — гора, і хтось, спасибі йому, таку ж чудесну алею із сріблястих тополь обабіч шляху на тій горі насадив! Тополі вже височенькі. Чудова зелена вулиця.

…Полтава. Красуня Полтава. Шлях іде поза Полтавою, але серце у вас завмирає, коли ви подумаєте, скільки ще в Полтаві незалікованих ран, заподіяних їй фашистськими головорізами…

"Ворскла — річка невеличка…"

…А потім районний центр Чутове. Довге воно якесь, Чутове, здається, що одна в ньому вулиця, якою прослалось асфальтоване шосе…

За Чутовим — Явтухівка. Ну, й гусей у Явтухівці!

Коли їхатимете з Харкова до Києва, у вас мимоволі промайне думка: в Явтухівці гусей сила, людей мало, а в Чутові людей сила — гусей мало.

Мальовниче сільце — Ґонтів Яр. Якого Ґонти? Гната? Так Гнат же в Умані на Правобережжі давав панам "жисті"… Це, мабуть, якісь Гнатові родичі, що на Слобожанщину з Києва від панської ласки повтікали.

…Валки з чудесним ставком серед міста. Зелені Валки, кучеряві. Шкода, що шлях не повз Валківську МТС послався. Слід було б перед Валківською МТС картуза скинути й попривітати її. Хай би директор Валківської МТС хоч контору свою до шляху наблизив. Проїздивши, "кричали б женщины "ура" и в воздух чепчики бросали".

…Село Момотівка. Ставок. У ставку "змішались в купу коні, люди": купаються.

…Люботин, Пісочин… Садки, садки, садки… Річка Уди. А ось і "наш рідний Харків"…

5

"Наш рідний Харкове", привіті

Хороший він, Харків. І харків'яни хороші. Робочий народ, індустріальний, вузівський… Проти Києва він трішки сухуватий, трішки лисуватий. Що поробиш: з Лопані не завогкієш, а київських садів, та парків, та каштанів не перекучерявиш, хоч, як вискочите ви за Харків по Білгородській соші, там і в Харкова, як у Кузьми Крючкова, дуже добре і закучерявилось, і зазеленіло.

Харків — стрижений під бокс, з чубом на Померки, на Сокольники.

Нічого, зате в Харкова серце робоче: воднораз і кріпке, могутнє, сталеве, і ніжне (останнє стосується не тільки харків'янок!)…

Будується Харків, ростуть у ньому багатоповерхові красиві будинки, розпочалися роботи у колишньому Будинку проектів: натомість має бути висотна будівля Харківського державного університету.

Води в Харкові небагато. Лопань Лопанню, а от що харків'яни скаржаться, що обмаль у них улітку прохолодних напоїв, мало

морозива... За це треба насваритися пальцем на тих, кому про це турбуватися слід...

Харків'яни — народ ввічливий, чемний, привітний.

— Напишіть, — просили вони нас, — що в торгівлі у нас не зовсім гаразд: в магазинах (не скрізь, розуміється) не дуже ввічливо до покупців ставляться.

Розповідала старенька вчителька:

— Зайдеш у магазин купити, приміром, печива. Подивляться на тебе, що ти бабуся, недодивишся, і дадуть тобі крошива, тільки зверху кілька штук ціленьких покладуть. Купуєш панчохи, пильненько додивляйся, бо дадуть тобі одну більшу, другу меншу або різномасті...

"Одна панчоха ж більша!" — протестуєте ви. "Так зате друга менша! От воно так на так і виходить". А то ще й таке буває. Заходить до магазину колгоспниця.

— А покажіть мені оту хустку! — просить колгоспниця. Хустки вовняні, дорогі.

— Ви такої не купитеї Це дорога хусткаї — продавець одказує.

— А чому ви гадаєте, що не куплю?

— Не купите!

Колгоспниця була не з робких, довелося хустку показати і так, і на світло, і на електрику...

Хустку колгоспниця купила, заплативши кількасот грошей.

— А тепер, — каже, — ще перед дзеркалом приміряю, чи ж вона мені до лиця?

Хустка була до лиця, бо й лице в молодиці було чи не краще від красивої хустки.

Виходячи з магазину, колгоспниця звернулася до продавців:

— Ми — селяни. Але не забувайте, прошу я вас, що ми не ті селяни, що колись були. Ми — колгоспні селяни. І буде так, що ми ось-ось вимагатимемо від вас ще кращих хусток, ще красивіших, хоч хай вони будуть ще дорожчими. Бувайте здорові!

І було в магазині тихо, і було продавцям ніяково. ...У вихідний день харків'яни виїздять у приміські дачні селища, багато їх їде в Лозовеньки на озеро купатися. Поїхали в Лозовеньки.

Величеньке озеро. А народу, а народу! Машинами і легковими, і вантажними, і підводами, і велосипедами. В озеро тільки боком протиснутися можна. Співають, танцюють, у м'яча грають.

Вантажна машина військової частини. Хлопці купатися приїхали. Молоді, здорові, красиві. Один з них, викупавшись, сидить на машині з баяном у руках. Грець з нього, видать, аж ніяк не віртуоз, він увесь час тягне отієї, що:

Руса коса до пояса, В косі лента голуба...

Пролітають мотоциклети, автомашини (дуже багато, між іншим, приватних, власних машин!), то там, то там зривається пісня, веселі вигуки та крики на озері, до запаморочення пахне біла акація, — листя на ній не видно, самий цвіт! — а солдат на машині одно вибаяновує:

В косі лента голуба...

Спека... Душно... Посидить, посидить людина на березі під акацією, зривається і з криком — рррря! — шубовсть у воду!

Харррашо!

В косі лента голуба.

...Симпатичний народ харків'яни. І в піджаках, і в платтях вони симпатичні. Дуже вони симпатичні на березі озера і без піджаків, і без платтів, а в самих тільки купальниках і навіть без оних. (Останнє стосується не тільки харків'ян нок!)

6

І в Харкові бути хочеться, і додому треба! Що поробиш: поїхали додому.

— Як із бензином?

— Заправимося по дорозі!

Хороша така перед Полтавою вивіска:

ДО ЗАПРАВОЧНОЇ СТАНЦІЇ 50 КІЛОМЕТРІВ

Під'їжджаємо.

— Можна заправитись?

— Ні, не можна! Нема в нас бензину!

— Чому нема?

— А ви в начальства нашого спитайте: воно радіо слухає.

— А де ж можна заправитись?

— У Лубнах!

Перед Лубнами хороша така вивіска:

ДО ЗАПРАВОЧНОЇ… і т. д.

У Лубнах:

— Можна заправитися?

— У нас нема бензину. А чого ж ви в Полтаві не заправились?

— А щоб вас намочило! …Чудесна, проте, подорож.

…Як їхатимете до Харкова, перед Лубнами не дивіться в одному місці праворуч, а в одному ліворуч: там такі задрипані колгоспні курники та хліви стоять, що сором дивитися. Ми не зупинялися, щоб дізнатися, чиї вони.

Другим разом їхатимемо — намалюємо на страмних курниках портрета й прізвище голови колгоспу — хазяїна того дива. Щоб усі люди знали, який він хазяїн.

…Чудесна, проте, подорож. Бензин беріть із собою!

ВОЛОКУШІ З ГАРБАМИ

— Ну, як у вас з урожаєм? — запитали директора однієї МТС.

— О, в нас росте такий урожай, такий урожай, що ажажаж! — одповів директор однієї МТС.

— А до жнив як готуєтесь? Як збиратимете такий рясний урожай!

— Аякже! Збиратимемо! Щоправда, ми ще постанови про заходи по підготовці не одержали, але з області переказувано, що таку постанову вже ухвалено! Як тільки одержимо, як візьмемося, так аж загуде!

— А хіба завчасно, до одержання постанови, не можна готуватися?

— А чого нам поспішати? Встигнемо!

— А волокуші для соломи у вас є?

— Волокуші, питаєте? — До секретарки — Ганно Павлівно! Волокуші для соломи у нас є?

Секретарка до головного інженера:

— Іване Петровичу! Волокуші для соломи у нас є? Головний інженер до головного механіка:

— Кіндрате Івановичу! Волокуші для соломи у нас є? Головний механік:

— А що таке волокуші?

— Те, чим волочать!

— А що волочать?

— Солому!

— А куди волочать?

— У скирти!

— А навіщо її волочать?

— Щоб на полі не гнила! Щоб була в скиртах! Щоб було чим годувати навесні худобу! Щоб не ревла голодна худоба!

— Ага! Ну, так би й казали! А про які волокуші ви питаєте? Про кінні чи про тракторні?

— Про тракторні!

— Ага! Ну, так би й казали! Нема в нас ні кінних, ні тракторних волокуш!

Головний інженер до секретарки:

— Нема у нас волокуш! Секретарка до директора:

— Нема у нас волокуш! Директор МТС:

— Нема у нас волокуш!

— Як же ви солому скиртуватимете з-під комбайна?

— Сітками!

— А сітки у вас єсть? Директор до секретарки:

— Ганно Павлівно! Сітки для соломи у нас є? Секретарка до головного інженера:

— Іване Петровичу! Сітки для соломи у нас є? Головний інженер до головного механіка:

— Кіндрате Івановичу! Сітки для соломи у нас є? Головний механік:

— А що таке сітки? І т. д. і т. ін. Директор МТС:

— Нема в нас сіток!

— А елеватори, скиртувати солому, є?

— Нема в нас елеваторів!

— А гарби для полови у вас є?

— Нема в нас гарб!

— А токи для механізованої очистки зерна у вас є?

— Для механізованої? Це значить, щоб не з підситка на вітру?

— Агаага! Не з підситка на вітру, а механізовані! Агрегати, щоб не з ручкамиручками кручукручу, покручую і щоб не сто колгоспниць на току собі віялками та трієрами мозолі на руках натирали, а зерно місяцями на току лежало, а щоб двигуном за день сотню тонн очищати! Є?

— Ма'ть, так, що нема!

— А як же ви впораєтесь з урожаєм?

— Встигнемо з козами на торг!

— Та ми не про кози, а про врожай!

— Та якосьто воно буде!

* * *

А восени:

— Ну, як було без волокуш?

— Та солома он на полі вся!

— Без волокуш?

— Та ні: директора в облвиконком "поволокли", а головного інженера у райвиконком!

— Ну й що?

— Краще було б з волокушами!

— Тожбото воно й є!

НА ВЕРБІ ГРУШІ

На нараді з промовою виступив один керівний товариш.

— Товариші,— почав він. — Правильно говорилося на вересневому Пленумі ЦК партії, що навіть деякі керівні працівники до ладу не знають сільського господарства і не хочуть його вивчати, а відбуваються загальними формулюваннями, поверховими вказівками, які дають мало користі. Хіба можна визнати нормальним, коли керівник не може навіть назвати ні одного колгоспу, ні одного передового бригадира. Правильно! Соромно було б мені, товариші, коли б я не знав, що в колгоспі "Перемога" високі врожаї.

— Найнижчі,— почулося з місця.

— Як найнижчі? — спалахнув керівний товариш. — Коли я, проїздивши полями колгоспу "Перемога", отам, над річкою, зайшов в урожай, так із головою в тому врожаї заховався, руку підніс — руки не видно!

— Так то ж очерет!

— А що з того, що очерет... Але ж високий!!! Прошу не перебивати! Я повинен знати, що в нас найпередовіші голови колгоспів Іван Отудихата, Петро Одімкникомора, Кузьма Перехилипляшка, Степан Недохиличарка, Олекса Перекусисало...

— Та їх уже давно нема! — залунало з задніх рядів.

— Як нема?

— А так — нема!

— Чому нема?

— Та якось так вийшло, — відповів завідуючий відділом сільського господарства, — що Іван Отудихата будував не свинарники, а собі хату; Петро Одімкникомора одмикав не свою власну, а колгоспну комору; Кузьма Перехилипляшка хронічно і не вгаваючи виправдував своє прізвище; Степан Недохиличарка насправді більше скидався на Степана Перехиличарку, а Олекса Перекусисало таки кусав, і добре кусав, тільки не своє, а колгоспне сало.

Керівний товариш розгнівався.

— Чому мені про це не доповіли своєчасно? Я мушу поставити питання про те, як завідуючий відділом сільського господарства інформує мене про те, що робиться в його хазяйстві! Безладдя якесь, а не керівництво!

— Та я ж доповідав вам, — боязко промовив завідуючий відділом, — а ви сказали, що...

— Я вам слова не давав! На Пленумі ЦК, — вів далі керівний товариш, — справедливо зауважували: хіба допустимо, щоб керівник не знав, як колгоспи провадять роботу по забезпеченню тваринництва кормами, які культури, наприклад, краще вирощувати на силос... Справедливе, товариші, зауваження. А невже, товариші, це так трудно засвоїти? Та кожний же з нас, за малим, може, винятком, в дитинстві пас корови і знає, чим його мама чи бабуся годували корову! Невже ми не знаємо, що коровам дають пійло? Невже ми не знаємо, що коровам дають дерть? Чому ми не можемо посіяти сотень п'ять гектарів пійла, сотень вісім гектарів дерті? Чому, я вас питаю?

Всі присутні на нараді уважно слухали, важко дихали, і ніхто не наважився сказати: справді,— чому?

А оратор промовляв далі:

— На Пленумі підкреслювали, що неприпустимо, щоб керівник не розбирався конкретно в перевагах передових методів праці у сільському господарстві... Передові методи... І саме, товариші, в тваринництві... Адже домоглися ми мати по два опороси на рік від свиноматки, домоглися по два і більше ділових поросят? Домоглися! А чому ми від корів цього не можемо домогтися? Ну, я не кажу, щоб по двадцять ділових телят од коровоматки, але по четверо-п'ятеро телят можна? Я гадаю, що, коли ви слухатимете моїх порад, не так трудно це буде зробити. Причім слід домагатися телят з ухилом не в бички, а в телички,

щоб перекрити наявність відставання корів у нашому тваринництві. Правильно я говорю?

Всі мовчали…

— Потім, товариші, нам слід серйозно подумати про кількість дійок на вимені в корови. Коли ми кількість дійок замість чотирьох доведемо до восьми, молока, безперечно, подвоїться…

Завідуючий відділом сільського господарства підвівся, хотів щось сказати, але знепритомнів і з гуркотом упав під стіл.

Промовець кинувся до зава і… прокинувся.

— Слава богу… сон! Фу! Збожеволіти можна!

— А ти вчись! — сказала дружина, коли він розповів їй про цей страшенний сон.

ДІЛОВ, ДІЛОВ…

Таточка влетіла до батькового кабінету весела, рожевощока, збуджена:

— Таточку! Дорогенький мій таточку, твоя донечка, твоя Таточка, закінчила десятилітку із медаллю!

Таточчин татко незадоволено скривився й сердито пробурчав:

— І вічно ти, Тато, невчасно із своїми радостями! Ти ж знаєш, що я по обіді відпочиваю! Ти повинна знати, що кожна хвилина відпочинку для мене дуже дорога і дуже необхідна, бо працюю я, як ти знаєш, цілими ночами!

— Таточку! Я ж десятилітку закінчила! Та ще й з медаллю, це ж буває один раз у житті! Невже ти не радий?

— Ну, як не радий, я дуже радий, і я тебе вітаю! А медаль яку тобі дали: за відвагу чи за трудову доблесть?

Таточка дивилася на свого татка широко розплющеними очима і не знала, що йому сказати.

— А Жора, — сонним голосом запитав татко, — теж із медаллю закінчив?

— Таточку, — здивувалася Таточка, — та Жора ж іще тільки в сьомий клас переходить! З алгебри в нього двійка. Йому переекзаменовка восени...

Але татко вже кріпко спав і на відповідь тільки губами плямкнув.

Таточка потихеньку вийшла з кабінету.

"Таточко, — думала вона, — очевидно, дуже на роботі стомився і сонний зі мною розмовляв. Усе в нього, бідного, переплуталося! Бідний таточко! Ночами працює. Приїздить о п'ятій, о шостій годині ранку! Відповідальний працівник. Мимоволі все переплутаєш. Бідний таточко!"

* * *

Антон Іванович Рілло керував трестом "Синтетична коломазь" главку "Возосаниголоблячерезсідельниксупоня", а як для телеграм — "Всагочерсуп" — Міністерства місцевої й паливної промисловості. За сумісництвом йому було доручено керувати ще й Держмузпрокатом, який теж підлягав Міністерству місцевої й паливної промисловості, на тій, очевидно, підставі, що і піаніно, і роялі робляться з сухого дерева і добре горять.

Антон Іванович Рілло походив із Полтавщини, з давнього козацького роду. Предки його, діди й прадіди, та й його батько прозивалися просто собі Рило, писалися на "и" і одно "л", і цілий куток на селі прозивався "Рили" — жили вони, як усі козаки, на Рилах.

Антонові Івановичу, а особливо його дружині Пистині Федорівні таке прізвище було просто огидне, отож Антон Іванович пом'якшив "и" на "і", додав ще одно "л" і переніс наголос на "о" і з "рила" вийшло "рілло".

Пистина Федорівна розповідала всім і всюди:

— Хоч ми походимо з французів, та, проте, ми роду простого, бо наш прапращур Поль Рілло був звичайним собі конюхом неаполітанського короля Иоахима, — він же наполеонівський маршал Мюрат, — і 1812 року прапращур Поль, скуштувавши вилтрійчаток од старостихи Василиси, добровільно перейшов на бік російської армії і потім викладав французьку мову у Москві в пансіоні для дітей аристократів маркиза деляВоша. Від Поля Рілло і пішов наш рід.

Родина Рілло дуже пильно оберігала своє французьке прізвище, і коли одного разу до Києва приїхав дід у других Антона Івановича і, подзвонивши в парадному, запитав:

— Чи сюди я потрапив, чи не сюди? Антон Іванович Рило тут живуть? Вони мені вроді як онуком доводяться, — Пистина Федорівна відхилила двері на цепку, тигром подивилася на діда й просичала:

— Ніякого Рила тут нема! Сам ти рило! — І грюкнула дверима.

— Переїхали, чи як? — запитав дід, але відповіді не почув, почухав потилицю і пішов на вокзал. — Видать, переїхали, — сам собі подумав. — Де я їх тепер шукатиму? — Та й поїхав додому.

…В Антона Івановича було двоє діток: старшенька Наталочка (Таточка) і молодший Юрко (Жора).

Старшеньку Наталочку вигляділа покійна бубуня, мати Антона Івановича, дівчатко росло слухняне, ввічливе і добре вчилося, а молодший Юрко ріс уже без бабуні, батькові й матері було не до сина, батько то спить, то на роботі, а матері не вистачало часу на ательє — то замовляти, то приміряти, — Юрко гасав у дворі, на самокаті, бив з рогатки пташок та котів, і коли Наталочка було соромила його й закликала вчити уроки, він показував їй язика, кричав:

— Мені мама нічого не каже, а ти мені неї мама!

І коли, було, Наталочка насвариться: "Я маш скажу!" — Юрко її перекривляв і додавав: "Скажи, скажи! А я тобі таке слово скажу, що краще, ніж Петько на свою Яюдку говорить! Скажи тільки!"

Вчився Юрко погано. "Приїздив" додому або на трійках, або на двійках.

З цього приводу Пистина Федорівна говорила:

— Та він іще у нас маленький! Підросте, нажене. Іноді Наталочка говорила про такі його успіхи батькові.

Антон Іванович, засипаючи після обіду, сонно бурмотів:

— Хай мама з цим розбирається! Чи ж мені є час? У мене і "Синтетична коломазь", і Держмузпрокат! Досить мені й так мороки!

Юрко поціляв з рогатки без промаху.

* * *

Антонові Івановичу таки справді мороки було на роботі чимало. Особливо у вечірньонічні години.

Він ретельно сидів у своєму кабінеті до четвертої, до п'ятої, а іноді й до шостої години ранку, сидів, дивився на стелю, думав, чи скоро вже він буде заступником міністра, і чому й досі таким начальникам, як він, не дають ЗІ Мів?

Іноді він дзвонив і запитував секретарку:

— Пошти нема?

— Кілька листів є, Антоне Івановичу!

— Давайте!

Секретарка подавала пошту, Антон Іванович читав листи, думаючи про ЗІМ. Листи були і по лінії коломазі, і по лінії Держмузпрокату, і іноді якось воно так виходило, що на листі про видачу синтетичної коломазі з'являлася резолюція:

— "Відпустити на 6 місяців Шредера..."

А на прохання дати на прокат піаніно, він писав:

— "Більше, як дві тонни, дати не можемо!" Та воно й не дивно: ділов, ділові

Цілу ніч просидівши, і не таку резолюцію встругнути можна.

Сидів ночами Антон Іванович Рілло, бо сиділи ночами в тресті й у міністерстві ("А раптом подзвонять?!"), а сидів Антон Іванович ночами,

сиділи ночами і співробітники "Синтетичної коломазі" і співробітники Держмузпрокату ("А раптом викличе?!").

Антонові Івановичу всетаки було легше, як співробітникам: краще забезпечений, вдома все було — і обід, і до обіду, по обіді міг тричотири години добре поспати, із роботи й на роботу машиною, хоч і не ЗІМом, так "Побєдою", а рядовим співробітникам доводилося гірше: декому в перерву і на базар збігати треба, і обіда зварити, — коли вже там за газету візьмешся чи у книжку зазирнеш? А про театр і думати не доводилося.

Та на роботі Антону Івановичу хоч і сумно було, та не так як співробітникам: окремий всетаки кабінет, можна й кросворда в "Огоньке" вгадувати, можна шахові задачі вирішувати...

А набридне це, можна нараду із співробітників скликати, поставити на нараді справу, ну, хоч, приміром, таку: "як правильніше називати установу, чи "Коломазь", чи "Коломасть"... Виступи, дебати, от час і минає.

Співробітники нарад не скликають, та й сидять вони не по окремих кабінетах, хочеш не хочеш, а удавай, що працюєш, та ще не просто собі працюєш, а з ентузіазмом.

Кріпко сумували співробітники, доки не придумали дуже дотепної між собою гри.

Гра та полягала ось у чому: которийсь із співробітників, який витягав жеребок з намальованим на ньому цапом, повинен був сказати якусь фразу, що кінчалася на "ца", — хто перший відповість: "Ламца... муму... ха цацаї", — той вигравав з усіх, крім того, що починав гру, пляшку пива... Тільки на місце отого "муму" треба було сказати слово, яке було у першій фразі.

Приміром. Перший каже:

— Сьогодні дощ без кінця! Відповідь мала бути така:

— Ламца той дощ, ха цаца!

Скільки було реготу! І яких тільки фраз було за довгі часи нічної роботи з ентузіазмом не повигадувано. Час минав швидше.

Так щоночі й розважалися, доки було секретарка не вийде й не оголосить:

— Антон Іванович збирається додому!

Тільки-но "Побєда" Антона Івановича засигналить: "Їду", — співробітники, хто молодший, галопом, хто старший — потихеньку — рушали додому.

А взавтра, як той казав, "після цієї та знов цієї".

* * *

І от урядове розпорядження: працювати всім установам від дев'ятої до вісімнадцятої години з обов'язковою перервою від чотирнадцятої до п'ятнадцятої на обід.

Скільки радості у службовців!

Не треба тепер вигадувати якоїсь безглуздої гри, щоб чим-небудь заповнити нудні години нічної роботи.

Тепер є час і газету, і книгу почитати, є час у театрі побувати, є коли бути з дітьми, з родиною!

Ах, як чудесно!

Зрадів і Антон Іванович Рілло: є вільний час.

Перший день праці поновому обідав він удома, після вісімнадцятої години.

Пообідавши, прийшов до кабінету і… на диван.

Наталочка запитала його:

— Татку, ти спати? А що ж уночі ти робитимеш? Тепер же тобі не треба на ніч на роботу?

— Так. Не треба… А й справді, що я вночі робитиму? Правильно, Таточко, ти говориш: тепер можна і вночі мені виспатись. Ну, давай, доню, поговоримо!

— Ой, таточку, яка я рада! — підстрибнула Наталочка. — Давно, ой, як давно ми з тобою, таточку, не говорили!

— Все ніколи було, дочко. Все робота: і вдень робота, і вночі робота! Ну, як учишся, Татко! В який клас уже ти перейшла?

— Та схаменися, татку! Я вже на другім курсі університету! Хіба не пам'ятаєш: я ж тобі ще торік говорила, що десятилітку я закінчила з медаллю! Хіба забув?

— Так, так… Пригадую, пригадую… От тільки вже забувся, медаль чи за відвагу, чи за трудову доблесть… Так, так…

— Таточку! Не за відвагу медаль і не за трудову доблесть, а за успіхи в навчанні… Тепер же дають медалі відмінникам навчання! От і мені…

— Хіба? Дивись, якось це все повз мене пройшло… Все діла, все діла… І вдень діла, і вночі діла… Так ти, значить, уже студентка? А скільки тобі років?

— Двадцять перший, тату!

— Дивись ти, як швидко час іде! І незчуєшся… Ну, а Жора як? Ще в дитячому садку?

— Ти жартуєш, тату! — засміялася Наталочка. — Жора залишився на другий рік у сьомому класі. І поведінка у нього "чотири"… На Жору, тату, треба звернути увагу! Нехороший у нас Жора!

— Як на другий рік?! Як поведінка — "чотири"?! У сина Рілла "чотири" поведінка?! Син Рілла і на другий рік?! Та я йому шкуру спущу! Поклич мені Жоркумерзотника!

За кілька хвилин перед розлютованим батьком став Жора. Стрижений під бокс, з цигаркою в роті, він нахабнувато дивився на батька.

— Ти Жора?! Ти мій Жора?! — отетерів батько.

— А що, хіба не схожий? — прогугнявив Жора.

— Кинь цигарку, мерзотнику! Як ти з батьком розмовляєш? — затупотів ногами Антон Іванович. — Геть з моїх очей! Запорю!

— Три хаха! — зухвало посміхнувся Жора. — Ніж кричати та ногами тупотіти, ти, папахен, краще на пиво б підкинув! А щодо запорю, — кинь, старик, свої домострої! Час уже на радянського батька повертати! Адью!

Антон Іванович кинувся до Жори, але назустріч йому випурхнула Пистина Федорівна:

— Отак ти використовуєш вільний час?! Дивись, на дитину звіром накинувся! Краще б уже спав та працював, як і раніше! Як без тебе вдома тихо було… Виросла донька, росте синочок!

— А куди росте синочок, ти бачиш?

— Це моя справа, куди він росте! Антон Іванович махнув рукою і ліг спати.

Снилися йому якісь кошмари: у Жори ніби в роті аж три цигарки, Жора показує йому язика і цілиться в нього з рогатки! А потім ніби підходить до нього, підморгує й говорить: "Що, папахен, по сто грам не колдирньом?"

Антон Іванович прокинувся мокрий од холодного поту:

— Ху! Який кошмар! Це не те, що кросворди вгадувати! Треба щось робити! Тато! — покликав він дочку. — Ти не знаєш, у нас нема якоїсь книжки про виховання дітей?

— Пошукаю, тату! — відгукнулася Наталочка. Антон Іванович замислився.

З другої кімнати почулося бриньканння на піаніно, і Жора фальшивим голосом наспівував:

С этим что-то делать надо,

Надо что-то предпринять!

ДУМАЛО

Один голова колгоспу ходив собі та все думав, усе думав та ще думав.

— Про віщо ж так ото, Олександре, думаєш? — допитувалася дружина.

— Еге! Так я тобі й сказав! Не перебаранчай! Думаю, — значить, треба думати! У мене укрупнений колгосп — є про що думати!

І знову думав.

Дружина почала з другого боку заходити:

— Олександре! В тебе діти малі!

— Ну то й що, що малі?! Не видумали ще такого, щоб діти одразу дорослими народжувалися! Тобі так хотілося б: сьогодні доньку народила, а взавтра вже й весільної:

Викотили, викотили бочку, Виманили, виманили дочку.

Так тобі б хотілося? Вигодувати та виховати спочатку треба, а тоді вже й про заміжжя думати…

— Так я про це ж і кажу! Я ж про дітей і турбуюсь, а ти все думаєш! — гнівалася дружина. — Дірку в лобі продумаєш, а тоді що? Кубанкою затулятимеш?

— Ет, одчепись ти від мене, а то… — гримав голова колгоспу.

І знову думав. Колгоспники хвилювалися.

— Як там Олександр Данилович? — дружину запитували.

— Думає!

— Та про віщо ж він так круто та довго думає?

— Не каже!

— Що ти будеш робити! Тут добрива треба на поле вивозити, а він усе думає, приступу до його нема! Таке буде, як і торік! Не вивезли добрива на буряки, ну й викопали тих буряків, як на десятичні дроби, нуль цілих трясцю десятих! Торік хоч не думав, а все обіцяв вивезти, всетаки якось легше було, а тепер думає… Хоч плач!

Нарешті одна ланкова, дуже бойова комсомолка, наважилася. Рішуче ввійшла до кабінету:

— Здорові були, Олександре Даниловичу!

— Здрастуй!

— Думаєте?

— Думаю!

— А добрива на буряки коли вивозити?

— Отож я й думаю!

— Що ж ви думаєте?

— Думаю, як би воно так видумати, щоб ті добрива на полі опинилися?

— Та що ж тут довго думати? Та занарядити підводи, машини, навантажити добрива, та на поле, та дружно, та з піснями! От і все!

— Е! Чого б дурна й плакала?! Так кожен може добрива на поле вивезти! Це — стара техніка! Треба тепер... за нове братися... От я й думаю, що б його таке ну хоч би з гранульованими добривами зробити, як би їх так чи яровизувати, чи гібридизувати, щоб у них лапки повиростали і вони в один день — дибі дибдиб! — і на буряковище. Кожна гранулка на ріллю прибігла б, в борозну лягла, ніженьки підібгала б, щоб не померзли, та й удобрювала б собі земельку. Оце — винахід! А ти мені — вантажити на підводи, на машини, вивозити... Фантазії у вас нема!

— Та в нас, Олександре Даниловичу, не тільки фантазії нема, у нас і цукру нема! Не удобрили торік буряків, от і п'ємо чай з приймаком!

— Тожбо то і є! — ствердив Данилович. — А виростуть лапки в гранульованого добрива, і чай буде солодший! О!

Ланкова довго дивилася на Олександра Даниловича, а потім і запитала:

— Ну, а далі що?

— А далі от що! То ми все мали справу з макроелементами в добривах, а тепер учені винайшли мікроелементи, такі, як мідь, марганець, цинк, бор, кобальт і т. д. їх для удобрення землі треба значно менше. Отоді заживемо! Треба, приміром, міді додати як добрива, набрав у кишеню мідних копійок, розкидав по копійці на ланку

— і гуляй собі! А буряк росте! Чи бору треба піддати: узяв у торбинку борної кислоти і розкидай по чайній ложечці на чверть гектара! Отоді солодко житимемо!

Ланкова ще довше дивилася на Олександра Даниловича. Дивилася, дивилася та й каже:

— А може ж, воно не так буде з мікроелементами, як ви оце кажете?

Олександр Данилович розгнівався:

— Що ти мені торочиш? Що ти в цій справі розумієш? Я вже додумався! Ти гадаєш, що я ото ходжу та так собі думаю, без наслідків? Овва!

Почервоніла ланкова та й сказала з притиском:

— Коли вже вам, Олександре Даниловичу, так до вподоби думати, знаєте, про що я вам раджу думати?

— Ну?

— Думайте про те, як з мінеральними добривами, замість цукру, чай пити! І самі це випробуйте на практиці. У нас така думка, що на склянку чаю треба центнер суперфосфату. Бо ми бачимо, що з вашим думанням ми, як і торік, залишимося без цукру!

Вискочила ланкова з кабінету й дверима грюкнула. Олександр Данилович довго дивився на двері і сказав:

— Іч яка!

Та й почав знову думати.

НЕ ГОРИТЬ

I

Запитали якось голову Малинської райради депутатів трудящих (це на Житомирщині):

— У вас пожежне депо є?

— Розвалилось!

— А як пожежа?

— Де?

— Та ще, хвалити бога, нема! А як загориться?

— Що загориться — депо? Так його ж нема!

— Та не депо загориться, а взагалі щось загориться?

— Об'єкт?

— Ну, хай буде об'єкт!

— А ми будуємо!

— Що будуєте?

— Пожежне депо! За 1953 рік ми вже "освоїли" аж п'ятнадцять процентів асигнованих на будівництво сум!

— А скільки часу ви те депо будуватимете?

— Ми не маємо права поспішати!

— Чому?

— Не можна нам попереду батька в пекло!

— Якого батька?

— А Житомира! Житомир — область, у нього теж пождепо розвалилось, а він "освоїв" щось двадцять дві тисячі карбованців! Коли ми вискочимо вперед, він розгнівається.

— А як загориться?

— Так не горить!

— А спалахне?

— Та не спалахує ж!

II

Між деякими областями проводиться своєрідне "змагання" — хто найгірше дбає про протипожежні засоби.

Кошти, що їх держава асигновує на придбання протипожежного майна, на будівництво водоймищ, пожежних сараїв, депо, вишок і т. д., лежать собі, і нікого ті кошти не турбують.

Хвастається Одеська область:

— Я тільки п'ять процентів зачепила з асигнованих коштів на протипожежні засоби!

Волинська область:

— І я тільки п'ять!

Київщина підсміюється:

— А я тільки один процент!

— А як пожежа?

— Де?

І т. д. і т. ін.

III

— Товаришу! Товаришу!

— Що таке?

— Підвезіть!

— Куди?

— На пожар!

— А ви хто?

— Пожежник!

— А де ваші машини?

— Акумуляторів нема!

— А коні?

— Фуражу не виділяють!

— А чим пожежу гаситимете?

— Губами!

Отакі картинки спостерігаємо там, де районне керівництво "дуже дбає" про протипожежні засоби.

Одна мудра людина справедливо говорила:

— Краще придбати помпу до пожежі, ніж після пожежі!

ТОВАРИШІ-ДРУЗІ

В одному районі по різних колгоспах та головували собі три товариші-друзі. Один товариш на прізвище був Обіцяйло, другий товариш на прізвище був Заливайло, а третій товариш на прізвище був Окозамилювайло.

Головують вони собі, та й головують, та й догодовувалися вони аж до того часу, коли кінчився старий, 1953 рік і надходив новий, 1954 рік. Минулий, 1953 рік товариші-друзі і розпочали, і закінчили так, щоб на досягнутому не зупинятися. Ну, значить, на досягнутому вони не зупинялися та й надоїли від кожної фуражної корови літрів по 293 молока на рік, від свиноматки одержали по 0,43 (нуль цілих, сорок три сотих) ділових поросят, на кожну курку несучку позичили кожний по півдесятка яєць, щоб насмажити яєчні на зустріч Нового року.

Вівці в них на зиму кудись усі "покотилися", так що вони хотіли були настригти вовни з чабанів, та чабани сказали:

— Стрижіть із гирлиги.

Стригти вовну з гирлиги товаришідрузі не наважилися, бо гирлига, як її стрижуть, поперше, сильно дуже пручається, подруге — вона кріпко замашна. Плану здачі вовни державі вони не виконали, хотіли були замінити на куделю, кинулися до куделі, а воно всі кужелі на полиці, всі дівчата на вулиці.

Товаришідрузі не дуже засмутилися і на засіданнях правлінь колгоспів ухвалили:

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ

Слухали

Про те, що всі кужелі на полиці, всі дівчата на вулиці.

Ухвалили

Нехай миші кужіль трублять, нехай хлопці дівчат люблять.

Із кобил у них ожеребився тільки жеребець, привів звіздочолу гніденьку кобилку. Звіздочола кобилка, народившись, запитала:

— Де це я?

— У колгоспі "Диво".

— А за голову хто?

— Товариш Окозамилювайло!

Звіздочола кобилка тихенько загігікала, засовала лівою задньою ніжкою й здохла. Зоотехнік сумно похитав головою та й каже:

— Шкода, що здохла! А була б еліта!

Окозамилювайло махнув рукою:

— А навіщо нам дві Улити? Такого первака, як гонить наша Улита, ніде все 'дно не знайдеш! Не сумуй!

Отак вони жили й працювали, товариші-друзі: Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло!

* * *

Новий, 1954 рік вони вирішили зустріти разом.

Як уже було сказано, на яєчню було на кожну несучку позичено по півдесятка яєць, закололи 1,29 (0,43 х 3) ділових поросят, так що після цієї операції у них вийшло на сто га орної землі по чверть ратиці свинини, наварили холодцю з постанов про зариблення ставків. В Улити капав первак.

"А де ж хрону взяти?" — задумалися. Думалидумали, а потім Обіцяйло та Окозамилювайло і кажуть Заливайлові:

— Запрягайно, друже, жеребця та паняй до Федора Івановича Дубковецького! Як не запозичиш у нього досвіду, то позич хоч хрону!

Так і зробили! Новорічний стіл вийшов на славу!

— Не завадило б запросити на зустріч Нового року і районне керівництво! — вирішили.

Подзвонили до району. Грізний голос із району відповів:

— Побожеволіли? Ніяких особистих знайомств! Тільки за ділові якості вас підтримуємо! Не розумієте, чи що?!

Сиділи за столом Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло в оточенні найближчих своїх помічників. Сиділи, будькалися, плямкали...

"Чим у новому році артільне господарство порадуємо?" — думали.

Та й надумали. Обіцяйло пообіцяв винайти автопопруги для корів, щоб сама корова без сторонньої допомоги брала себе на попруги і взимку не падала.

Заливайло заливав про те, що він уже закінчив досліди з цукровими лопухами, що їх не треба ні сіяти, ні шарувати, ні проривати, вони самі собі ростуть, а ти тільки коси та на цукрозавод вози! Як казав Заливайло, він має вже проекта самохідних лопухів. Самі ростуть, самі й на цукрозавод своєю ходою транспортуються! Тоді тільки стій та батіжком поцьвохкуй!

Окозамилювайло придумав, що все робитиметься без мила, самим туманом. Дешевше і не так видно.

Всі кричали "уррра!", "слава!" та "будьмо!".

* * *

Зустріли Новий рік...

Надходили звітновиборні збори. У районного керівництва запитували:

— Ну, як там ваші знамениті товаришідрузі Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло?

— Нічого! Вони у нас думають! — відповідало районне керівництво.

— А ви що думаєте?

— Та й ми думаємо, що б його для них придумати, як на вороних їх на виборах промчать...

...Колгоспники нетерпляче чекали на звітновиборні збори!

ЧОРТІЙЩО

У Сполучених Штатах Америки коїться чортійщо!

І викликане це "чортійщо" не президентовою заявою про те, що робити надалі з атомною енергією, куди давати на схованку уран та інші речовини, що розщеплюються. До того "чортійщо" не спричинилася й та обставина, що державний секретар Даллес гаркнув на французький уряд, а французький народ узяв і не злякався.

Даллес кричить на Ланьєля та на Бідо:

— Ратифікуйте договір про європейську армію, а то я вам, сукини ви міністри, як поспускаю штани та як дам суверенітету, так ви відразу забудете своє французьке походження... Теж мені французи...

Так не ці, кажемо, події наробили страшного тарараму в Сполучених Штатах. Америки. А які?

Сміт і Маккарті побачили на вулиці у Вашінгтоні наш "Барвінок".

Той наш симпатичний журнал "Барвінок", що його ЦК ЛКСМУ видає для наших школярів молодших класів.

Як побачили Маккарті із Смітом наш журнал "Барвінок" на вулиці у Вашінгтоні в одному газетному кіоску, їх спочатку затіпало, а потім зафебеерило.

Вони до Гувера:

— Ґвалт! Пробі! Пропали! "Барвінок"! А Гувер не второпає:

— Гудуюду, — питає,— "Барв'їнєк"? О'кей і гудбай "Барв'їнєк"? Що значить, що?

Маккарті аж пополотнів:

— От стара АРА, Гуверфебеер! Не знає, що таке "Барвінок". А ще начальник охранки! Розтління малолітніх — от що таке "Барвінок"! Жодного в журналі пострілу! Жодного вбивства! Жодної ілюстрації, де б папаша давив мамашу, братик сестриці очі з лоба виколупував, а бабуся розпорола б дідусеві черево та печінкуселезінку в'язальними дротами тільки — штрик! штрик! штрик! Он який це, сер Гувер, журнал!

— А що ж там пишуть у тому, як його, "Барв'їнєку"? — перелякався Гувер.

— Про нові атомні речовини, що розщеплюються.

— О май год! Які?

— Комуніст Воронько, партизанковпаківець, винайшов нові розщеплювальні речовини, що дають зразу і атомну енергію, і водень. Він безсоромно їх перераховує:

У стіжку сховався заєць, В нього хліба є окраєць, Картоплина, горобина, Ще й зелена капустина.

Та не тільки вони, ті речовини, суть, а вже їх розщеплено. Розщепив їх відомий хімік Кроль. Послухайте:

Кроль закінчив капустину, Горобину, Картоплину, Навалився на окраєць…

— О май год! — заревів Гувер. — Конфіскувати! Негайно конфіскувати цей журнал "Барв'їнєк"!

— Та це ще не все! — репетував Маккарті.— Виявляється, що комуністи вирядили на аероплані цілу атомну експедицію у складі відомих атомників: Знайка, Незнайка, Поспішайка, Якосьбудька, Пончика і експериментального песика Бульки. Доведено, що як песика годувати ассошіейтедськими газетними "качками", то песик починає гавкати воднем і розщеплювати на атоми навіть звичайнісінькі штани.

— О май год! Конфіскувати! Журнал "Барвінок" конфісковано.

А що ви гадаєте? Бойовий, войовничий і дуже для США небезпечний журнал. Пропагує, щоб дятли носили окуляри.' Атомноводневик Михайло Стельмах так і пише:

По рецепту на базарі

Дятел вибрав окуляри…

У осінню хмуру пору

Хитрий жук зашивсь під кору.

Дятел глянув, сів на сук,

Носом тук —

І згинув жук.

От які то окуляри

Вибрав дятел на базарі!

А що ви гадаєте: сьогодні носом тук — згинув жук, а взавтра носом тук, а з Даллеса геть дух! Конфіскувать!

І бігають тепер, і метушаться по Вашінгтону, по Нью-Йорку, по всіх небрасках та оклахомах перелякані фебеерівці, хапають дітей та ікспроменями їх просвічують, чи не читали, бува, вони "Барвінка".

…За одним рипом разом із "Барвінком" у СІНА конфісковано твори Гоголя, Щедріна, "Алгебру" Кисельова, журнал "Радянська жінка" і т. д. і т. ін.

Твори Гоголя конфісковано за те, що Микола Васильович писав про свиняче рило на Сорочинському ярмарку, а Щедрін пригвинтив одному правителеві замість голови органчика. Розуміється, у СІЛА сенатори подумали, що то про них написано. От і конфіскували!

Отаке коїться тепер у США…

А так узагалі, як сказав президент, "Сполучені Штати аж ніяк не є нерозумним або невеликодушним партнером". Факт!

СОРНЯК

І

Коли в районному центрі розпитувалися, як ідуть справи в колгоспі "Промінь", районне керівництво кривилося і говорило:

— Не дуже! Ми за нього, за той колгосп "Промінь", осьось візьмемося!

Урожаї, справді, в колгоспі "Промінь" були, як казав гострий на язик дід Книш, не дуже середні.

— Он у "Зорі", — казав дід Книш, — там урожаї таки справді середні, по три кілограми на трудодень, а в нас по сімсотвісімсот грам! Голова колгоспу хоч і говорить, що наш "Промінь" колгосп середній, а я так думаю, що не дуже! Може, й середній, так дуже вже ззаду.

І тваринництво у "Промені", як на дідову Книшеву термінологію, теж було не дуже середнє: до тисячі літрів на фуражну корову за рік не витягали. І з кормами завжди було завізно, і приміщення для скоту "ребрами світилися", та й порідність корів така була, що звалася безпорідністю.

Щоправда, півтора року тому колгосп придбав у сусідньому радгоспі восьмимісячного бугайцясиментала Сарданапала, який виріс у чудесного могутнього красуня бугая. Сарданапала було сопричислено до класу "еліта" і записано у відповідні племінні книги.

Смирний і лагідновеселий Сарданапал радував хазяйське око всіх колгоспників із "Променя", але він ще не встиг облагородити колгоспну

череду і стояв у корівнику, як прет красний принц серед зачуханих золушок.

Справді світлим променем у "Промені" була доярка Харитина Тарасівна Тернова, чорноброва, волоока молодицяудова, що жила з дванадцятилітньою донькою Галочкою, бо її чоловік загинув смертю хоробрих у Вітчизняній війні.

Харитина Тарасівна надоювала від закріплених за нею корів найбільше в колгоспі молока, її корови виділялися серед інших і вгодованістю, і чистотою, та не могла вона сама піднести тваринництво до такого рівня, щоб не сором, як вона казала, було людям ув очі дивитися.

Перепадало від Харитини Тарасівни за такий стан тваринництва і голові колгоспу, і завові молочнотоварної ферми, і зоотехнікові,— та справа не дуже поступалася вперед.

Завідував молочнотоварною фермою Кузьма Кирилович Сорняк, така собі заваляща, хоч і з великим гонором людинка, що потрапила на такий пост тільки через те, що доводилася голові правління племінником у других.

Кузьма Кирилович Сорняк попервах вирішив був позалицятися до Харитини Тарасівни, хоч мав жінку й троє дітей, але, скуштувавши разів зо три дійницею по попереку, активне залицяння облишив.

Кузьма Кирилович полюбляв говорити повченому: і про період лактації, і про сухостійний період, і про кормові одиниці, і про те, що молоко в корови на язиці.

Харитина Тарасівна їдко на це відповідала, що, мовляв, наші корови здебільша перебувають не в періоді лактації, а в періоді сухостійному і що корови замість кормів їдять самі кормові одиниціцурупалки і що таки

правда, молоко в корови на язиці, але дуже кепсько, що у "Промені" молоко на язиці не в корови, а в зава молочнотоварної ферми. Та й у правління теж!

У колгоспі "Промінь" кожного дивувало те, що, незважаючи на благенькі корівники, в них, проте, були для корів автопоїлки, підвісна дорога для кормів і механізована вивозка зпід корів гною.

Кузьма Кирилович Сорняк вихвалявся:

— От я! Якби не я! У мене автопоїлки, у мене механізація! У мене!

Колгоспники посміхалися, а в Харитини Тарасівни очі палахкотіли гнівом.

Бригадир тракторної бригади, що обслуговувала "Промінь", мовчазний, з задумливими сірими очима Карпо Іванович Малюта, частенько навідувався до корівника, оглядав автопоїлки й механізацію і щоразу запитував Харитину Тарасівну, вдивляючись в її очі сумовитим зачарованим поглядом:

— Ну, як, Харитино Тарасівно? Крутиться? Харитина Тарасівна червоніла, очі в неї ласкавішали,

і голос їй ніжнішав, коли вона відповідала Карпові Івановичу:

— Крутиться, Карпе Івановичу! Велике вам спасибі! Тягали б ми й досі воду відрами, солому та сіно вилами, а гній тачками, якби не ви!

Карпо Іванович посміхався, ще раз дивився Харитині Тарасівні в очі і йшов до своїх трактористів...

Ішов і думав: "Якби не ви, Карпе Івановичу..." — сказала Харитина Тарасівна",

Він ніби аж зупинявся при цій згадці і сам собі говорив у думці: "А якби не ви, Харитино Тарасівно!.."

На серці в нього теплішало, і йому, такому мовчазному, спокійному, дуже хотілося співати...

II

Харитина Тарасівна не давала молочнотоварній фермі остаточно розвалитися, а навпаки, її енергія не тільки рятувала ферму, ба навіть справи з тваринництвом ішли, хоч і дуже поволі, на краще.

Кузьма Сорняк нічого не робив, тільки вихвалявся:

— Якби не я!

Робити Сорнякові не хотілося. Почав він частенько до чарки прикладатися.

І раніше він од чарки не відмовлявся, але останнім часом темпи дуже збільшив, пив уже по відомому графіку — "від понеділка до понеділка" — і перебував весь час у стані щонайменше вищесереднього підпитку.

— Наш Кузьма батькович і сьогодні у періоді ковтанії перебувають, — глузливо говорила доярка Харитина Тарасівна. — Треба буде сказати жінці, хай би спробувала його запустити на сухостійний період. А то доп'ється...

Доярки сумно хитали головами, а наймолодша, реготушка Одарочка, захлинаючись, розповідала, як позавчора

Кузьма Кирилович зайшов у закусочну і причепився до офіціантки:

— Де ваша механізація?! Що ти мені горілку в склянці подаєш? Де ваші автопоїлки для горілки?! Де ваша підвісна дорога для закусі? Доки ми питимемо й закусюватимемо вручну?

Викликали дружину, вона йому давала "механізації" по дорозі, а вдома "автопоїлкою" набила губи так, що скидалися вони на сині вареники.

Але й після цього на сухостійний період Кузьма Сорняк не став, — пив і далі.

І таки допився.

Якось його, п'яного як чіп, лиха година занесла на ожеред соломи, звідки солому подавали підвісною дорогою до корівника. Дорога якраз працювала.

Не встигли робітники озирнутися, як його чортяка внесла в кошик, куди накладали солому.

"Поїхав" Кузьма Кирилович у кошику до корівника.

"Приїхав", зателесувався в кошику і випав у ясла до Сарданапала.

Сарданапал, тихий, спокійний бугай, перелякався. Він одпрянув од ясел, аж цеп затріщав, та грізноперелякано:

— Веее! Векнув.

Сорняк підвівся з ясел:

— Сардаааанапале! Це ж я, Кузьма Кирилович! Не впізнав? — І поліз до Сарданапала цілуватися.

Чи Сарданапал його справді не впізнав, чи роздратував бугая горілчаний дух, тільки бугай — вввеее! — ще раз люто векнув і стукнув Кузьму Кириловича лобом. Кузьма вгруз у ясла. А Сарданапал придавив його лобом до ясел і не пускає.

Упіймав, мовляв!

Чують доярки, що Сарданапал чогось люто реве, а хтось в його деннику кричить не "рятуйте", а тільки:

— Рят! Рят! Рят!

Прибігли, заспокоїли Сарданапала, витягли Кузьму Кириловича з ясел, поклали на вагонетку з гноєм і вивезли з корівника.

Коли Кузьму Кириловича відправили додому, реготушка Одарочка проголосила:

— Наш зав у періоді ковтації в'їхав у корівник на підвісній дорозі, а виїхав на механізованій вагонетці! Хай живе механізація!

III

Серйозної травми в Кузьми Кириловича не було: його Сарданапал тільки трохи пом'яв, більше було переляку.

Довелося Кузьмі Кириловичу запуститися на сухостійний період.

— Чи ж надовго? — посміхалася Харитина Тарасівна. Та не повернувся вже Кузьма Кирилович Сорняк на пост зава молочнотоварної ферми: дізналися в районі про пригоди племінника у других голови колгоспу "Промінь" і наказали зняти його з поста.

На зава ферми призначили Харитину Тарасівну Тернову.

Одарочка реготалася:

— Якби не підвісна дорога та не Сарданапал, і досі б командував нами родич голови правління колгоспу! Хай живе механізація! Хай живе Сарданапал!

НЕЩАСНЕ КОХАННЯ

Іван Федорович Мороз і Віра Іванівна Сніжко разом закінчили сільськогосподарський інститут, і тепер Іван Федорович Мороз — агроном, а Віра Іванівна — зоотехнік.

Отут якраз добре було б написати, які у Віри Іванівни ксси, які очі, яка в неї чудесна душа, а в Івана Федоровича — густе та красиве волосся, — воно кучерявиться! — і який він, Іван Федорович, стрункий, широкоплечий, та сильний, та мужній, і як вони вдвох співають, і як, одне слово, Ваня любить Віру, а Віра — Ваню, — таку можна було б симфонію написати, та не можна їх затримувати, їм треба до МТС їхати, бо колгоспи чекають на спеціалістів.

Хай про симфонію іншим разом, а тепер обмежимося тільки тим, що вони, одержавши дипломи, поїхали зразу до загсу, записалися, кріпко поцілувалися (вони, між іншим, і до цього цілувалися) і почали пакувати чемодани…

Спакувалися, ще раз поцілувалися й поїхали на вокзал.

На другий день опівдні вони вже були на станції, звідки до МТС — п'ятнадцять кілометрів.

На станції до них підійшов дідок у сіряку, з батіжком (не сіряк з батіжком, а дідок), та й запитав:

— Ви часом не до МТС? Драстуйте!

— Драстуйте, діду! — відповів Іван Федорович і Віра Іванівна. — Так, ми до МТС!

— Так швидше сідайте> бо вона не стоїть!

— Хто не стоїть, діду?

— Кобила! Вона в нас норовиста.

Іван Федорович і Віра Іванівна швиденько підхопили чемодани і до воза.

Посідали на воза, дід цьвохнув батіжком:

— Но!

Поїхали.

— Так хто ж ви такі будете? — питає дід.

— Я — агроном, — одповів Іван Федорович.

— А я — зоотехнік, — додала Віра Іванівна.

— Так мені й казано! Поїдеш, казано, та забереш на станції спеціалістів: агронома й зоотехніка. Значить, угадав. Но, ти, мадама! — цьвохнув батіжком дід. — Да… Завертілось у нас тепер! Ох і закрутилось! У кожному колгоспі, казано, буде і агроном, і зоотехнік, і ветеринар… Культурно, казано, хазяйнуватимемо! По науці… Тільки я вам скажу: не знаю, як вам, агрономові, в нас буде, а от вам — зоотехнікові — труднувато в нас буде… Да…

— А чому труднувато, діду? — спалахнула Віра Іванівна.

— А тому труднувато, що ви вроді як женшина, а бугай у нас дуже строгий. Диявол, а не бугай!

Віра Іванівна голосно засміялася.

— А ви не смійтеся! Він, ірод, як зірвався ото в неділю з цепу, а я якраз ішов до Пилипа до Канупера, — кумом він мені доводиться, він у суботу кабана заколов, — так бугай, ірод, як вискочив із корівника, як зареве, а потім мене вздрів — і на мене. Біжить, хвіст бубликом, реве. Ну, думаю, ні печалі мені, ні воздиханія… Гульк, а біля Олениної хати драбина стоїть, — Олена в суботу бовдура мазала, — я по драбині на хату… Він прискочив та по драбині лобом — хрясь! А я вже за бовдура держусь… Перебив, ірод, драбину, стоїть біля хати, передніми ногами землю гребе й реве… Годин зо три чорногузом на хаті я сидів, а Ілько, що до бугаїв приставлений, кудись аж на той куток до дочки пішов… Отак і сидів я, за бовдура вчепившись, аж поки Ілько не прийшов та не загнав його, ірода, в корівник. Та ще доки без драбини з хати зліз, сміху було. А все через тих дітлахів. Позбігалися й командують: "Ви, діду, надміть штани та вроді як на парашуті…" Капосна дітвора, все вона тепер знає, де вам ті парашути, де вам ті ракети, де ті атоми… Нічого від них не заховаєш… Да…

Прийшов до Пилипа до Канупера, до кума, а там кендюха вже поїли, літру випили, кума спить, а кум сидить та "Ах, не вейтеся, чернме

кудри" співає... От вам і бугай! А ви смієтесь! Народ у нас, у колгоспі, хороший народ, з людьми ви зразу потоваришуєте, а от з бугаєм справа сурйозна...

— Нічого, діду, я й з бугаєм якнебудь договорюсь, — засміялася Віра Іванівна.

— Договоришся з ним, з дияволом, коли він реве, як... у нас колись диякон отак ревів. Як ревоне було апостола, так спідниці в молодиць лопотять, мов од вітру... Так диякон хоч ногами не гріб, а цей реве й ногами гребе... Чорт, прости господи! Одне слово, як той казав, животноводство! Но, ти, замечталась! — гукнув дід на кобилку. — А знаєте, як нашу кобилку звуть?

— Як, діду?

— Новела! Був тут у нас один іще: сказати, не зоотехнік, а вроді практикант, усе стишки писав... Новелою лошичку прозвав. А що воно таке, я вже вам і не докажу...

— Це з літератури, діду! — пояснив Іван Федорович.

— Могло бути! Сильно норовиста й дороги не держиться... Могло бути... Ну, от і наша МТС... Сказать, і доїхали...

Удалині розляглося широке подвір'я МТС.

* * *

Директор МТС дуже привітно зустрів Івана Федоровича й Віру Іванівну:

— От і добре, що приїхали! Заповняйте анкети та й паняйте до колгоспу "Зоря". Там ви й працюватимете разом. Щоб не розлучати вас — молоде подружжя, — ми вас обох у "Зорю" й призначили.

Тут же він звернувся й до діда:

— А ви, діду, не тікайте! Повезете спеціалістів до себе в "Зорю". Вони у вас працюватимуть…

— Та мені вже про це казано! — відповів дід. До "Зорі" від МТС — дванадцять кілометрів.

Голова колгоспу вже чекав на молодих спеціалістів, бо директор МТС подзвонив йому, що вони виїхали з МТС до колгоспу.

Колгосп теж дуже гостинно привітав Івана Федоровича й Віру Іванівну. Був уже приготовлений окремий для них будиночок з двох кімнат.

— Вітаю вас у вашій хаті,— сказав їм голова колгоспу. — Улаштовуйтесь… Будемо працювати. Час добрий… Тільки от що, дорогі товариші. Ви ще до нас не приїхали, а вже є телефонограми — одна з МТС від головного зоотехніка, а друга з райради. Взавтра о десятій годині агрономові треба бути на нараді в райвиконкомі, а зоотехнікові — в МТС. Зранку й виїздіть.

— Та ми ж іще з хазяйством не познайомилися…

— Наказ, товариші, є наказ… Очевидно, там, у районі та в МТС, вам дадуть директиви, як вам слід тут у нас хазяйнувати…

Другого дня Іван Федорович раненько виїхав до району, а Віра Іванівна до МТС.

У районі відбувалася нарада колгоспних агрономів. На порядку денному було питання: "Підготовка до весняної посівної кампанії".

Перше слово голова дав агрономові колгоспу "Зоря" Іванові Федоровичу Морозу.

— Тільки ви, товаришу Мороз, доповідайте докладніше, передайте досвід іншим!

Іван Федорович підвівся й сказав:

— Тількино вчора ввечері я прибув до колгоспу "Зоря", ще не встиг і по колгоспу пройтися, — оце весь мій досвід"

— Так... Ну, тоді послухайте, інших, набирайтеся досвіду.

Чотири дні засідав Іван Федорович у районі. А Віра Іванівна в цей час працювала в МТС.

— От добре, що приїхали, — зустрів її головний зоотехнік МТС. — Ну, як там у вас у "Зорі" з коровами? Чи забезпечені ви плідникамибугаямн?

— Я тільки вчора приїхала до колгоспу, ще не встигла ознайомитись з господарством, але чула, що в колгоспі єсть якийсь дуже строгий бугай. Дід їздовий розповідав... Оце й усе, що я знаю про плідників "Зорі", — відповіла Віра Іванівна.

— Ну, гаразд! Директив тут та циркулярів різних зібралася ціла гора. Сідайте та під копірку переписуйте, треба по колгоспах порозсилати...

П'ять день Віра Іванівна перетісувала в МТС папери.

Коли вона поверталася додому, по дорозі зустрілася з Іваном Федоровичем, якого викликав в МТС головний агроном.

Зустрілися в дорозі, привіталися.

— Ти додому? — запитав Іван Федорович.

— Додому! — відповіла Віра Іванівна. — А ти?

— А я з дому! До МТС — викликає чогось головний агроном!

— Надовго?

— Не знаю!

— Ну, не затримуйся! Повертайся швидше! А як там у нас — на новому місці? — поцікавилася Віра Іванівна.

— Ну, що я тобі можу сказати? Учора пізно ввечері я повернувся з району, а сьогодні вранці оце вже їду в МТС... Спалося нічого.

Коли Іван Федорович повернувся за кілька день із МТС, він не застав Віри Іванівни вдома, в колгоспі "Зоря", — п викликали на нараду в район.

А як поверталася Віра Іванівна з району, вона по дорозі зустріла Івана Федоровича: він їхав у район на чергову нараду...

А як повернувся Іван Федорович у "Зорю", Віра Іванівна виїхала до МТС: знову всі колгоспні зоотехніки переписували чергову зливу директив та циркулярів...

Приїхала Віра Іванівна в "Зорю", а Іван Федорович виїхав до МТС, — по дорозі вони розминулися.

Увечері Віра Іванівна прийшла до правління й подзвонила по телефону, викликала Івана Федоровича.

— Я слухаю! — підійшов до телефону Іван Федорович.

— Це я говорю — Віра!

— Що трапилося, Вірочко?

— Ваню! Ти мене любиш? Скажи хоч по телефону, бо, очевидно, зустрітися нам не пощастить… Любиш, Ваню?

— Люблю, Вірусю, дуже люблю! Ще, мабуть, на тиждень директив переписувати! їйбогу, люблю!

Віра Іванівна прийшла смутна додому, сіла на ґанку та і. й заспівала:

Така її доля… О боже мій милий, За що ти караєш її, молоду?

— Чого такої сумної? — зупинився біля воріт дід їздо. вий. — Доброго вам вечора! Голова прохав переказати, що вас узавтра до району викликають! Я вас Новелою й одвезу… Сумуєте? А ви не журіться. Було й зі мною таке, замолоду. Побралися ми, а я в гулі кинувся… То на хутір, то на той куток… Дивилася моя Оришка, дивилася та за макогона: "Та й доки ж ото я на самоті зорюватиму?" Бить, сказать, не била, а разів тричі межи плечі добре штурхонула… Така потім любов пішла…

— Тоді, діду, циркулярів не було!

— Це правда — не було! Що не було, то не було! Циркулярами не замахувалась! Макогоном було, а циркулярами — ні! Що ні, то ні!

На ранок Віра Іванівна виїхала Новелою до району… А ввечері приїхав Іван Федорович. Сів на ґанку та й заспівав:

Ой я нещасний, Що ж маю діяти? Полюбив дівчину…

Чи зійдуться колись разом наші молодятка — Іван Федорович та Віра Іванівна? Поживемо, побачимо…

НАША МОСКВА

В енциклопедії пишеться:

"Клімат Москви помірноконтинентальний. Середня температура плюс 4°…" Як для кого?

Для нас, українців, — і це підтверджується за останній час багатьма прикладами, — клімат Москви теплий, лагідний, а температура в Москві для українців не плюс чотири градуси, а чи не в десять разів більша.

Під час Декади української літератури й мистецтва в Москві 1951 року температура так розпікалася, що декотрі не витримували.

1812 року, коли навіть Москва палала від наполеонівських сірничків, наполеонівському військові було не дуже тепло, було йому, навпаки, дуже холодно, і багато наполеонівських і маршалів, і генералів не могли одігрітися навіть від гарячого дихання народних месників.

І навпаки, гітлерівським посіпакам, коли вони були сунулися до Москви 1941 року, невважаючи на холодну осінь, — було їм дуже гаряче, не жарко, а шпарко…

Та це й зрозуміло: температура, вона змінюється в залежності від усяких там атмосферних і інших явищ… Одне слово — синоптика…

Автор цих рядків виріс на Україні, між соняшниками з одного боку і картоплею з другого, ріс він у той час, коли

Україна була ще Росією, а Росія була царською, і потрапив він уперше в Москву тоді, коли Росія була РРФСР, а Україна — УРСР. Було це року 1923-го.

Що найбільше вразило автора цих рядків, коли він уперше ступив на московську землю, вдихнув уперше московського повітря в свої полтавські груди?

Ну, розуміється, простори могутнього города, вир московського життя, старовинний Кремль — все це так…

А що всетаки найбільше здивувало й підкорило, простотаки зачарувало його?

Мова! Московська говірка!

Вигодуваний полтавськими галушками, пампушками, варениками, товченниками та січениками, автор учився в російській, звісно, сільській школі, бо українських шкіл за царату не було, але мова російська дуже тоді була йому трудна й незрозуміла, як і тому Васильченковому школяреві оті гемонські "перепеленята, бодай би вони були йому повиздихали"…

Російська мова для нього була тільки в книзі, та ще нею говорили солдати, що поверталися додому з війська, але з тої мови дуже кепкували дівчата, коли такий от кавалер починав на колодках закидати "поруському":

— Дєвушки, я вас, канєшно, не знаю!

Ніколи, отже, авторові не доводилося чути справжньої російської мови в буденному житті, так би мовити, в обіході. Він читав книжки, слухав лекції, прекрасною літературною російською мовою виголошені, але ніколи йому не випадало почути звичайної розмови хорошою, справжньою російською мовою. Та ще московською!

І от автор на Ленінських, тоді ще Воробйових горах.

Автор туди поїхав просто подивитися на Москву згори.

Тоді, наскільки пригадується, ще не було там висотного будинку Московського університету ім. М. В. Ломоносова, а були там такі собі простенькі одноповерхові будиночки з палісадниками, з квітами, з геранню на вікнах і з лавочками біля воріт.

Автор сів на одній із таких лавочок, а біля воріт бавилася ціла зграйка маленьких московитів, дошкільнят.

Було тепло, світило сонце над Москвою, над городом, сонце нап'яло легенький, прозорий серпанок, і звідтам, із Москви, докочувався безнастанний гук, як то буває у бджоляному вулику, як прикласти до нього вухо.

Дітки бігали, гралися в "класи", перестрибували через стрибалочки, порпалися в пісочку, ліпили з пісочку "пасочки", хати, фортеці…

І говорили, говорили, говорили, цвірінькаючи, мов ті гороб'ятка.

Автор прислухався і… отетерів.

Дітки говорять поросійськи! Та які Чисточистої Та з такою вимовою! Мов пісеньки якоїсь швидкомовної співають!

А треба вам знати, що авторові досі доводилося бачити й чути дітей, які говорили тільки поукраїнському, а як і вважалося, що діти говорять російською мовою, то такою, де одне слово російське, три слова українських, два шулявських, а одне напівросійське-напівкуренівське.

А тут чиста-чистісінька російська — та ще й московська! — мова!

Автор так і прикипів до лавочки, прислухаючись.

Потім він устряв в ігру, у розмову з дітьми, йому так хотілося наслухатися.

Іноді, почувши з дитячих уст якесь слово, автор довго думав, що ж воно таке значить! Зразу не второпаєш…

От вискочила з двору білявенька кирпатенька дівчинка з криком:

— Їчкії їчкії їчкі!

Що ж воно таке, сам собі думає автор, за "їчкі"? А в дівчинки в руках різнокольорові дерев'яні яєчка, що вона їх винесла з хати. Виявляється, отже:

— Яїчкі! Яїчкії Яїчкі!

А дівчатко так швидкошвидкошвидко:

— Їчкі! їчкі! їчкі!

Автор сидів довго, все слухав, усе милувався з маленьких московитів, думаючи; "Дивись! Отакі маленькі, а як поросійськи говорять! А тут уже дожив до далеко післяпризовного віку, а й досі ніяк

себе не нахилиш, щоб сказати, чисто поросійськи вимовляючи, приміром: "Я же вам г/к/аварил!"

Хоч убийся, а в тебе виходить: "Я же вам г/х/оворив!" І в Москві тобі відразу співбесідник говорить:

— Ви з Києва!

— А хіба в мене на лобі написано?

— На язиці! Каліграфічно виведено!

А в Москві, бачите, навіть маленькі дітки чудесно, — та як красивої — поросійськи говорять!

* * *

Матушка Москва.

Так, матушка… Для багатьох народів усіма сторонами Москва — матушка.

Навіть для Києва вона матушка, хоч Київ і сам, як відомо, мати городів руських.

Єдиний у світі, всіма сприйнятий випадок, коли мужчина, в даному разі Київ, вважається за матір.

І нікого це не здивує. Такгбо воно є! Історії не зміниш!

Ми, українці, любимо Москву, і любов наша дедалі гарячішає, бо ми переконалися, що з Москвою разом ми ніколи не будемо тією чайкою, "що вивела чаєняток та при битій дорозі…"

Але ми пересвідчилися, що Москва любить нас, українців.

Під час Декади української літератури й мистецтва в Москві наші жінки, оглядаючи визначні московські пам'ятки, не минули, розуміється, й гуму, і, нема де правди діти, гум їм таки дуже припав до серця...

Москвички теж полюбляють гум, і в деяких особливо інтересних місцях утворюються там навіть черги, щоб познайомитися з тим чи іншим гумівським експонатом.

Москвички, як ми пересвідчилися, дуже ретельно оберігають законність черги.

Наші жінки, стаючи в чергу, щоб і собі познайомитися з дуже популярним експонатом, говорили поукраїнському.

І можете уявити їхнє здивування: москвички, що стояли перед ними, повернулися до них, запитуючи:

— Українці?

— Так, українці! Москвички миттю поступалися:

— Просимо вас! Ви спереду, ми за вами!

І опинилися наші жінки прямо перед експонатами першими! .....

А коли вони повернулися до готелю, вимахуючи перед здивованими чоловіками гумівськими експонатами, чоловіки просто не повірили:

— Невже? Як?

Жінки, захлинаючись, одна поперед одною розповідали про таку люб'язність і любов до них чарівних москвичок.

— Так! Це таки справжня любов! Із самопожертвами! — погодилися чоловіки.

Москвичі люблять українську мову.

Коли автор цих рядків разом із поетом Платоном Вороньком виступав з читанням своїх творів в одному з московських парків культури й відпочинку, вони запитали слухачів, чи зрозуміло їм, чи не треба перекласти на російську мову?

— Що ви?! Що ви?! — залунало звідусіль. — Ми прекрасно розуміємо вашу чудесну мову! ^

Колись ми, українці, побоювалися так званої русифікації на Україні.

Тепер ми повинні констатувати, що русифікація нам і за вухом не свербить, а от українізація в Москві дедалі на очах поширюється.

Судіть самі.

Московські "дєвушки", та не тільки московські, а всі російські "дєвушки" вже, мабуть, приблизно процентів на сімдесят п'ять прибрали назви "дівчат".

Ім'я Остап було тільки в Гоголя в "Тарасі Бульбі" та в Остапа Бендера, а тепер часто воно почало появлятися і в прозових, і в драматичних творах російських белетристів та драматургів.

Російське ім'я "Николай" дедалі змінюється на українського "Миколу", поки що залишився "Николай Матвеевич Грибачев", та й той

під загрозою. "Ксенія" переходить на "Оксану", "Петр" на "Петро", "Павел" на "Павло", а чудесноніжну:

Во поле березонька стояла, Во поле кудрявая стояла...—

дедалі владно й немилосердно витісняє розлога, як український степ:

Розпряааагайте, хлооопці, коні...

...Шкода руської культури! Старовинна всетаки, хороша, глибока культура великого нашого брата! Хай живе!

Нашій Москві, нашій матушці Москві низький, сердечний уклін од 300літнього щирого друга й брата!

ЦІЛА ЙДУТЬ

Прочитавши про те, що треба менше проводити часу в канцеляріях та кабінетах, більше працювати з людьми, всебічно зміцнювати первинні партійні організації колгоспів, МТС і радгоспів, допомагати їм вирішувати практичні справи і провадити політичну роботу в масах, секретар райкому по зоні МТС Іван Васильович замислився...

"Менше, значить, сидіти по канцеляріях та по кабінетах..." — думав він.

Думав, думав і рішуче промовив:

— Правильно!

Іван Васильович у той же день швиденько залишив свій кабінет у райкомі партії і всі папери, всі документи, що стосувалися його МТС, переніс до себе на квартиру.

"Це не канцелярія?" — сам собі подумав Іван Васильович.

"Ні!"

"І не кабінет?" "І не кабінет!"

Виходить, директиву виконано, проводитимемо час і не в канцелярії, і не в кабінеті!

На другий день на квартиру Івана Васильовича з його кабінету було перенесено телефона.

"Ну от і добре!" — сам собі подумав Іван Васильович.

* * *

Перший день минув у клопотах по обладнанню робочого місця секретаря по зоні МТС Івана Васильовича.

— А коли ти взавтра на роботу? — запитала дружина Івана Васильовича. — Щоб я встигла тобі сніданок вчасно приготувати.

— Як і завжди — о дев'ятій годині вранці. Тільки ти не дуже поспішай, моя дорога, я тепер можу снідати й пізніше, так би мовити, без одриву від виробництва.

— Це ж як?

— А так: я керуватиму з дому. Це тепер і єсть моє робоче місце!

— Яка краса! — аж підскочила дружина. — Тепер, поки я з Пашею на базар, — ти ж з Ігорком зможеш побавитися!

— Ну, розуміється, зможу! Ідіть зранку куди там вам треба, чи на базар, чи по магазинах, чи там по кравчинях, а я вже, як секретар райкому по зоні МТС, по хазяйству буду!

— От здорово! — ще раз підскочила дружина. — Як прекрасно придумано — і круте піднесення сільського господарства, і зміцнення сім'ї! Одночасно! Так ми, Ванечко, так, значить, розподілимо тепер обов'язки: зранку ми з Пашею на базар, а ти бавишся з Ігорком. Ігорка об одинадцятій ти кладеш спати, а сам у цей час виведеш погуляти Бобика, тільки ж дивись, щоб він за сусідськими індиками не ганяв, індиків він дуже не любить і позавчора старому індикові хвоста вирвав, — сусідка нахвалялася до суду поскаржитися! Приведеш Бобика, нагодуєш Мурку! Отам на полиці трохи молочка для неї зоставлено. Та дивись, щоб вона не шкодила, бо вона в нас ангорська!

— Добре, зроблю!

— Паша сьогодні заспала й курей не перегляділа, котора з яйцем. От що, Ванечко, як нагодуєш Мурку, візьми отам у комірчині трохи проса, вийди, одчини сарай і поклич отак: "Тютечки, тютютю!" — і посип проса, тільки не біля сарая, а в сараї, всередині, як тільки кури туди забіжать, ти сарай причини, і лови тоді, і гляди, чи з яйцем...

— Хіба ж я впіймаю? Вони ж, кури, літають! Де там я за ними гасатиму?

— А чого тобі гасати? Кури в нас не наполохані, сумирні кури, ти тільки отак руку простягни та: "Сіла! сіла! сіла" — прокажи! Вона й сяде! А ти тоді бери і, як ви, вчені, кажете, — констатуй, чи на сьогоднішній день вона позитивна (з яйцем!), чи, навпаки, негативна

(без яйця!). Тих, котрі позитивні, з сарая не випускай, а негативних — одчини двері і отак на них" "А киша!" Оце й усе! Пойнятно?

— Та пойнятно воно, пойнятно, та якось…

— Що "якось"? Треба звикати! Щоб керувати, треба самому знати! Так, значить, не забудь: Ігорьок, Бобик, Мурка, кури… Ну, ми побігли!

* * *

Іван Васильович побавився з Ігорком, поклав його спати і тільки-но зібрався виконувати наступну справу порядку денного — виводити Бобика, — раптом задзвонив телефон.

— Алло! Я слухаю! "Зоря"? Хто говорить? Секретар парторганізації? Гній вивезли? Куди вивезли? Ага! А навіщо? Ага… Тактак! Загальні збори перед сівбою? Ага… Ну, проведіть! Мені приїхати? Я — зайнятий! Накреслюю план… Ви в мене не самі! По всій МТС! І от що: в цей час не дзвоніть! Дзвоніть од третьої до четвертої. Від четвертої до п'ятої я по колгоспах директиви дзвонитиму! Від другої до третьої — перерва. Тактак! Перерва! Після шостої? Що ви, не знаєте, що робота тільки до шостої? Ну, отож! Як там люди? З людьми треба працювати! Все!

Поговоривши по телефону, Іван Васильович вивів Бобика, нагодував Мурку, переглядів курей…

— Ну, все, здається, — зітхнув Іван Васильович. — А сільське господарство не жарти! Дивись, аж упрів ніби трохи, — посміхнувся він. — Щото значить незвичка! Тренінгу нема! Нічого — звикнемо! Ну що ж, полежати, перепочити трохи…

Іван Васильович ліг на канапу та й задрімав.

…А так взагалі по МТС діла йшли. Не сказати, щоб дуже круто, проте йшли. Орали, сіяли, культивували, пололи, обробляли… Дзвонили телефони. Сходило сонце, і заходило сонце…

НЕ В МАШИНІ СПРАВА

I

— Ну й підкидає! От гуцикає! Навіть цигарки в губи не встромиш! Тррр! Спини коні, я закурю! Ну й дороги! От повибивало! Ну що ти зробиш? Тррр! Та спини, а то я не закурю! Тррр! Узяв тебе за кучера, а ти на вибоях коні не вмієш зупинити! Який же ти в чорта кучер?! Ну коли вже я тебе навчу?! Бачиш — яма, спиняй! Спиняй, бо язика прикусю! От несознательний народ!

Отак їхав своїми шляхами і так нервувався й непокоївся голова колгоспу на Сумщині Довбиш.

— І як отакими дорогами їздити? — бідкався Довбиш.

— А ви б, товаришу голова, з весни б їх заволочили та катками б пригладили, от воно б і не гуцикалося, і язиків би не одкусювало.

— Патякаєш?! Мені он культивація, мені он меліорація, мені он… той, як пак його… а ти про дороги… Несознательний ти…

— Та їздити ж не можна!

— Придумаємо!

Не довго думав Довбиш, щоб йому було зручніше їздити, щоб його на дорогах не дуже гуцикало, — він узяв та й купив собі за колгоспні гроші "Побєду", витративши на це двадцять одну тисячу колгоспних грошей.

Про це він думав не довго.

А от подумати про те, як господарювати, щоб люди в колгоспі не по вісімсот грамів хліба на трудодень одержували і не по карбованцю на трудодень, про це Довбиш не подумав.

Тисяча п'ятсот гектарів, що має колгосп, не дуже потребує "Побєди", можна й бідаркою їх об'їхати, та й пішечком обійти можна.

Та куди там?

Тільки "Побєдою"!

Воно, розуміється, на "Побєді" спокійніше, — мотор рокоче, не чути, як реве голодна, не забезпечена на зиму худоба, не чути, як зітхають не забезпечені своїми заробітками колгоспники…

Голова "Побєдою" літає.

А куди він долетить?

2

Григорій Іванович, голова колгоспу на Полтавщині,— він не зразу на машину сів.

Він — людина обережна, він — поволеньки.

Спочатку їздив звичайним возом… Муляє… Ну, коли муляє, то воно муляє, нічого не зробиш.

Купив Григорій Іванович лінійку на ресорах. Заплатив колгоспних грошей тисячу вісімсот сімдесят карбованців. Нічого, не так уже муляє.

Та тільки ж збруя не виїзна, не цяцькована. Хіба ж пани в такій збруї їздили?

Придбав Григорій Іванович цяцьковану збрую. Та яку?! Найциганіший циган у таких наритниках не їздив: так і вилискує, так і вилискує. І бряжчить, аж видзвонює...

І на це диво викинув дві тисячі колгоспних грошей.

Літав, бряжчав, аж курява курилася.

І от раптом — муляє!..

І де муляє?

На серці!

Здавалося б, що сидиш на лінійці чи на фаетоні не серцем, а муляє — на серці! Серце болить: інші на машинах, а він кіньми.

А потім — візьміть до уваги! — як їдеш: курява, курява, курява! Ну, де ти від тої куряви заховаєшся? Просто біда!

Терпів, терпів бідолашний Григорій Іванович та й купив собі "Москвича". За колгоспні гроші, розуміється.

І гордо тепер їздить Григорій Іванович по своїх колгоспних володіннях.

Тепер уже йому з машини не так видно, що в його нема в першій і в другій бригаді зерносховища, що приміщення для тварин потребують капітального ремонту, і не так чути, що корови в нього ревуть, що коні іржуть, що голодні свині хрюкають...

З "Москвича" він не помітить, що колгосп не забезпечений возами, що свиноферма не має водопостачання, що колгосп не розрахувався з колгоспниками за минулі роки, не видав ні копійки авансом за 1954 рік.

І йому на душі спокійніше.

Та не витримали колгоспники, зібралися й ухвалили продати машину. І продали.

Не допоможуть ні "Побєди", ні "Москвичі", коли господарювати, "як мокре горить".

А як господарство кріпке, як колгосп процвітатиме, як колгоспники житимуть добре, вони самі своєму голові не "Москвича", а "Побєду" куплять.

Їзди собі на здоров'я! Заробив!

ЯК ЖЕ ВАМ НЕ СОРОМ?

1

Що іноді на селі може трапитися, як у тому селі цілих п'ять років клуб будують?

Будують, будують, будують і ніяк не збудують.

Так от послухайте, що трапилося в такому селі.

А село це знаходиться у Джулинському районі на Вінниччині.

Куди молоді подітися, коли на селі нема клубу, а церква є, а біля церкви — цвинтар, деревця, травичка?

Не в котловані і не на цеглі ж біля клубу молодь сидітиме, співатиме, розважатиметься, а там, де затишно, де дерева, де зелена травиця.

Так було й у тому селі, про яке оце мова мовиться.

Збиралися хлопці й дівчатка на цвинтарі коло церкви. Ну, розуміється, не без того, щоб іноді не заспівали:

А до мене Яків приходив, Коробочку раків приносив…

А в церкві якраз правиться, і дяк не про раків виводить, а про те, що "увесь живот наш Христу богу предадим"…

Ну, й обов'язково зразу вам вискочить на паперть якась така, хоч і не зовсім уже свята, а тільки ще преподобна бабуся з сичанням:

— Якої завели?! Страмнючі! Біля церкви? Нема того, щоб про херувимівсерафимів, а про раків?

І пішла-пішла-пішла…

І про бога, і про боженят, і про гріхопадіння… Та ви й не молитеся, та ви й не хреститеся, та ви й не говієте…

І тут же вам про тортури і про пекельні муки у пеклі для невірних.

І в смолі кипітимете, і розпечені пательні язиками лизатимете, і муки ваші будуть страшні й вічні…

А от, мовляв, як до церкви ходитимете, та' сповідатиметеся, та запричащатиметеся, тоді вас на тім світі чекатиме рай небесний. Всі дівчатка ходитимуть у білих крепжоржетових платтях та в капронових панчішках із чорною п'яткою, пахтітимуть духами "Сирень", а вечорами

ангелиархангели на срібних трубах "полькипольки та й кадрелі" гратимуть, а дівчатка з хлопцями щовечора танцюватимуть. І безплатно. А хлопці всі в хромових чоботях, халявки одвернуті, штани в напуск, а на всіх кишенях і скрізьскрізьскрізь замість ґудзиків "мольнії, мольнії, мольнії"... І всі на танці на нових гоночних велосипедах приїздитимуть... І хлопці, й дівчата...

Так хіба ж утримаєшся?

От і почали дехто з молоді про рай та про пекло замислюватися, до церкви почали вчащати, говіти, вінчатися і т. д. і т. п.

А один із комсомольців вирішив не тільки сам собі добути "душі спасіння", а інших спасати: вирішив піти у священики.

Прийшов до райкому комсомолу та й каже:

— Виключіть мене з комсомолу!

Секретар райкому не встиг навіть запитати його про причину такого прохання, а він:

— Я вступив ув Одеську духовну семінарію!

Було це два роки тому, а тепер той колишній комсомолець у себе ж на селі проходить "практику", кадилом вимахує.

А один пастух, так той і без духовної освіти чудес натворив.

Біля села є там невелика балка. Пастух там пас худобу. Пас, пас та й заснув. Виспався, прокинувся, пригнав додому худобу та й почав розповідати:

— Заснув я, як худобу пас отам у балці. І от приходить уві сні до мене з неба сам Сус Христос та й каже: "Бач, вода у балці є, а хреста й досі не поставили!"

За кілька часу у тій балці виріс цілий ліс із хрестів, несли "православні" й становили.

Потім дізналися "віруючі", що то навчив пастуха місцевий священик про такий сон розповідати.

Кому-кому, а батюшці було взимку тепло, чимало дров у балку понаносили "віруючі".

Отакі чудеса на світі бувають.

Це ж іще тільки п'ять років будується клуб.

А як він будуватиметься ще двадцять, і колгоспники не матимуть змоги ні лекції проти релігійного дурману послухати, ні кіно подивитися, ні весело й культурно провести в клубі свій одпочинок, організувати виставу, хоровий гурток і т. д., — ще не такі чудеса будуть...

Так можна й до шаманства дійти: надіти на себе козинячу чи цапину голову, вхопити в руки бубна й завертітись-завихритись у дико божевільному танці, аж поки піна з рота клаптями не закапає.

Знічев'я та з суму чого не натвориш?

2

Або ще такі факти.

У селі Осадьківці Куп'янського району на Харківщині, у клубі сокотять курочки з півниками. У клубі тім було розміщено три тисячі курчат. Курчатка, спасибі їм, уже повиростали, вже несуться, півники кукурікають.

Культурні кури получилися, — у клубі ж повиростали!

Може, дивись, хтось за старою звичкою їм і лекцію прочитас чи про атомну енергію, чи про походження світу…

У колгоспі ім. Калініна Корнинського району на Житомирщині завклубом, він же й секретар сільської комсомольської організації, т. Джунь на різдвяні свята замкнув клуб і записав у щоденнику, який ведеться в клубі: "Клуб замкнено з наказу голови сільської Ради по причині релігійного празника".

У селі Сушанка того ж таки Корнинського району на Маковія посеред села біля сільської Ради і правління колгоспу було поставлено "маковія", і біля нього цілий день гуляли, танцювали, співали. Хто керував цим "святом"? Ну, ясно хто: церковники.

На хуторі Довгі Поля Чаповецького району на Житомирщині у клубі складено хміль.

Скажіть, будь ласка, що має робити молодь, коли в клубі або кури, або хміль, або, як це частогусто буває, в клуб зсипають зерно, картоплю і т. ін.?

Молодь собі шукає розваги поза клубом. А там на неї чигають і церковники, і баптисти, і євангелісти, і штундисти" і всякі такі "істи".

Вони їх залучають до чистеньких хат, де пахне чебрецем та ладаном, говорять їм солоденько-сентиментальні речі про душі спасіння, співають душевщіпливих пісень про те, як:

Птиця воздух напольняла,

Безпрестанно все літала

І крилами трепетала…

Ну, й ловляться дівчатка й хлопці на ці солодкоєлейні гачки.

Запаморочені незрозумілими речами та текстами із святого письма, молоді дівчатка й хлопці погоджуються з усім.

Тоді надягають на них білі довгі сорочки, ведуть у супроводі печально-слізливих пісень до річки чи до ставка і там їх погружають у воду. Хрестять.

І булькає у воді така собі дівиця, що для неї на саму білу сорочку треба цілий сувій полотна, булькає, як маленька.

А буває, що й така "дамочка" у ставку пірнає, що вода через греблю перехлюпується.

Вилізе, чмихне — і готова кандидатка на богородицю.

А потім уже сама хисткі серця ловить.

І вони ловляться.

А куди підеш, коли в клубі хміль? Хіба що прийдеш та заспіваєш:

Де ти, хмелю, зиму зимував. Що й не розвивався?

На жаль, хміль не вміє правильно відповісти, щоб присоромити всіх тих, хто за клубну роботу відповідає:

Ночував я в клубі, У клубі, на сцені.

А наприкінці щоб узяв та й вивів:

Як же ваааам не сором?

РРРАЗ!

У селі Пирогові є колгосп.

Старі люди у тому колгоспі вже не пригадують, коли саме там розпочали були будувати свинарника.

— Було це, — кажуть старі люди, — як пам'ять не дасть збрехати, ще тоді, як народилася Орися, моя онука, а то, може й раніше. Орися, моя онука, ось і семилітку вже закінчила, збирається заміж іти, а свинарник... Та хай краще дід Павло розкажуть, вони старшенькі, їм видніше, бо вони ближче до свинарника живуть... Розкажіть, діду Павле, коли в нас заходилися того свинарника будувати...

Дід Павло замислюється, пихкає люлькою, пригадує...

— Свинарника коли почали будувати? Та не так і давно! За революції вже... Так, так, за революції... Уже, як ото колгоспи пішли, так почалися серед колгоспників розмови, що, мовляв, непогано було б свинарника для колгоспних свиней збудувати... Хто тоді в нас за голову колгоспу був, я вже не пригадую... Пригадую тільки, що на загальних зборах той голова вдарив по столу кулаком і промовив гостро: "Та я вам того свинарника — разраз! — і свинарник!" Після того голови ще були голови, і всі вони на зборах говорили ще гостріше: "Та я вам того свинарника!! Та про що там говорити?!"

— Ну, а далі ж, діду Павле, як було діло?

— Та як? Так і було. Настав уже 1952 рік, за голову колгоспу тоді в нас був Олекса Григорович. Дуже сурйозний голова був! Як ударив кулаком по столу та як крикнув: "Та я, товариші колгоспники, вам того свинарника — та в одну мить! Ррраз — і свинарник!"

— Ну, і що, діду?

— Ну, настав, значить, 1953 рік. За голову колгоспу тоді в нас був Іван Дмитрович. Ох і сурйозна ж людина Іван Дмитрович! Як ударив він кулаком по столу та як крикнув: "Свинарник?! Та мені трудніше, може, півтораста грамів ковтнути, ніж той свинарник побудувати! Та я як візьмусь, як візьмусь..."

— Ну й як: узявся чи не взявся?

— Та він був і взявся, уже навіть біля свинарника був походив трохи, та, бачите, настав уже 1954 рік, і за голову у нас у колгоспі обрано було Івана Євдокимовича...

— Ну, а Іван Євдокимович як?

— Іван Євдокимович дуже сурйозний голова! Він як ударив кулаком по столу та як загримить: "Свинарник? Та той мені свинарник, може, як насіння! Ррраз!"

— І що ж — вийшло? Є свинарник?

— Нема!

— А чому нема?

— Та, бачите, воно кожний голова, що ото бив по столу кулаком та кричав — "ррраз!" — кожний би міг побудувати, так треба ж для будови цегли, треба лісу…

— А хіба цегли нема?

— Та й цегельня поруч, туттаки в Пирогові, і наряди на цеглу єсть, і ділянку лісову для будівництва відведено, так треба ж, щоб хтось ту цеглу привіз, щоб хтось заготовив! Язиком ррразкать кожний може, а треба не язиком ррразкати, а діло треба робити!

— Так буде свинарник чи не буде?

— Поживемо — побачимо! Може ж, таки знайдеться голова, що не ррразкатиме, а робитиме!

— Ну, а свині ж як?

— Свині? Свині не ррразкають, а мерзнуть. Мерзнуть та хрюкають! Сердито хрюкають.

ГІПЕРБОЛІЗАТОРИ

От уже я вам і не докажу, де це саме трапилося, чи на Волині, чи біля Волині, чи на захід од Волині… Так всетаки, здається, на Волині.

Підіймали там в одному районі сільське господарство.

Підіймали круто. Комплексно підіймали.

Що таке комплексно?

Ну, це, розуміється, значить, підіймали так, щоб воно все так ото й пішло-пішло-пішло вгору, всеньке, усіма своїми галузями...

Не так ото, як говориться: "Сам у нору, тпруті вгору", а щоб усе вгору, щоб нічого в нору.

А як конкретно, то це, значить, приміром, не так, що зерно — вгору, а городництво — в нору... Молочарство — вгору, а свинарство — в нору... Кури з яйцями, а бджоли без меду і т. д. і т. ін.

Щоб скрізь був достаток і, не червоніючи, можна було заспівати: "Щоб через вінця лилося..."

У переважної більшості колгоспів у тому районі господарство таки кращало, міцнішало, твердо ставало на ноги, радуючи і колгоспників, і керівництво.

А є і такі, що... Та краще послухайте.

Підіймають вони те сільське господарство та й підіймають дружно, вигукуючи: "Раз, два — взяли!", "Раз, два — взяли!" Піт із них капле, але вони не здаються, і обличчя в них, сказать, не дуже сумні.

Ну, гадають, досягли вже досягнутого.

— Стій, хлопці! Перекурка з дрімотою!

Перекурили.

Той із них, котрий за старшого, й питає:

— Досягнуте схопленої Зупинимось?

— Де ви, товаришу, бачили, щоб ми на досягнутому та зупинялися? Та ніколи в світії

Пішли далі…

В залежності від обставин, вони і рухали вперед, і підвищували, і забезпечували, і освоювали, і спиралися на досягнення, і запроваджували досвід.

Невважаючи на винятково несприятливі умови погоди, а саме: навесні — сонце й холодок, улітку — спека, восени — падало з дерев листя та мжичило, а взимку — йшов сніг, а то ще, бува, що й злива поллє, громом торохне, блискавка блисне, морозом придавить, — особливо на водохреще, — невважаючи на все це, вони мобілізували всі внутрішні ресурси і, викриваючи всі хиби й недоліки, попрацювали як слід, добре, сказать, попрацювали…

Ну, здається, вони передосягли передосягнене.

Сиділи, перекурювали. Без дрімоти.

Настрій у всіх піднесений, прекрасний, в грудях щось розпирало, глибоко дихалось, і хотілося співати.

Поспівавши, хотіли було йти додому, але радість не пускала, хотілося гратися, борюкатися, перекидатися.

Хтось і запропонував:

— Давайте, хлопці, пограємося! Таку роботу рухнули вперед! їйбо, не гріх! На радощах чого не заманеться?! Та й усі ж ми свої…

— Давайте! — всі погодилися.

А один, котрий найхитріший, прикинувши, як "круто вони піднесли хазяйство", запропонував:

— Колись, за молодих часів, ми гралися в таку ось гру: "Хто краще збреше?" Для розвитку фантазії! Інтересно було! Чого тільки було не понавигадуємо! Давайте пограємося, може, вибрешемося.

Всі погодилися.

— Тільки ж не за так, не задарма щоб, а хто програє, той купує... та небагато... ми ж не на банкеті тут зібралися... ну, по півлітра, не більше...

— Що, що! Що ти сказав?!

— Та ні, товариші, не думайте, що отого... За кого ви мене вважаєте?! По півлітра... Та... дивись, із голови вилетіло.

— Не часто, мабуть, уживаєш?

— Та ні... Ага... По півлітра... кефіру! О!

— Кефіру? Кефіру можна!

— Так... Ну, хто перший? Починай ти, директоре!

— А чому я?

— Ти ж МТС! А механізація перед веде! Бреши!

— Як мені, то й мені. Так от, товариші! Відремонтував я достроково всі трактори, всі комбайни, весь інвентар... Та це ще не все! Запчастини всі в мене є! І це не все! Механізував усі ферми, покопав ставки...

— Ой годі! Ой помремо!

— Та дайте ж договорити!

— Годі! Ясно! Говори, Іване Івановичу, ти!

— У мене "пересічний надій на фуражну корову 11 849 літрів…

— З бугаями чи без бугаїв? Гогого! Хахаха!

Скільки того реготу було після кожного виступу! Захлиналися, хапалися за груди й за черева, аж сльози градом по обличчях котилися, — так реготалися.

Розповідь Петра Петровича про те, що він увесь гній вивіз на поле, так розсмішила, що мало не полускалися всі з реготу, бо всі знали, що він, щоб на гнойовищі в нього не було гною, наказав увесь гній повкидати назад до корів у станки та в загони…

А Сидір Сидорович підвівся та тільки всього й промовив:

— А в мене на фуражну корову надоєно по двісті п'ятнадцять літрів на рік!

— І все?

— Все!

— Так це ж правда!

— Ні, брехня! Та ще й яка брехня! Грандіозна!

— Яка ж це брехня?

— А от угадайте! Ніхто не вгадав...

— От яка це брехня! — переможно подивився на всіх Сидір Сидорович. — Я вам сказав, що в мене фуражні корови! А які вони фуражні, коли в мене для них ані сінинки, ані зернинки, ані бурячинки, ані силосинки, сама соломинка, та й та не січена.

— Нуну?! А як же вони на світі живуть?

— Я й сам дивуюся! Кріпка тваринка! Призвичаїлася, втяглася і живе. Та ще й доїться!

...Першу премію за понадгіперболізовану брехню голосуванням присуджено було Сидорові Сидоровичу.

— Ну, з нас тобі, Сидоре Сидоровичу, по півлітра кефіру. Візьми грошима! — кинули йому по полтинику друзі.— Пий на здоров'я! Перегіперболізував нас усіх!

— А ви ж куди?

— Куди? Додому!

Директор МТС моргнув Іванові Івановичу:

— Заскочиш до мене! Холодець у мене! З хроном! Без кефіру! Тільки не барись!

Іван Іванович зайшов на холодець до директора МТС. Сиділи, закусювали.

Закусювали, будькалися та ще й підсміювалися: он, мовляв, які ми! Як уміємо замилювати очі!

І здавалося, що червонів за них холодець та сердитішав хрін, думаючи: "А коли вас, брехунів, візьмуть за хвіст та на сонце?"

…Ми за думку холодцю з хроном!

СУСІДИ ЛИХІЇ, ВОРОГИ ТЯЖКІЇ

1

На дверях, на парадних дверях, котрі ведуть із сходів у комунальну квартиру, на окремих табличках понаписувано:

1. т. Передерієві — стукати 1 раз, тільки кріпко.

2. т. Недодерієві — стукати 2 рази, не дуже кріпко.

3. т. Перехилипляшці — стукати 2 рази: один раз — кріпко, другий — потихеньку.

4. т. Ластівочці (балерині) — стукати 3 рази ніжно.

5. т. Горобцеві — стукати 4 рази. Стукайте дуже, бо не почую.

6. т. Поведиоко — стукати 5 раз.

7. т. Довбні — стукати 6 раз.

8. т. Канделябровій — стукати 7 раз. Тільки точно.

Як бачите, в комунальній квартирі було вісім квартирантів. На всіх були одні вхідні двері, одна кухня, у кухні — сім газових плит, бо т. Канделяброва заявила:

— Я взагалі не годуюсь, і мені ваш газ не газ, а нерви!

Була одна ванна і таке інше теж одно.

У прихожій було п'ять окремих електричних щотчиків.

Чому?

Тому, що т. Передерій заявив, що світло йому шкодить, од світла набігають на очі сльози, і йому світло не потрібне.

Ластівочка пояснила, що вона приходить із театру дуже пізно, вже розвидняється, і зразу лягає спати.

— Навіщо ж мені світло? — сказала вона. Канделяброва заявила рішуче й грізно:

— Свічу очима!

— Як це? — запитали сусіди.

— А так: свічу, і вже! Мені видно!

— А лампочка у вас навіщо?

— Лампочка? — перепитала Канделяброва. Трохи подумавши, мов вистрілила: — Від такої чую! — та й грюкнула дверима.

Пробачте, забув сказати: на дверях у цю комунальну квартиру було повирізувано ножем різні написи. Серед них:

Проти прізвища Ластівочки викарбувано: "Стукутукустукушечки!"

Проти прізвища Горобця написано: "Глухий цвірінь!" Проти Довбні запитання: "А чим стукати, Довбнею?" А біля Канделяброві красувалося: "Я б тебе, гада, стукнув!"

Були ще різні на дверях написи, але всі вони були загального і не зовсім літературного змісту, тільки праворуч чорнильним олівцем дуже товсто хтось вивів:

"Хто кого? Чи Недодерій Передерія недодере, чи Передерій Недодерія передере? Дуже інтересуюсь!"

Під дверима була куча сміття, бо кожний із жильців говорив:

— Я ж учора прибирала! Чому все я та й я?!

2

Мені треба було завітати в особистій справі до товариша Довбні.

Я й постукала роздільно шість разів: стук, стук, стук, стук, стук, стук! Чекаю.

Чую: раптом рипнуло в квартирі двоє дверей і почувся сердитий жіночий голос:

— Стукнуло сім разів! Куди ви претесь?

— Стукнуло шість, а не сім разів! Куди ви претесь, а не я!

— А я кажу — сім!

— А я кажу — шість!

— Сім!

— Шість!

Суворий чоловічий голос погрозливо промовив:

— Я тебе як стукну оце, так будетаки сім! Але ти вже більше і сама не стукатимеш, і на стук не виходитимеш!

На відповідь жіночий гістеричний зойк:

— Сім! Сім! Сім! Сімсот тобі болячок у печінку! Сім!

Тоді вже я ризикнула й закричала зза дверей:

— Шість! Я стукнула шість разів! До товариша Довбні!

— Ага! — агакнув чоловічий голос.

— Не агакай мені межи очі, не агакай! Ходять до тебе такі ж паразити, як і ти! Стукають, не розбереш, чи сім, чи шість! Геббельс!

— Хто Геббельс?! Я — Геббельс?! Та я тебе, су…

Але я так затарахкотіла в двері, що крик ущух, грюкнули двері в квартирі так, що забряжчали шибки, а передо мною, відчинивши насхідні двері, стояв Довбня.

— Драстуйте!

— А, це ви? Заходьте, прошу вас, — запросив мене Довбня. — Давненько щось вас не було!

— Виїздила з Києва… Що це тут у вас за баталія така? — запитала я.

— Та знаєте, іноді виникає з сусідкою дискусія, скільки разів стукнуло, чи сім, чи шість. До неї стукати сім разів, а до мене — шість. А стуки іноді зливаються, бо сусідка глуха на праве вухо, а я — на ліве… От і дискутуємо…

— І часто це у вас трапляється? — поцікавилась я.

— Не дуже! Вісімдесять раз на день, коли не рахувати боїв місцевого значення, з іншими сусідами…

— Сердита, видимо, у вас сусідка?

— Та як вам сказати? Характер правильний — гібрид кобри з ящіркою! Енергійна дамочка: позавчора дев'ятий її чоловік у вікно вистрибнув!

— Ну, а далі як гадаєте?

— Як? Я знаю як? Тримаюсь, щоб сьомий або восьмий раз не стукнуть. Не в двері, розуміється…

— Ні! Це ви облиште! Через таку особу йти в далекі табори! Що ви?

— А ви гадаєте, там буде гірше? Там люди працюють, їм нема коли з сусідами скандалити!

— А ваша сусідка що робить?

— Спец по швейних машинках! Вона стільки тих швейних машинок за ці роки придбала, що можна заставити ними швейний комбінат "од Кавказу до Алтаю, од Амуру до Дніпра"… Ну, і все таке інше, котре

дефіцитне... Живе, як Клеопатра, тільки що останній Антоній у вікно стрибнув...

Та вона не журиться: ще якийся місцевий або Кай Юлій Цезар, або Жора Плюньвглаза з'явиться...

— Так, так! — татакнула я.

...Раптом знову стук у насхідні двері. Стук, стук, стук, стук, стук! П'ять разів.

Люто рипнули двері, і Клеопатрин голос різонув:

— Сім?

Із других дверей інший голос промовив:

— П'ять!

Клеопатра висловила резолюцію:

— Стукають! У голові б їм стукало!

Я сиділа й думала: ні, комунальні квартири треба будувати так, щоб для кожного жильця був окремий вхід.

З

Я завітала до Довбні так приблизно години о дванадцятій удень.

Поки ми розмовляли, в комунальній квартирі на єдиній, хоч і просторій, кухні почалося готування обідів. Почувся легенький запах газу, бряжчали тарілки, каструлі, стукали ножі...

Рипнули чиїсь двері, і почулося:

— Сусідко, у вас молоко збігло!

— Як збігло, коли я вогонь прикрутила, аби тільки блимав! Не могло збігти!

— Але ж збігло!

— Це ти, паразитко, навмисне вогонь одкрутила!

— Тю на вас! Що ви верзете?

— Не тюкай на мене, не тюкай! На батька на свого тюкай!

— Та при чім тут батько?

— А при тім, що твій Петько в коридорі мочиться! А ще інтелігентка! Діти в коридорі мочаться, а вона книжки передплачує! За дітьми дивитися треба, а не за книжками!

— Я б прохала вас, Катерино Михайлівно, не вчити мене виховувати дітей, бо ще "вопрос", хто мочиться!

— Хто мочиться?! Я — мочусь?!

— Я не сказала, що іменно ви мочитесь, я тільки говорю, що єсть люди, которі мочаться!..

— Подумаєш, у неї муж головний бюстгалтер, так я вже мочусь!

— Прошу вас мене в кухонні справи не мішати, я бухгалтер — це факт, і головний — це два, але це ще не значить, що жінка всякого шофера може говорити, що моя мочиться...

— ...Ааа! Так я жінка всякого шофера?! Та я з тебе дебет-кредит ізроблю!

— Граждани! Та будьте ж сознательні! Граждани!

— Хай вона буде сознательна! Як у мене чоловік шофер, так я повинна бути сознательна, а як у неї — бюстгалтер, так вона — ні!

...Я сиділа й думала: в комунальній квартирі треба будувати для кожного жильця окрему кухню...

4

Сидимо, говоримо... Аж ось крик:

— Хто це води у ванну напустив?

— Я напустила! Купатись буду!

— Ви напустили?

— Я напустила!

— Вона води напустила! Бачили?!

— Я напустила!

— Хіба ви не знали, що сьогодні купаюсь я?

— Чому ви?

— А чому ви?

— Ні, ви скажіть, чому ви, а не я?!

— Купатимусь я!

— Ви?

— Я!

— Ну, так купайся ж, купайся, купайся!

— Граждани! Рятуйте! Топлять!

А я собі думала: в комунальній квартирі для кожного жильця повинна бути окрема ванна!

— Ірроди! Хто в мій борщ мишеня вкинув?

— Божже мій! Хто у раковині моє кошеня втопив?!

Я не витримала, вискочила з комунальної квартири й подалася додому…

Ішла й думала: окремі двері, окремі кухні, окремі ванни… Окреме і таке інше…

Господи! Як це трудно все попереробляти!

Може, легше попереробляти характери наших жильців?

Як ви гадаєте? Давайте спробуємо!

ЩОБ НІ В КОГО НЕ БУЛО ТАКОГО.

1

Готувалися в одному колгоспі садити кукурудзу.

Взимку правління колгоспу разом із партійною організацією та з колгоспним активом ретельно вивчили й проробили постанови партії і уряду про кукурудзу.

Відбулися загальні збори колгоспників, де детально обговорили справи про збільшення земельної площі під кукурудзу й ухвалили, замість колишніх, що сіяли, 70 га кукурудзи, посадити цього року 600 гектарів.

Голова колгоспу з бригадирами відвідали Марка Остаповича Озерного, проконсультувалися в нього, як вирощувати кукурудзу.

В колгоспі організовано було семінари по кукурудзі, куди запросили знатну кукурудзоводку Євгенію Долинюк, яка поділилася з колгоспниками своїм досвідом викохувати кукурудзу.

Одне слово, в колгоспі підготувалися до посіву кукурудзи якнайсерйозніше й найкраще.

Доярки, підкидаючи в кормушки січку, заспокоювали своїх корівок.

— Не журись, — говорили, — Трояндо! Наступної зими веселіше позиратимеш! Знаєш, як пахне силос із кукурудзи? Як вино "Перлина степу"! Силосовані качани молочновоскової зрілості? Не куштувала? Маринований виноград їла? Ще смачніше! Та не дивись на мене так

печально! Їж поки що січку! Не довго вже тобі страждати! 600 гектарів кукурудзи! Розумієш?! Як жалько, що ти, Трояндо, не розумієш! Покуштуєш, зрозумієш! Ремиґай!

Дід-бугаєзнавець ремствував:

— Його, диявола, і на житній соломі не здержиш!.. А що з ним буде, як йому молочновоскової кукурудзи даси?! Рішить він мене, хамлет, істинне слово, рішить! Не бугай, а гаспид! Тигра! Прррриймись!

Свинарка Катя прибігла До правління колгоспу з радісним криком:

— Волга опоросилась! Аж сімнадцятеро! 11 свинок, 6 кабанчиків! Це вона почула, що в нас 600 га кукурудзи!.. На кукурудзяну дерть — піддала! Уррра!

Настрій у колгоспників повеселішав. Птахарка баба Вустя, глядячи курей, котора з яйцем, раптом заспівала:

Сватай мене, серденьку, вийду я...

Дід-бугаєзнавець підслухав і єхидно запитав:

— А на який цвинтар сватів засилати? Дивись — заспівала?! Не буде баба дівкою, — не рипи деркачем! Деркач — не соловейко!

Баба зніяковіла, впустила курку, вхопила півня і, скрикнувши: "Дивись, і цей з яйцем!", — сплюнула й перехрестилась.

2

Садили кукурудзу квадратногніздовим способом. По зябі. Вчасно вологу закрили, провели як слід культивацію, старанно на квадрати

розмаркирували. Квадрати вийшли все'дно, як у підручнику з геометрії. Садили кукурудзосаджалками.

Посадили. Легенько зітхнули. На другий день дощ. Майський, обкладний, тихий. Під такий дощ у маю спиться навіть головам колгоспів, навіть агрономам. А секретарі райкомів починають усміхатися до своїх дружин, помічають, що їхні дружини ще нічого собі.

Один секретар райкому під такий майський дощ подивився на дружину та й каже:

— Дивись! Та ти в мене вроді блондинка!

— Отакої. Я в тебе дванадцять літ блондинка!

— Хіба? А торік я ж сам помічав, як кукурудза в районі погоріла, — ти вроді була чорна, брюнетка!

— Та то тобі здалося!

— Могло бути! А дітки як наші вчаться? Чи здорові вони в нас? Скільки це Андрійкові? Ага… пригадав! Він тоді народився, як мене за буряки пісочили! Того літа зовсім дощів не було…

…Велике діло дощ у маю… Кукурудза посходила.

З

Тепер, як ви знаєте, папери не в пошані. Паперовий бюрократизм виживаємо. Тепер телефони. А телефонний бюрократизм це ж не паперовий, а це телефонний. Це — не вмер, а це — задавило.

Ну, от, значить, так.

Із області — в район:

— Як із кукурудзою? Негайно під вашу особисту відповідальність, терміново, молнією, виконання в ноль-ноль — скільки посадили, як зійшла, який процент не зійшло.

Із района в МТС:

— Як із кукурудзою? Негайно і т. д…

Із МТС голові колгоспу:

— Як із кукурудзою? І т. д. …

Голова колгоспу до бригадира:

— Як із кукурудзою? І т. д.

Бригадир до Петька:

— ПетькоІ Катай до тітки Параски на поле, спитай, як там воно, скільки процентів не зійшло? Та одним духом.

— Дайте коня, дядю! Я — верхи!

— Коня йому? А верхи на дубця, та галопом мені! Канахвета куплю!

— Е, купите! Той раз, як аж за могилу бігав, казали, що канахветів дасте, а дали?

— За всі рази цей раз одержиш! Катай! Пішло знизу.

Петько бригадирові:

— Тітка Параска казали, що зійшла!

— Скільки процентів зійшло, казала?

— Казала!

— Як казала?

— Тітка Параска нагримали: "А трясця його знає, скільки там тих процентів? Усе зійшло! Повилазило тобі: усе, бач он, зеленіє!"

Бригадир голові колгоспу:

— Усе зійшло! Сто процентів!

Голова до МТС:

— Схожість сто процентів!

МТС до району:

— Схожість сто процентів!

Район до області:

— Схожість сто процентів! Доложіть Петрові Петровичу, що цього року район не підкачає!

Область у центр. І т. д. …

За кілька часу телефон зверху вниз:

— Прорвали? Знизу вверх:

— Прорвали! Залишили по дві рослини в гнізді!

Зверху вниз:

— Розпушили? Вздовж і впоперек?

Знизу вверх:

— Розпушили! І вздовж і впоперек!

Щоправда, тітка Параска гримнула Петькові: "Скажи, що не тільки вздовж і впоперек, а ще й навскоси розпушили! І доки ти мене, харцизе, мучитимеш?"

— Та це хіба я? Це — дядько бригадир требують! Але цього в телефонограму не вставили.

4

Восени, коли зібрали кукурудзу, вийшло... по вісім центнерів з гектара...

Тоді зверху вниз грім:

— Що? Як? Яким чином?! Чому?

До Параски:

— Та ти ж казала, що сто процентів?!

— А я знаю, скільки тих процентів?! Зеленіло!

— Та по ямках же ж видно, що мінімум тридцять процентів порожні. Не сходила в них кукурудза!

— А я знаю?! Зеленіло ніби добре!

Восени доярка говорила корові Трояндi:

— І цю зиму, Трояндочко, щодо кукурудзи тугувато! Ну, може, на той рік! Не сумуй, голубочко! Мені теж не легше…

Свинарка Катя схлипувала в кулак:

— Продали, Волго, твоїх поросяток! Що поробиш — кормів обмаль!

І тільки дідбугаєзнавець не дуже сумував.

— Переймись, дияволе! — гримав він на бугая. — Поживу ще я біля тебе! Не задавиш, бо й цю зиму на житній січці…

А один секретар райкому говорив дружині:

— Чорна ти якась! Ти ж блондинка ніби в мене?!

Дружина махнула рукою:

— А вже яка є, така й є. Он уже й Вася в школу пішов.

— Хіба? — здивувався секретар.

ЗАГИБЕЛЬ КАР'ЄРИ

От уже я вам не скажу, де саме трапилася ця страшна подія: чи на Кіровоградщині, чи на Вінниччині…

Дехто доводить, що це було на Київщині, дехто — що на Черкащині, а один газетний кореспондент упевнено заявив:

— Та що ви говорите? Я добре знаю, що це було на Херсонщині, я ще сам хотів писати про це...

Та це не так уже й важливо, де саме це трапилось, — погано те, що така незвичайна подія могла трапитися. Яка пригода?

Довгоносик поїв чотири чи п'ять кар'єр.

Не к а р' є р і в (кар'єр) — відкритих розробок корисних копалин, а к а р' є р (кар'єра) — успішного поступу вперед у галузі, в даному разі, службової діяльності.

І така лиха личина ті кар'єри понищила, що навіть ріжок та ніжок від них не залишилось, а зосталися від двох тільки чепчики, від одної — голубий бант, від якоїсь — пудрениця та губна помада...

Одне слово, пожер довгоносик ті кар'єри до цурки!

Кар'єра — це робота людини, її громадське сумління. Ця робота, це сумління перевіряється зараз, — коли мова йде про людей сільськогосподарської, агрономічної праці,— участю в боротьбі за урожай.

Кар'єри, про які ми розповідаємо, такого іспиту не витримали.

Посіявши цукрові буряки й кукурудзу, шефи тих кар'єр полягали трохи перепочити, а кар'єри свої погуляти відпустили.

— Підіть, — кажуть, — пройдіться трохи, провітріться, на ставку покупайтесь!..

От лежать собі кар'єри під вербою над ставком, у самих купальних костюмах...

Уже вони покупалися, поплавали, водичкою похлюпалися, лежать, на сонці вигріваються, сохнуть...

А довгоносик, знищивши в одному колгоспі буряки, перелазив до другого колгоспу та й побачиз біля ставка кар'єри...

За дорогу зголоднілий, взагалі ненажерливий, лютим тигром накинувся він на кар'єри...

Та кар'єра, що лежала перша від шляху, тільки й скрикнула:

— Мамочко! Мамунечко! — впала непритомна. Летять з неї резинки, ґудзики, банти, теліпаються бретельки, — і тільки шелест іде.

Одну кар'єру доїдають, а іншу за руки та за ноги держать.

Тільки одна й вирвалася, залишивши в щелепах у довгоносика модельні босоніжки.

Ця кар'єра вміла плавати, кинулася в ставок, пірнула і стилем "батерфляй" махонула на той бік...

— Оточити ставок! — скомандував найстарший із довгоносиків. — Вилізе з води, ніде не дінеться...

Ми не будемо описувати тяжких страждань останньої кар'єри в ставку: вона і мерзла — ніжна шкіра її скидалася не на гусячу, а на гусакову, — вона захлиналася, посиніла і цокотіла зубами, як цокотить друкаркастенографістка під час розшифровки й передруку промови

відомого ентомолога на конференції по боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин.

За час перебування у воді вона пригадала все життя і своє, і своїх подруг.

Вона згадала, як народилася. Ніжнаніжна, як пролісок, з якимись ще не зовсім ясними мріями, бажаннями... Потім почала рости, рельєфнішати, набирати певних форм. Прояснилися в неї вже й шляхи зростання. Зародившись у молодого колгоспного агронома, вона останнім часом перебувала вже в особі головного агронома відомої МТС... Ввижалася постать начальника обласного сільськогосподарського управління...

А далі, далі...

Моторошно було думати... Кабінет міністерства... Аж скрикнула: "Ох, не ррраздражайте грудь мою больную..."

Моторошно, але як солодкоприємно мріяти!

Вона обурювалася з того, що її шеф махнув рукою на боротьбу з довгоносиком, пустив справу на самоплив...

І от наслідки!

Загинули буряки, загинули її подруги, чия доля така подібна до її власної...

І от тегер вона теж мусить загинути...

Порятунку нема, довгоносик стіною оточив ставок, чекаючи, коли вона вийде з води.

— Так не буде ж потвоєму, довгоносе! — скрикнула кар'єра.

Пірнула і не виринула… Втопилася…

Витягли тіло кар'єрнне із ставка тільки через три дні.

Поховали утоплену кар'єру разом з останками її вірних подруг: з двома чепчиками, голубим бантом, пудреницею та губною помадою.

Похорон був дуже скромний. Музики не було.

Тільки приграваВ на гребінці зав худ місцевого клубу, бо голова колгоспу ще перед весняною посівною заявив:

— Як почую під час весняної сівби баян, я з тебе самого гармонію зроблю. Ще й клапани поставлю! Так і знай!

Однуоднісіньку промову виголосила кар'єра головного агронома з сусідньої МТС. Та це була не промова, а похоронне голосіння:

— Ой подружечки любенькі! Та ви ж мої дорогенькі! Та ви ж мої дорогенькі, та ви ж мої ще й миленькі! Та на кого ж ви мене, сирітку, зоставляєте?! Та на кого ж ви мене та ще й покидаєте?! Та чого ж я вам та не присовітувала, як сама робила… Та ховалися б ви, як і я, від того довгоносика по ловчих ямках та по напрямних канавах. Та перескакували б ви так, як я, з ручного обприскувача та на кінний, а з кінного та на тракторний! Та все б, подружечки мої, з гексахлорааном! Та оточили б ви себе школярами й школярками з пляшками та з банками… Та збирали б того довгоносика по карбованцю за кілограм! А потім по курниках виїзних би переховувалися… І були б ви тепер живенькі та ще й здоровенькі! Прощавайте, мої рідненькі, прощавайте, мої дорогенькі! Земля вам пу…

Не могла, бідолашна, вимовити всього слова "пухом", — розридалася...

Так і пішли загиблі кар'єри в могилу з чудернацьким побажанням:

— Земля вам пу...!

Нічого не зробиш: "пу", так і "пу", — так і буде! Позалишалися їхні шефи сиротами. Є, проте, надія, що скоро їм дадуть по строгачу, — все-таки в парі якось веселіше.

* * *

Закінчуючи це печальне оповідання, автор його не може з глибоким сумом не промовити:

Нема сумнішого нічого в світі,

Як довгоносик поїсть цукрові буряки!

Хоч немає рими, та зате є правда!

ДЗВОНАРІ

І

Дррр! (Пауза). Дрррр! (Пауза)... Дрррр! Це дзвонить телефон.

— О господи! Знову! — це або говорить сама до себе, або думає заклопотана людина і бере телефонну трубку: — Ну?!

Потім заклопотана людина стріпує головою і поспішає сказати у ту саму трубку:

— Пробачте, не "ну?!", а я вас слухаю!

Хтось про щось говорить телефоном заклопотаній людині. Заклопотана людина слухає. Послухавши, сердито кидає:

— Ну?!

Заклопотана людина ще кілька часу слухає, потім нервово кладе трубку на телефон.

— Показилися! — бурмоче заклопотана людина.

— …Дррр!

— Ну?! — взявши трубку, запитує знову та сама людина. — Пробачте, я вас слухаю!

— … Ні, не перебили! Я сам перебив!

— …Дррр! Дррр! Дррр!

II

Відповідальна людина, що працює в одній керівній установі, приходить щодня на роботу, як їй і належиться, о дев'ятій годині вранці.

Людина ця виконує відповідальну роботу, розробляє й вирішує справи, над якими слід подумати, слід про ці справи прочитати чимало матеріалів, продивитися книжки, прикинути, порівняти, зважити, а потім уже вирішити.

Це людина розумової праці…

Ну, от, значить, рівно о дев'ятій годині ранку людина сіла за стіл... Раптом:

Дрррр! — телефон.

Відповівши на перший дзвінок, людина розгортає справи, читає.

— Дрррр!

— Я вас слухаю!

Після п'ятнадцятого "дррр!" людина, беручи телефонну трубку, вже говорить не "я вас слухаю", а "ну?!", потім, схаменувшись, поправляється: "Пробачте, не "ну?!", а я вас слухаю!"

Після сімдесят п'ятого "дррр!" людина довго-довго дивиться на телефон, потім, ніби щось пригадавши, говорить "ага!", бере телефонну трубку і каже:

— Ви мене слухаєте?

Після сто одинадцятого "дррр" відповідальна людина хватає в руки не трубку, а телефонний апарат, прикладає його до вуха й дивується:

— Дивись, поважчала як трубка! І незручно її якось до вуха прикладати!

Потім думає, думає, думає і раптом несамовито кричить:

— Галло! Та галло ж твоїй матері! І падає в крісло.

Потім підводиться з крісла, підходить до вікна, надворі весна, на зеленокучерявій під вікном липі стрибають, весело цвірінькаючи, горобці.

Людина дивиться на горобців і ніяк не може пригадати, що воно таке, які то такі веселі пташки стрибають...

Потім таки пригадує, що то горобці, ніяковіє з того, як вона. могла забути горобців, це її сердить, і вона сердито говорить:

— Телефона б вам на липу повісити! Ви б так не стрибали, не цвірінькали!

III

А які такі справи, які питання розв'язувала відповідальна людина, не випускаючи з рук телефонної трубки цілісінький білий робочий день?

Перші дзвоники, з дев'ятої приблизно до десятої години ранку, сильно дуже інтересувалися, як себе почуває відповідальна людина, як їй спалося, що їй снилося і т. ін.

Ранкові дзвонарі намагалися всілякими такими "наводящими" фразами довести людині, що вони вже на роботі, що, мовляв, аж ніяк вони на роботу не запізнюються, а приходять вчасно, а деякі кидали, так, між іншим, що для них прийти на роботу за п'ятнадцять-двадцять хвилин до початку робочого дня — це не тільки звичка, а доконечність, яка їм дає не радість, а простотаки дисциплінарний восторг!

— Я й дітей так виховую! — запевнив відповідальну людину один із ранкових дзвонарів і при цьому схвильовано запитував: — А ваші дітки як? Подейкують, що скарлатина ходить! Берегти треба! Я своїх у дитячий садок аніні! Діти — вони діти! А ми батьки, так ми повинні бути таки батьками!

Кинувши ще кілька таких афоризмів, дзвонар вивершав розмову:

— На все! Подзвонюйте!

…Частенько просять розв'язати такі складні й принципові питання:

— У нас поруч дикторської кімнати живе родина з дітьми. Діти шумлять, заважають дикторам. Чи можна ту родину переселити до іншої кімнати?

— А вільна кімната є?

— Є! Звільнилася оце!

— Так навіщо ж ви запитуєте?

— Та знаєте, воно, якто кажуть… Хехехе! На рибалці не були?

— А я рибалкою не захоплююсь!

— І я не захоплююсь! А дехто вудить! Хехехе! На все!

…— Турбує вас кандидат філологічних наук Іван Іванович Крапказкомою!

— Уже захистили? ВНаюІ

— Захистив, захистив! Тяжкувато було! Підняв же тему! Бєлінський за таку не брався!

— А цікаво, яку саме тему ви підняли?

— "Вплив дубових полиць на палітурки "Кобзаря" Т. Г. Шевченка видання 1871 року".

— Інтересна тема! Так що вас турбує?

— Як ви гадаєте, чи не краще нам слово "вйо" писати не просто "вйо", а після літери "ви" ставити апостола?

— Якого апостола?

— Та оту кому, що хвостом угору!

— Ага! Це не в моїй компетенції... Апостоли — це тема богословська!

— Пробачте!

— Привіт! Привіт!

— Хто це?

— Не впізнав? А на війні, пам'ятаєш, ти на Ельбі, а я на Дунаї!

— Пам'ятаю! Є така Ельба, і Дунай є! Так що вас цікавить?

— В інструкції сказано, що культивувати міжряддя кукурудзи слід вздовж і впоперек. А колгосп "Зоря" спочатку прокультивував упоперек, а потім того вздовж! Чи ставити на бюро, чи ні?

— Став! Став! Став на бюро! — закричала відповідальна людина. — А потім і сам на бюро ставай! Все!

IV

Телефон, кажуть, винайшов німецький учитель Пилип Рейс, а вдосконалив американець Белл. Вони — не винуваті.

Якби вони знали, що появляться отакі "дзвонарі", вони б утримались.

НЕ ЗАБУВАЙМО

І

В одному колгоспі бригадирова жінка щовесни на вгороді в себе садила кукурудзу.

І дуже пильно її доглядала, — бувало, і прорве, і прополе, і землю підпушить, і попасинкує — і така родить щороку кукурудза, що коли було бригадир прийде додому після трудів праведних (ну, й роботи! ну, й роботи!) дуже втомленим, таким, що в нього не тільки ноги, а й язик заплітається, і жінка бралася або за рогача, або за качалку, — так бригадир ховався в кукурудзі.

Увійде було він у кукурудзу, — і картуза на голові не видно, така була кукурудза висока, та лапата, та густа.

Жінка, було, стоїть біля кукурудзи, качалкою розмахує та кричить тільки:

— Ось потолочи тільки, іроде, мені пшінку, потолочи, я тебе, бабський празнику, потолочу!

Отака щороку виростала на бригадировім присадибнім городі кукурудза.

Небагато її й садили, — всього там кілька соток, — а було й дітям частенько повнісінькі баняки молодих качанів варили (хай дітки

поласують!), було й на мамалиґу, і на кукурудзяну крупу для каші, і на дерть...

І корівчина взимку не голодувала, і двох кабанів, таких, "як світ", щороку відгодовували.

І як визріє було восени кукурудза, пообламують качани, бригадир ніколи не забував нагадати жінці:

— Ти ж мені, дивись, не накидай насипом вогкої кукурудзи в кіш, розклади на ґанку, на блясі, хай підсохне, провітриться, а тоді вже в кіш.

— Та що ти мене вчиш? Без тебе знаю!

— А на насіння повідбирай найкращі качани, хвостів не обривай, пов'яжи в пучечки та повісь на жердині під стріхою, хай на вітрі підсушуються, а на зиму на горищі порозвішуємо... Насіння — це все!

— Бабі своїй розкажи! — гнівалася бригадирова жінка. — Дивись, який хазяїн знайшовся! Професор! А хто щороку так робить, ти чи я? Взяв би та й зробив, а то тільки язиком плескати вмієш!

— У мене й без твоєї кукурудзи ділов хапає! Мені он за всю бригаду відповідай, а ти хочеш, щоб я ще й удома сам усе робив? А ти навіщо? Бариня яка!

Гиркалися вони, гиркалися, це так, а проте по хазяйству завжди було все справно і кукурудза на насіння зберігалася до весни качан у качан, зернина в зернину, без єдиної плямочки, суха, дзвінка, добірна...

Ну, й сходила як слід! Не було того, щоб посаджене зеоно навесні не зійшло!

II

Бригада цієї весни посіяла квадратногніздовим способом сто двадцять гектарів кукурудзи. Посіяли, чекають, як зійде.

На схожість перевірити чи забули, чи не встигли, чи просто:

— А чого там її перевіряти? Зійде й так!

А воно "так" і не зійшло. То там витягнулося, то там… Не кукурудзяне поле, а чорноряба корова: гетьчисто чорні плями.

І почалося:

— Підсівай! Підсаджуй!

— Я ж казав, що в торфогнойових горщечках для підсадки слід було посадити кукурудзу!

— Казав, та не зав'язав! Бригадир руками розмахував:

— Не простежили з осені, які качани на насіння залишили!

— А хто повинен був простежити?

— А хіба я?

— А хіба я?

— А чому саме я?

— А чому саме я? Хіба мені найбільше треба? І пішло, і пішло, і пішло…

Якби з тієї балаканини сходила кукурудза — ой, яка б вона була висока та качаниста! Заметушилися:

— Паняй, позич насіння у "Зорі"!

— Питав, у "Зорі" нема!

— Паняй у "Перемогу"!

— їздив, уже нема!

Доки шукали насіння, минув час, підсадили пізно… Ну, а наслідки?

Що ж, чухали потилиці! До того чухали, що рівчаки на потилицях попрочухували. І все один до одного:

— Я ж казав!

— Я так і знав!

— А чому не ти, а я?

— …?!

III

Бачите, як воно виходить: як удома, так не забуваємо:

— А чи в пучки пов'язала?

— А чи на жердині розвішала?

— А чи не вогкою в кіш поскладала? А як у бригаді, так:

— Я ж казав!

— Чому я? Хіба мені найбільше треба?

Як вчасно не приготуємо сапеток для зберігання кукурудзи, одним словом, якщо кукурудзу не просушити і зберігати вологою, то вона втратить схожість, зіпсується…

Заздалегідь треба про все це думати…

І про сапетки для зберігання, і про сушарки, і про силосні траншеї, і про все…

Щоб потім рівчаків на потилицях не вичухувати!

ОХОРОНЯЙМО ПРИРОДУ

І

Дедалі більшає й дужчає голос народу нашого радянського за охорону нашої природи від знищення, від розору, від плюндрування, від забруднювання…

Грізний і владний голос народу радянського і просить, і вимагає, і попереджає:

— Не нищіть дерева! Не обламуйте вітік на деревах!

— Не винищуйте недозволеними способами птахів і звірів!

— Не браконьєрствуйте!

— Не винищуйте рибу! Не глушіть рибу!

— Не забруднюйте річок стічними водами з фабрик та заводів!

— Не засмічуйте садів і парків!

— Не витоптуйте, не витолочуйте трави!

— Охороняйте природу!

І от, невважаючи на просьби, на попередження, на законні вчинки й заборони, трапляються, і, на жаль, частенько трапляються, людці, до яких всі такі вимоги й прохання мов горохом об стінкуі

І до чого тільки не додумаються такі люди.

Деякі керівникихіміки, наприклад, доводять, що вода в річці чи в ставку псується від листя, що падає в неї з прибережних дерев, що така вода шкідливо впливає на паровозні чи інші якісь котли. І що роблять? Вирубують "вікові гіганти", дерева, що ростуть на берегах річок, ставків. І ніхто не вхопить їх за руки, не крикне:

— Що ви робите? Чи ви подумали про те, що, винищивши дерево, ви губите річку, вона висохне і зовсім не даватиме води і для паровиків, і взагалі для людей! Невже не можна винайти інший спосіб знешкодити ту кринську воду? Та локомотиви осьось атомною енергією рухатимуться, а такі от "специ" ладні всі дерева й квіти винищити, щоб їм зайвий раз не довелося почистити казана в паровику!

А скільки зіпсовано річок стічними брудними заводськими та фабричними водами!

Лунають заклики про те, що треба закликати до порядку всіх, хто завдає лиха нашій прекрасній природі!

Давно пора!

II

Є ще інша категорія людей. Назвати їх ворогами природи не можна, але вони якось по-своєму розцінюють, ну, хоча б, приміром, красу в природі...

Ми не зачіпатимемо хворих людей, що говорять про себе:

— Я — нервиной! Або:

— Я — нервиная!

Така людина може жбурнути в солов'я калошею:

— Розтьохкався мені тут! Тьохкає, ніби тебе за ішіас смикає!

Таких людей можна зрозуміти! Що з ними поробиш: вони нервинії...

А от як зрозуміти цілком здорову людину, що, дивлячись на розквітлий кущ бузку, уквітчаний розкішними махровими пахучоп'янючими квітамигронами, скривившись, мимрить:

— Понасаджували! Хіба не можна замість бузку терном засадити: і на пироги було б, і на тернівку!

У Харкові біля пам'ятника Т. Г. Шевченку є чудесний розаріум. Які ж там троянди викохали харків'яни! Така краса, такий аромат, що дивишся, нюхаєш і думаєш, що в Харкові не Лопань, а мінімум — Десна тече. Той розаріум свідчить про те, що харків'яни красу люблять і що взагалі без троянд Харків би здавався старішим літ на кільканадцять.

А от і серед харків'ян є монстри. Гуляючи в розаріумі, почули ми:

— Квіти! І такий клапоть землі! От якби картопля!

І що ви гадаєте: земля не розверзлася й не поглинула отакого картоплемрійника!

Ми вирішили, що то ізрік не харків'янин. То якийся приїжджий із тих, що, одружившись, на другий день узяв ножиці й порізав усі ленти в своєї дружини на січку.

Є ще, на жаль, і такі.

III

Бувають і такі монстри.

Державний млин. На тому млині плодиться й живе чимало голубів.

Жили симпатичні птахи, живилися розсипаним зерном, а то, дивись, якийся любитель од щедрот своїх кине їм жменюдругу одвійок, і живуть собі пташки, літають, воркують, очі радують.

І принесло на той млин нового головбуха.

Що принесло?

Таких людей приносять не відділи кадрів, а здебільша нечиста сила.

Головбух перестріляв з рушниці голубів, та ще хитро перестріляв, захищаючи, мовляв, од шулік та від рябців. Ви гадаєте, що головбух узагалі проти птахів? Нічого подібного!

Замість голубів він курей завів на держмлині. Побудував курника і підгодовує власних курей державним зерном!

Що йому до того, що голуб — емблема миру, що голубів наш народ любить, як символ чистоти, вірності, краси?

Таким людям, як той казав, хоч пір'я та вовна, аби кишка повна.

Голуби, як ми знаємо, окраса багатьох великих радянських і європейських городів і взагалі населених пунктів.

Київ колись теж мав чимало цих чудесних пташок.

Війна знищила голубів, але тепер кияни дбають про те, щоб їх розплодити в своєму місті. Та не тільки кияни!

А от декому голуби не до вподоби!

Їм рідніші кури, але не звичайні кури, а ті кури, що вигодовуються державним зерном.

На державному млині є, розуміється, комсомольці, є, очевидно, й стінна газета. От узяли б і намалювали демонстрацію робітників за мир. Усі йдуть з голубами в руках, а головбух їхній — з куркою! Та ще й з смаженою!

Хай би помилувався!

Ми — за голубів! Ми — і за курей!

Ми — за охорону і за розквіт чудесної нашої природи!

"ТА БУЛИ В КУМА БДЖОЛИ..."

Прийшов одного разу пасічник до голови колгоспу та й каже:

— Товаришу голово! Якось воно мені вроді ніяково біля одного вулика пасічникувати! Один тільки вулик у нас після зими й залишився!

— А таки залишився, кажеш? — сердито перепитав голова.

— Та один тільки й зостався! — сумно підтвердив пасічник.

— Із отих кусючих? — буркнув голова.

— Та де там їм уже кусатися? Ледве гудуть! — махнув рукою пасічник. — Може б, чи купити де бджілок?! Для них же в нас розкіш яка: навкруги ліс, лук тих, скільки око гляне, та й гречки ж цього року посіяли сорок п'ять гектарів! На самій тільки гречці дев'яносто вуликів можна випасти! А в нас один вулик! Сусіди сміються! Ви б таки приїхали та подивилися: я й місце добре для пасіки приготував вуликів на півтораста: і ліс, і луки, і до гречки недалечко!

— Добре, приїду! — кивнув голова.

* * *

Хоч і не дуже хотілося, а таки приїхав голова на пасіку.

— Показуй, де вони, оті твої бджоли? — запитав він у пасічника.

Під молодою черешнею сумував один-однісінький даданівський вулик.

— Оце бачите? Оце й уся наша пасіка! Страм людям показувати!

Чи то воно духом од голови колгоспу якимось таким дуже інтересним після сніданку одгонило, чи то, може, з іншої якоїсь причини, а тільки ж бджоли дуже близько біля головиної голови почали літати і якось сердитіше дзижчати:

— Дзззl

Голова нервово махнув рукою:

— Іч яка скажена комахаї

— Дззз! Дззз! Пасічник у крик:

— Не махайте! Ось не махайте на пасіці руками! Я вас прошу, не махайте! Спокійненько стійте!

— Дззз!

— Я не руками, я портфелем! Та киш ти, будь ти...

А старі пасічники вже давно помітили, що бджоли дуже портфелів не люблять! Та ще, не дай бог, як тим портфелем замахати в пасіці!

Ех, як узялися ж бджілки за голову, так той тільки ойкати почав.

— Ой! Ой-ой-ой! — та все махає портфелем.

— Киньте портфеля! — крикнув пасічник.

Голова кинув портфеля, нап'яв на голову піджака й уткнувся головою в бузину.

Стоїть голова, уткнувшись в бузину головою, та вихає попереком, як молодий стригун. Вихає та кричить:

— Давай машину! Машину давай!

Під'їхала "Побєда", ускочив голова в машину й помчав додому.

Дома прикладав до носа, до очей, до потилиці холодну глину. І все лаявся.

* * *

Увечері відбувалася в районі нарада голів колгоспів у справах поширення бджільництва.

Покусаний бджолами толова виступав з промовою, що бджільництво в його колгоспі нерентабельне.

Не всі з ним погоджувалися, але районне керівництво, дивлячись на пухлого голову, не дуже наполягало на бджільництві, а провело нараду, так би мовити, про людське око.

Одне слово, справу з бджільництвом у районі було пущено на самоплив.

А в сусідньому районі на колгоспних пасіках було більш як дві тисячі вуликів, і кожний вулик дав у середньому по вісімнадцять кілограмів меду.

Кілограм меду коштує...

Та підраховуйте вже самі або хай вам підрахують колгоспні бухгалтери: ох і солодкі ж числа получаються! Такіто діла!

* * *

Нам "сорока на хвості принесла", що в колгоспі ім. Шевченка в с. Лебедівці Вищедубечанського району Київської області минулого року було три бджолосім'ї, та їх не зберегли, і після зимівлі залишилася одна бджолосім'я і біля неї пасічник. У колгоспі прекрасні умови для розвитку бджільництва: ліс, багато луків, самої гречки сорок п'ять гектарів. На самій тільки гречці можна випасти дев'яносто вуликів бджіл. А бджоли — не тільки мед, а й додаткові центнери гречки. Але голова колгоспу ні кує, ні меле...

У Вищедубичанському районі пасік по колгоспах усього тільки 250 вуликів, а гречки в районі цього року було посіяно 874 гектари.

Такіто діла!

Чи кусали вищедубечанців бджоли, чи не кусали, нам не відомо, — ми писали про інший район.

МОЛОКОЛОГИ...

1

Що таке молоколог, інтересуєтесь? Як що?

Зоолог, як ви знаєте, — людина, що розуміється на зоології.

Біолог — на біології.

Молоколог — людина, що дуже сильно інтересується молоком.

В одному районі корови не дуже щедрі на молоко: по нуль цілих, півглечика десятих на фуражну корову.

Дійшло в деяких колгоспах до того, що доярки фуражну корову за дійку — смик! — а корова — муу!

Старі колгоспники, котрі вже бувалі, та й чесні зоотехніки кажуть:

— Фуражна корова голодна, вона молока не дасть! Навіть півглечика десятих не дасть!

Секретар нагримав на зоотехніків:

— Із ситої корови й моя бабуся молока надоювала! Так то ж коли було! За царя Панька! А тепер ми вже до автоматики дійшли, до телемеханіки, а ви все старої співаєте! Доїть корови день і ніч, а щоб мені молоко було!

Спробували.

Почепили на Маньку перпетууммобільні автодоїльники. Так би мовити, на віки вічні… Стоять, чекають… Стоїть і Манька… Стоїть, реве… Молока — нема.

Уночі, коли біля Маньки залишилася вартова доярка, старенька Марфа Карпівна, а на фермі — сторож дід Карпо Петрович, дивилися вони на Маньку, дивилися, а потім дід і каже:

— Шкода корови! Поглянь, Марфо, тут за порядком, а я збігаю додому, є в мене оберемок сіна, принесу, може, щось капне.

Приніс Карпо Петрович оберемок сіна.

— Ставай, Марфо, з сіном спереду, а я з вилами ззаду. Подивимось, чи не буде наслідків.

Наслідки з'явилися одразу спереду і ззаду. Замовкла Манька, хапаючи сіно, стало дужче чути, як гуде в вакуумі, а молока не було.

Карпо Петрович глибокодумно заявив:

— Так воно одразу не закапає! З рота до хвоста ближче, ніж до дійки, та й путь пряміша, а до дійки попоцвіркаєш по тих залозах. Не буде, Марфо, діла!

— Та хай коровка хоч попоїсть, спасибі тобі, Карпе!

Одно слово, теоретична настанова секретаря практикою не підтвердилася.

2

— Ну як? — грізно запитав секретар.

— Нема молока! Корови треба годувати!

— Ат! — махнув рукою секретар, а проте вирішив з'їздити на Всесоюзну сільськогосподарську виставку подивитися, як воно з цією справою у передовиків.

Поїхали.

Для набуття досвіду в сільському господарстві із району до Москви на Виставку поїхали секретар райкому, голова райради і — що особливо цінно для розвитку сільського господарства! — заврайторгом, завскладом чайної, голова райспоживспілки і керівник контори "Заготживсировина".

"Заготживсировину" захоплено було з собою найголовніше для того, щоб повчитися, як зберігати шкури в масовому масштабі.

Їздилося весело.

Повертаючись додому, районні керівники наказували завторгові й завчайної та голові райспоживспілки:

— Ви, хлопці, дивіться! Як не буде в нашій чайній таких ескалопів, як у "Метрополій, душа з вас вон! Ви гадаєте, що ми вас так собі, прогулятися до Москви возили?!

З

Приїхавши додому, районні керівники скликали зоотехніків:

— Дояться корови? — запитали.

— Дояться! — відповіли зоотехніки.

— Часто?

— Як треба телята годувати!

А директор МТС авторитетно зауважив:

— Навіщо ті телята годувати? Молоко тільки розтринькуємо! Тепер же, кажуть, корови без телят дояться!

…А в районі ревли корови і гребли передніми ногами бугаї. Свистів вітер, колючий, пронизливий, мокрий… І не тільки в степу, а в декого з керівників під картузами.

МЕТИКОВАНИЙ ГОЛОВА КОЛГОСПУ (Новорічна фантазія профілактична)

1

В одному колгоспі править дуже метикований голова правління.

Господарює той голова, сказать, не дуже добре, а на всілякі вигадки та витівки він дуже великий майстер. Коли тому голові говорять:

— Товаришу голово! А вам не соромно, що в сусідній артілі урожай зернових в середньому по двадцять центнерів з гектара, а у нас і на десять не витягнемо?

Голова на це весело відповідав:

— Викрутимося!

— А чого ми, товаришу голово, — говорили йому тваринники, — силосу для скоту не заготовляємо? Он у сусідів уже раннього силосу двісті тонн заготовили, а ми ще й не бралися!

І на це голова весело одказував:

— Викрутимося!

І що ви гадаєте, таки викручувався голова: і врожай у нього в середньому у сводках був більше, як по чотирнадцять центнерів, і силосу в нього, знову ж таки у сводках, було заготовлено сотні тонн.

Як викрутився?

Дуже просто.

Озима пшениця в нього вродила центнерів по п'ятнадцять, а овес — по чотири центнери. Що він зробив. Він дав розпорядження видавати овес коням. На папері, розуміється… А в сводці показував, що зібрано вівса по чотирнадцять центнерів з гектара. От і вийшов у нього пересічний урожай зернових (без кукурудзи) більш ніж по чотирнадцять центнерів з гектара.

А нашому голові що: аби цифра була справна!

— Чому нема вівса в засіках? — запитували голову.

— Коні поїли! — відповідав голова.

Кількадесят гектарів кукурудзи колгосп викосив на зелені корма.

А в сводках?

А в сводках він узяв та й показав, що всю ту зелену масу він засилосував.

І цифра заготовленого силосу вийшла дуже справна.

— Чому нема силосу в траншеях? — запитували голову.

— Корови поїли! — відповідав голова.

Колгоспні корови дали молока по тисяча двісті літрів на фуражну корову.

По сводках було показано, що з кожної фуражної корови надоєно по дві тисячі літрів.

— А чому ж так мало молока державі продано? — запитували голову.

— Телята випили! — відповідав голова.

Коли в районі поставала справа про нашого метикованого голову, в райкомі говорили:

— Не подобається нам цей голова!

Представники райвиконкому заперечували:

— А чому не подобається? У нього не гірш, як і в інших! А головне, він у нас метикований! Викрутиться!

І голова викручувався.

2

Над колгоспом, де головує наш метикований голова, шефствує колектив лісгоспу.

Дружний колектив лісгоспу на чолі з своїм молодим енергійним директором до своїх шефських обов'язків ставиться дуже сумлінно і багато допомагає підшефному колгоспові і матеріалами, і робочою силою.

За допомогою шефів колгосп побудував непогані корівники, свинарник, пташину ферму.

Шеф допоміг колгосп електрифікувати і радіофікувати.

А коли в колгоспі чи сівба, чи жнива, чи молотьба, — голова колгоспу завжди дзвонив до шефів:

— Дорогі шефи! Біда! Допоможіть! Зашиваємось!

І вже на другий день летить у колгосп машина з робітниками лісгоспу рятувати своїх підшефних.

І якось так завжди виходить, що шефи працюють, ну, ламають, приміром, на полі кукурудзу чи копають картоплю — нема біля них колгоспників.

— А де ж ваші люди? — запитують шефи.

Голова колгоспу, приємно посміхаючись, одповідає:

— Наші люди на іншій роботі! В тімто й допомога ваша, дорогі наші шефи, що ви своєю роботою дали нам змогу перекинути наших людей на інший вузький участок роботи! Ви картоплю копаєте, а в цей час наші люди готують насіння для озимої сівби. Ми з озимою сівбою запізнилися і кинули тепер туди всю робочу силу! Велике вам, дорогі шефи, спасибі за вашу допомогу, без вас ми ніяк би з роботою не справились.

Шефи раді, що їхня робота таки справді корисна, що вони шефствують не на папері, а таки так, як і треба, посправжньому, поділовому.

Хіба ж їм спаде на думку, що голова з бригадиром уже давно порозумілися, що, мовляв, як приїдуть шефи, свої люди хай на своїх присадибних ділянках пораються, в кого ще на власних огородах роботу не закінчено, а хто з огородами вже впорався, — хай у город поїдуть, побазарюють, — побайдикують хай, одне слово.

— А чого нам?! Шефи пороблять! Шефи в нас — золотий народ! — вихвалявся голова.

І про свого голову колгоспники завжди доброї думки:

— От у нас голова, так голова! Колгосп, щоправда, хоч і не дуже у нас передовий, та> проте, жити можна! Хоч трудодень у нас, сказать, і не дуже вже такий рясний та важкий, так ми ж і не дуже й наполягаємо на колгоспну роботу, — завжди є час у себе на вгороді і посадити, і прополоти, і прибрати, і на базарі в городі продати... Живемо, одне слово, непогано!

З

Колгосп має неабиякі грошові прибутки.

Звідки?

З базару!

Щодо базарних справ наш метикований голова великий-таки комбінатор.

Про таких колись старі люди говорили: "О! Це такий, що й рідного батька продасть!"

Ми говоримо не про нормальні торговельні операції, в яких кожний колгосп, виконавши державні поставки, вільний робити, як він уважає для себе за краще, — ні, ми говоримо про комерційні всілякі комбінації нашого голови, від яких (комбінацій) тхне неприкритою спекуляцією.

Він має агентуру по базарах, має своїх "кореспондентів", і, дістаючи інформації про становище на певному базарі, він "ловить момент".

Він не від того, щоб продати перед весняною сівбою насіння ярових культур, аби тільки добре заробити.

— А чим сіятимете? — запитують голову.

— Викрутимося!

І він викручується.

Він має багато скрізь друзів-приятелів: у того позичить, у того прикупить, — дивись, і викрутився — посіяв. Як посіяв, яким насінням? А ви його запитайте! Дістанете відповідь:

— Як яким насінням? Кондиційним!! Аякже ж!!!

Він навіть образиться на вас, що ви могли подумати, що він посіяв абияким насінням!

Комерційні операції дають колгоспові чималі грошові прибутки.

Він іще й вихваляється!

Він може присоромити чесного голову передового колгоспу, що той видав грошей на трудодень менше, ніж він, голова колгоспу непередового, а такого собі, ну, середнього…

— Як же це ви так, товаришу! Передовий колгосп, і так мало грошей на трудодень! У нас — більше! А нам кажуть, щоб ми на вас рівнялись!

4

Перед Новим роком голова ходив заклопотаний: де зустрічати Новий рік?

Вирішив зустрічати вдома і запросити на зустріч шефів. А тут якраз прийшов зав тваринницькими фермами:

— Пора силос одкривати! Нема чим годувати корови!

— Мороки з тим силосом: то його заготовляй, тепер його одкривай! Ну, заготовити, спасибі їм, шефи нам допомогли! Ага! Ось що! Взавтра шефи приїдуть Новий рік зустрічати, ми їх і попросимо силосну траншею відкрити! Урочисто! Ви, мовляв, заготовляли, ви й відкриєте! Ще й промову виголосимо про значення шефської роботи! О!

Зав тваринницькими фермами дивився^ на голову з захопленням:

— От голова! От голова! Якби мені замість моєї голови та отаку голову! Метикована!

5

Чи було це все насправді? Не було!

А для чого це все пишеться?

А для того, щоб цього не було! У наступнім році! З Новим роком вас, товариші!

ОЙ ТИ, ЗИМУШКА, ЗИМА...

1

Прапрадід мій чумакував: у Крим по сіль їздив. Як і належить чумакові — волами. То про мого прапрадіда пісні співаються:

Занедужав чумаченько,

Упав та й лежить,

Ніхто його не спитає,

Гей, гей, що в його болить…

Так мій отой самий прапрадід, ще до того, як він занедужав, та розповідав своїй сестрі в других, а та ще переказувала ятрівці моєї баби, а ятрівка — бабі, а баба моїй тітці, а тітка вже мені отаку "сторію", причому баба божилася й заприсягалася, що це все чистісінька правда.

Коли аллах сотворив світ і закінчив свою роботу, на землі наступила весна і на всіх деревах у земному раю почали розпукуватися бруньки.

І потяглося до бруньок геть-чисто все живе і на землі суще: той те хапає, той інше. Одне слово, ніякого порядку. Аллах бачить, що треба навести лад, покликав він усіх до себе й звелів кожному вибрати одне якенебудь дерево або квітку, щоб потім тільки з того й користуватися. Мої предки отоді вибрали вишню…

Прийшов і чорт.

— Ну, що ж ти, чорте, вибрав? — питає аллах. Чорт відповідає:

— Кизил.

— Гаразд. Бери собі кизил, — посміхнувся аллах. Зрадів чорт. Усіх, мовляв, обдурив: кизил першим од всіх дерев зацвітає, значить, і дозріє раніш од всіх. А перша ягода — дорога ягода: повезе свій кизил на базар, добре продасть, дорожче від усіх.

Настало літо. Почали дозрівати плоди: черешні, вишні, абрикоси, персики, яблука, а кизил усе зелений. Твердий і зелений.

Не зріє кизил. Згодом червоний зробився, але як і раніше, — твердий і кислий.

— Ну, як твій кизил? — глузують люди.

— Гидота, а не ягода. Не повезу на базар! Збирайте самі!

І от пізно восени, коли по садах позбирали всі плоди, пішли люди в ліс і побачили почорнілу ягоду, але дуже солодку і смачну. Позбирали й ласують, глузуючи:

— Проґавив!

Чорт дуже розлютувався і помстився на людях.

Другої осені він зробив так, що кизилу вродило вдвоє, а може, і втроє більше, ніж минулої, і сонцеві, щоб він дозрів, довелося послати на землю значно більше тепла.

Зраділи люди, що такий великий врожай кизилу, не зрозуміли каверзи. А сонце виснажилося за літо, і настала на землі така зима, що повимерзали в людей садки.

Від того часу така ознака: коли врожай на кизил — буде холодна зима.

2

Праправнуки мого прапрадіда тепер їздять у Крим не волами.

Вони їздять туди "Побєдами", прекрасними автобусами по асфальтовій трасі, в цільнометалічних вагонах залізницею або летять срібнокрилими самольотами…

Їздять вони в Крим не по сіль, а відпочивати у чудесних санаторіях та будинках відпочинку, набиратися сил під цілющим промінням життєдайного кримського сонця на березі ласкавого синього моря…

Та й Крим тепер не той, який був за тих часів, коли долею людською керував аллах з чортами. І люди вже не ті, і порядки не ті. Кращі, одним словом, порядки введено. Незрівнянно кращі. На розширення садів та виноградників лінію взято. На картоплю і овочі. На кукурудзу. На розвиток громадського поголів'я худоби. Багато голів колгоспів працюють з перспективою, уперед тобто дивляться. Корми, наприклад, уже не на один рік, а на цілих два роки заготовляють. Кращі колгоспи з польовими роботами до свят ще справились, до весни готуватися почали.

Однак переказують нам, що ніби ще й тепер тряпляються серед голів кримських колгоспів люди, які ще й досі не втратили віри у велику силу кримського чорта.

Такому голові кажуть:

— Товаришу! Зима от-от-от… А у вас ще на полі кукурудза, а у вас ще приміщення для худоби не відремонтовані, не утеплені, корми не підвезені, про силос ви не подбали… Як же ви зимуватимете?

А такий голова відповідає:

— Зима тепла буде. Хіба не помітили, що цього року кизилу зовсім не вродило? Перезимуємо!

А того й не знає, що трапилося з одним таким забобонним головою.

Голова цей, побачивши, що врожай на кизил нікчемний, вирішив, що зима буде "сирітська", і до зими як слід не підготувався.

Перезимуємо, мовляв.

Одного разу зайшов голова у закусочну, щоб на дозвіллі помріяти про перспективи розвитку господарства свого колгоспу, — а такі голови, як ми знаємо, дуже полюбляють мріяти здебільше в закусочній. Ну, зайшов, значить, він у закусочну, попрохав пива, — от уже вам не докажу, чи просто пива, чи вже те пиво було як причіп, — випив кухоль, випив два, і замріявся, й задрімав, поклавши на стіл голову. Ну, після трудів… Задрімав, і привиділося йому, що вся колгоспна худоба дивиться на нього й реве… І так сумно, так печально реве… Реве кріпко, але на середніх нотах. А потім бугай, — не знаю вже чого, чи щось згадав, чи чогось злякався, — як ревоне, мов з гармати стрельнув. Голова як підскоче… Підскочив і не може голови від стола підвести: волосся до столу примерзло, хотів одмочити пивом, — пиво в кухлі замерзло. Насилу офіціантка відхукала.

Довелося бігти в перукарню голову поголити, — так закуйовдилося волосся. А які були кучері!

І досі, як згадає, тремтить увесь, сам себе картає: — І надала мені сатана повірити у той гемонський урожай кизилу.

Бо справа не закінчилася потерею кучерів: невдовзі були звітновиборні збори в колгоспі, і його на голову вже не обрали.

Таке на світі буває…

До зими слід готуватися вчасно.

ПРИВІТ! ПРИВІТ!

Польовий стан тракторної бригади однієї МТС розташувався під невеличким переліском, де стояв сякийтакий вагон, по правді сказати,

обшарпаний вагон, з вузькими у вагоні лавами, на яких валялися довгасті тонкуваті перепічки.

Про ті перепічки голова правління колгоспу, пишаючись, самозадоволено говорив:

— Колгосп не поскупився і придбав для трактористів матраци! О! А ви говорите!! У нас механізатори, як нігде, заосмотрені! О!

Ви цікавитеся, в якім це колгоспі і в якій МТС?

Подумайте самі! А найкраще поїдьте в польовий стан тракторної бригади та й подивіться: може, якраз саме це у вашому колгоспі і у вашій МТС.

Зима, кажете, тепер? Польових станів нема вже на полі?

Так тоді подивіться, де ті перепічки на зиму поскладено, от і пересвідчитеся, чи це у вас, чи не у вас!

У тому вагоні стояв похмурий і завжди мовчазний радіоприймач — хоч і стирчала над вагоном антена, бо батареї біля того радіоприймача давно вже повисихали, сіра мишка там кубелечко намостила, і в нічній тиші часто-густо чулися звідти мишачі позивні — пі-пі! пі-пі!

Голова правління колгоспу, пишаючись, самозадоволено говорив:

— У нас польовий стан тракторної бригади радіофікований! А ви говорите! Щоб я та поскупився для культурного обслуговування наших механізаторів?! О! У них є й шахи, у них є й доміно! Вони в мене культурно відпочивають! О! І газети! І журнали! О!

Шахову дошку шашелі поточили, шахові фігури миші погризли, а з доміно залишився самий "генерал" (дубль шість).

Газети надходять на польовий стан.

От і вчора, і третього дня, і на тому тижні:

— А де наші газети, товариші?

— А я плиту чим розпалюватиму? — кричить Одарка-куховарка. — Дрова вогкі, не горять, без обіду будете?

Механізатори культурний свій відпочинок щодня проводять так:

— Карті місце!

— Ти куди шістку кидаєш?! Сімка ж іде!

Одарка-куховарка щодня кепкує:

— Дайте, я з ваших карт юшки наварю: до того вони засмальцьовані.

Механізатори описуваної тракторної бригади працюють сумлінно, і врожаї в колгоспі непогані.

— Та поговори ти з головою, доки ми будемо отак тут поневірятися?! — бралися за бригадира трактористи й комбайнери.

— Та в мене від балачок уже язик опух! — одмахувався бригадир. — Хіба ви не знаєте голови нашої артілі?!

А голова артілі тим часом скрізь вихвалявся:

— От у мене механізатори! Вони в мене живуть, як… Та куди там мені так жити!

Бригадир тракторної бригади і трактористи з комбайнерами думали:

"Ну, приїде хтось чи з райкому, чи з обкому, ми вже йому все розкажемо, ми йому все покажемо, щоб вони знали, як дбає про механізаторів наш самовпевнений голова".

От одного разу завітав до польового стану тракторної бригади секретар по зоні МТС.

— От добре, що приїхали! — кинулися до його механізатори. — От добре!

— Ну, як поживаєте? — запитав їх, сидячи в машині, секретар по зоні МТС.

— А от зайдіть подивіться!

— Працюєте ви, товариші, непогано! Молодці!

— Та зайдіть же до нас!

— Спішу на засідання в райком! Іншим разом якось! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

* * *

От другого разу завітав до польового стану тракторної бригади секретар райкому партії.

— Здорові були, товариші механізатори! — привітно вигукнув з машини секретар. — Як ся маєте?

— От добре, товаришу секретар, що приїхали! Живемо ми, по правді сказати, не дуже! Та зайдіть самі, подивіться!

— А працюєте ви непогано, товариші! Молодці!

— Та працюємо! А могли б і краще працювати, так умови в нас, товаришу…

— А які такі умови? Голова мені доповідав, що всім забезпечені!

— Та ви зайдіть подивіться самі…

— Правильно, товариші, слідтаки мені з вами поговорити, так, розумієте, бюро через півгодини! Іншим разом обов'язково поговоримо! А темпів не здавайте! Ні! Ні! Рівняйтесь на кращих! Ангеліну випередити слід! Гіталова! О! Ну, привіт, привіт!

Та й поїхав.

* * *

От третього разу їхав повз польовий стан тракторної бригади начальник обласного управління сільського господарства.

— Здорові були, товариші механізатори! — привітався з машини начальник.

— Здрастуйте, товаришу начальник!

— Якої МТС будете?

— Енської.

— Яка бригада?

— Надцята!

— Хто бригадиром?

— Непитайло!

— А, чув-чув! Непогано, товариші, працюєте! Молодці!

— Та воно так, товаришу начальник, та ми могли б і краще працювати, якби умови в нас…

— А які такі умови! Секретар райкому говорив мені, що ваш колгосп усім вас, товариші, забезпечує!

— Та ви зайдіть подивіться самі…

— Та слід би було, товариші, та на сьогодні якраз я скликав головних агрономів МТС області. Поспішаю, щоб не запізнитись! Незручно, знаєте! Темпів, товариші, не здавайте! Мені дуже приємно буде вручити вам перехідний Червоний прапор обкому і обласної Ради як найкращій тракторній бригаді в області. Натискуйте, дорогі товариші! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

* * *

Довелося оце й мені перед Новим роком проїздити повз Енську МТС. Зустрів мене бригадир тракторної бригади товариш Непитайло.

— Ну, як живете? — питаю.

— Та нічого, — відповідає т. Непитайло. — А можна б жити далеко краще, якби наші керівники більше нам, механізаторам, уваги приділяли! Та ви зайдіть, ми вам розкажемо, а ви їх у "Перці"! От матеріальчик! Зайдіть, поговоримо!

— Та воно б і слід справді зайти, так сьогодні ж переддень Нового року, онуки чекають Новий рік зустрічати, не можу, ніяк не можу! Хай іншим разом! А трактори ви ремонтуйте як слід! І темпів не збавляйте! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

Лист до редакції

В "Известиях" було надруковано фейлетона пре те, що я ніби не заїхав до тракторної бригади Енської МТС, незважаючи на запрошення бригадира познайомитися з їхнім життям і допомогти ліквідувати неполадки в їхньому побуті. Факти підтвердились. Оголошую собі сувору догану з останнім попередженням. На випадок повторення такого, буде вжито якнайрішучіших заходів аж до привселюдного занурення власної совісті у макітру з тертим червоним перцем.

О. В.

НОВІ ЧАСИ — НОВІ ПІСНІ

П'ять років тому я мав нагоду розповісти про трагічну новорічну пригоду в одному колгоспі, який мав по штату вісімнадцять сторожів і в якому тоді в ніч під Новий рік щось украло сторожа.

Та трагічна пригода, очевидно, дуже сильно вразила керівника одного колгоспу Дніпропетровської області: і для того, щоб у них

сторожів не крали, вони мають у колгоспі не вісімнадцять, а 86 (вісімдесят шість!) сторожів.

Що робили сторожі, щоб не сумувати, поки їх було всього тільки вісімнадцять чоловік?

Вони грали в підкидного, боролися навхрест і підсилки, піднімали на тваринницькій фермі бугая.

Подейкували, щоб придбати їм футбольного мяча, — хай би, мовляв, потренувалися та Кубок СРСР для колгоспу виграли!

Взагалі розважалися, як могли, бо самі ж подумайте — сумно байдики бити цілісіньку ніч, та ще взимку, коли ночі довгі, довгі та нудні, як нудна буває доповідь про культосвітню на селі роботу.

А тут вже маєте не вісімнадцять, а вісімдесят шість сторожів!

Масштаб який!

Так тут такого можна наробити, що не життя буде, а малина!

Насамперед слід набрати певних організаційних форм. Організувати із сторожів самостійний колектив. Колектив сторожів. Колстор.

Обрати правління колстору.

Господарських справ колстор, розуміється, не має ніяких — його артіль годує, зодягає і обуває,— отже, йому слід поширити художню самодіяльність, організувавши відповідні гуртки: драматичний, хоровий і фізкультурний.

І "пайшла рвать"...

І яка буде сенсація, коли на республіканському огляді художньої самодіяльності конферансьє оголошує:

— Виступає самодіяльний хоровий гурток сторожів артілі з Дніпропетровщини. "Кучерява Катерина". Слова й музика народнії Соло — один із сторожівкорифеїв Гордій Панасович Триндикало!

Треба вам знати, що ні в Статуті сільськогосподарської артілі, ні у всіляких інстанціях і розпорядженнях немає такого артикула, щоб забороняти жінкам бути в колгоспі за сторожа.

Отже, ми певні, що в колективі сторожів є й жінки.

Який, значить, хореографічний гурток можна організувати в колективі сторожів!

І от вам на республіканському огляді художньої самодіяльності:

— Виступає хореографічний гурток колективу сторожів артілі з Дніпропетровщини! СенСанс, "Умираючий лебідь". Виконує сторожиха Сторожка НаталочкаВесняночка!

Потім того, "Метелиця". Виконує весь гурток. І т. д. і т. ін.

А футбольна команда із сторожів колгоспу! Сенсація! Кубок СРСР виграла футбольна команда колективу сторожів колгоспу з Дніпропетровщини! А буде ще й так:

— Чемпіон світу у важкій вазі по штанзі Сидір Петрович Гиря із колективу сторожів колгоспу з Дніпропетровщини.

Само собою розуміється, що приклад колгоспу підхватять всі колгоспи Радянської України, отже, в Міністерстві сільського

господарства потрібна буде посада заступника міністра по колгоспних сторожах.

І як апофеоз: щороку по закінченні господарського року в столиці Радянської України — Києві — всеукраїнский зліт колгоспних сторожів-передовиків!

* * *

Вітаючи колектив сторожів артілі з Дніпропетровщини з Новим роком, бажаємо йому доброго здоров'я і всіляких успіхів у ділах рук і ніг його в наступному новому, 1956 році.

Особливо пильно, дорогі товариші сторожі, бережіть голову артілі, щоб, не дай господь, щось його у вас не вкрало!

Тоді благо вам буде і довголітні будете на землі!

Амінь!

А ЧИ…

Голова колгоспу пізньої осені зустрів колгоспного агронома та й каже:

— Драстуйте, Андрію Даниловичу!

— Драстуйте, Іване Михайловичу! — одповідає агроном.

— А чи не поїхати б нам оце на поле та подивитися, де ми будемо наступної весни кукурудзу сіяти? — ніби спитав і ніби сказав голова колгоспу.

— А чому не поїхати? — відповів агроном. — Треба було б поїхати, та ще, мабуть, устигнемо!

— Ну, встигнемо, то й встигнемо! — погодився голова колгоспу. — Час у нас іще є! Бувайте здорові, Андрію Даниловичу!

— Ходіть здорові, Іване Михайловичу! Час у нас іще таки справді є!

Так і не поїхали голова колгоспу з агрономом на поле подивитися, де вони наступної весни мають сіяти кукурудзу.

Потім іще якось зустрілися голова колгоспу з колгоспним агрономом.

— Драстуйте, Андрію Даниловичу! — поздоровкався голова.

— Драстуйте, Іване Михайловичу! — відповів агроном.

— Як повашому, Андрію Даниловичу, — запитав голова, — а чи не слід нам узятися за снігозатримання на дільниці, де ми маємо наступної весни сіяти кукурудзу?

Колгоспний агроном авторитетно заявив:

— Снігозатримання, Іване Михайловичу, як показали досліди на Святий-боже-святий-кріпківській сільсько-господарській дослідній станції, збільшує врожай кукурудзи в зерні щонайменше центнерів на п'ять на кожному гектарі, отже, нам обов'язково слід узятися за снігозатримання.

— А як краще, Андрію Даниловичу, затримувати сніг на полях: щитами чи кулісами? А може, снігорозпашниками?

— Найкраще, Іване Михайловичу, розуміється, щитами! А можна й кулісами! Та непогано й снігорозпашниками! — авторитетно відповів колгоспний агроном.

— Так коли ж ми дамо команду розставляти щити на полі? — запитав голова колгоспу.

— А хіба вже сніг іде? — здивувався агроном.

— Ні, ще снігу немає,— відказав голова.

— Так навіщо ж щити, як нема снігу? — здивувався агроном.

— А як піде сніг? — запитав голова.

— Тоді й щити поставимо! — сказав агроном. — Чого нам спішити?

— А чи не подбати нам, Андрію Даниловичу, про те, щоб угноїти та удобрити наше поле, де ми наступної весни будемо сіяти кукурудзу? — запитав голова колгоспу у колгоспного агронома.

— Угноєння поля — авторитетно заявив колгоспний агроном, — та удобрення його мінеральними добривами, як показав досвід, різко збільшує, та не тільки збільшує, а, власне кажучи, вирішує справу врожаю кукурудзи! Це доведено і дослідами, і колгоспною практикою.

— Так, а чи не пора вже нам вивозити гній на поле? — запитав голова.

— А чого нам поспішати? — здивувався колгоспний агроном. — Час іще в нас єсть! Ще встигнемо!

— Ну, встигнемо, то й устигнемо! — погодився голова.

— Коли голова колгоспу було зійдеться в правлінні колгоспу з колгоспним агрономом та почнуть говорити про те, яку користь дає для колгоспу кукурудза, так слухав би та й не переслухав.

— Кукурудза, — починав агроном, — це дуже корисна рослина. Вона і для тварин, і для свиней, і для птиці! Вона і на зелені корма, і на силос, і на зерно! Вона і до молочновоскової стиглості, і в молочновосковій стиглості, і після молочновоскової стиглості… А як її сіяти квадратногніздовим способом, та до того ще й гібридним насінням, та до того ще штучне запилення, — так і господи ти боже наші Молока того, молока! А сала того, сала! А птиці! А в Америці! А в штаті Айова! А в Небрасці! А в Міннесотії А в Техасі!

Голова очі заплющить та слухає, слухає, слухає… Слухає і в голові прикидає: на гектарі п'ятдесят центнерів у зерні, шістсот центнерів у зеленій масі! Це вам:

Молока на фуражну корову — по три тисячі літрів! Мінімум!

М'яса й сала в живій вазі на сто гектарів с.г. угідь — сорок центнерів! Мінімум!

Свинини в живій вазі на сто гектарів ріллі — двадцять п'ять центнерів! Мінімум!

Яєць на курку-несучку — триста шістдесят п'ять штук! Яка шкода, що рік має всього тільки триста шістдесят п'ять днів, а не чотириста! Було б по чотириста яєць на курку-несучку.

Агроном співає, а голова слухає та мріє, аж поки ланкова Ганна Пшенична не прийде та не скаже:

— А чи не пора, товариші, вже щити на полі становити та гній вивозити? А то буде нам, як і минулого року, що сором було людям ув очі глянути! Знову ж кукурудзу по озимині будемо сіяти!

— Встигнемо! Самі знаємо, що й до чого!

* * *

Сидів оце писав, писав, та й замислився. Коли ось сорока в одчинену кватирку.

— Чого тобі, скрекотухо? — питаю.

А вона мені і наскрекотіла, як минулого року вродила кукурудза у двох сусідніх колгоспах Гребінківського району на Київщині.

"У колгоспі с. Лосятин урожай був у зерні 38,8 центнера з гектара, а в качанах 51,9 центнера.

У колгоспі с. Вінницькі Стави зібрали кукурудзи в зерні 11,2 центнера, а в качанах 16,6 центнера з гектара.

Чому?

Лосятинці сіяли по бурячищі, землю як слід угноїли й удобрили, в зріджених місцях кукурудзу підсівали, як слід обробили.

Вінницькоставищани говорили, мріяли і все один одного запитували:

— А чи не час?

— А чи не пора?

— А чи…

"ОД БУЗИНИ ДО КОЛОДЯЗЯ"

1

— На межі розлогокучерявої Полтавщини з замріяною Слобожанщиною, над старовинним шляхом, в неглибокій улоговині між двома пагорбками притулився невеличкий хуторець. Хаток так на тридцятеро. Хатки там були убогі, обшарпані, з невеличкими подвір'ями, а за хатками ні тобі огороду, ні тобі садувинограду. Так ото, як улітку, то стирчать біля хатини з півдесятка соняшників, та ще попідвіконню — одиндва рожеві кущі, а там, де треба було бути садочкові — там бовваніла або вишня, або дика грушка, або кислиия…

Не дуже ревли в тому хуторі корови, не іржали коні, та й свиней небагато калюжилося по ковбанях на нешироκій хутірській вуличці, не куріла там вечорами, ідучи з паші, овеча отара, — а так мекне десь під повіткою однаоднісінька овечка, та й по тому.

Не густо було там і курей…

Убогенькі хазяї жили на тому хуторі, і як він, той хутір, називався у волосних реєстрах, не знати, а так серед колишнього люду мав він не дуже, сказати, пишну назву: Злидні.

"Де живете?" — "На Злиднях!" "Куди йдете?" — "На Злидні".

Понад самим шляхом біля того хутора верба росла, стара-стара верба, розлога та кучерява, до стовбура тієї верби, під невеличким залізним дашком, було прибито ікону Охтирської божої матері, біля верби вкопано в землю невеличку лаву. І завжди влітку на тій лаві під вербою сидів товстий патлатий монах у рясі, підперезаний чорним лакованим чересκом. На голові в монаха стирчала гостроверха

скуфейка, а в руці він держав якийсь такий святий пристрій: паличка, на паличці із засмальцьованої парчі калитка, а біля калитки невеличкий дзвоник.

І чи йде, чи їде хто тим шляхом повз вербу, монах підводився з лави і простягав руку з тим пристроєм:

— Дзеленьдзеленьдзелень! Пожертвуйте, православнії, на ліпоту храму божого монастирського!

І православнії іноді жертвували. Кидали в засмальцьовану парчеву калитку горьовані шаги, копійки та сьомаки, осіняючи себе широким хрестом з низьким поклоном Охтирській божій матері.

Товстий патлатий монах кивав головою й гугнявим тенорком виголошував:

— Да спасеть вас пресвята богородиця!

А потім приспівував:

— Тоообі, гооспоооди!

Недалеко, верстов за десять від того хутірця, на мальовничій горі, над чудесною річкою був монастир чоловічий. Ото від того монастиря під вербою біля хутора і сидів монах.

2

Дивним було, що в невеличкому тому хуторі було дуже багато дітей.

Як їхав хтось через хутір, щоб навпростець швидше вискочити на шлях, — дивувався, що на вулиці проти кожного двору у куряві бавилися

цілі купи дітей, або голих, або в довгих, аж по п'яти сорочечках. Бавилися вони в бакшу, з глини ліпили церкву, пасочки — це меншенькі, а більшенькі грали в цурки, в покотьола, у піжмурки, у наввипередки…

І де ті діти бралися?

Чоловіків ні на вулиці, ні по дворах не видно було, самі жінки та ще, може, інколи жовтосивий дід, дивись, на призьбі проти сонця лисину грів, — а дітей тих, дітей, як макового цвіту.

Чоловіки на заробітках десь, бо землі тої в кожного аж по курячому упругу. Ну, а воно ж недалеко монастир, та й ченці в самому хуторі кубелечко звили, — було кому господові милосердному молитися, — господь і посилав дітей.

І яких тільки їх улітку на вулиці не кублилося: і білявих, і чорнявих, і русявих, і в ластовинні, і з "вогником" на підборідді, і з заїдами, і чубатих, і щербатих…

А як бузина було вистигне — тоді всі чорносині! Від волосся до п'ят, — і спереду, і ззаду! — чорносині. Особливо біля пупа й на мордашках!

Та бистрі які!

Як їде хтось через хутір, — усі скопом за возом біжать. Старшенькі, ті, випереджаючи коні, в крик:

— Дядьку! Дайте закурить!

А меншенькі:

— Киньте, дядьку, копійку!

Від сердитих подорожніх старшим батога за "покурить" перепадало, а меншеньким, як хтось їде з города, дивись, бублика й кине... Тоді — бій! З того бублика тільки крихти летять!

А як пан було проскакує фаетоном через хутір, тоді обов'язково всі хором:

— Пани заспані! Пани заспані!

Тільки всі вони, з хутора діти, ніяк не могли вимовити "пи" в слові "заспані", а завжди, та ще й з притиском, вимовляли — "ри".

Не любили панів на тому хуторі. Та де, положим, їх любили? Але у Злиднях та нелюбов лилася через вінця.

3

В одній хатинці на тому хуторі якраз того року, як ударила Жовтнева революція, народилася дівчинка Мотря, а через рік знайшовся в Мотриної мами її братик Кузьма.

Сестричка з братиком росли на хуторі так, як і всі діти там виростали, та тільки тепер уже, як ударила Жовтнева революція, було їм легше: уже вони і в школу пішли, грамотними поробилися, і в комсомол пописалися, та тільки Мотря, ще їй і сімнадцята весна не минула, заміж вийшла за сусіднього парубка і залишилася на хуторі,— добрими вони з чоловіком колгоспниками поробилися, — а Кузьму комсомол послав учитися, він закінчив робфак, потім інститут і виріс науковим робітником, доктором наук і професором...

Батьки їхні повмирали, а брат із сестрою жили дружно, і Кузьма хоч був і професором, і доктором, та сестри своєї не цурався, улітку до неї приїздив, жив ціле літо з дружиною, хоч це й не дуже подобалося його

дружині, що виросла в місті, села не знала і недолюблювала, бо сильно їй допікав отой санвузол, що за погрібником.

Та Кузьма на те не вважав і завжди, як муж учений, обґрунтовував свою незгоду з дружиною реплікою покійної бабусі:

— Нічого. Все в морі буде!

У Мотрі був синодинак Андрій, який народився перед Великою Вітчизняною війною.

Андріїв батько, а Мотрин чоловік, у Велику Вітчизняну війну поліг смертю хоробрих на полі бою десь за Харковом.

Залишилася Мотря з Андрієм.

І хоч панів уже тепер не було, хоч уже Злидні звалися не Злиднями, а хутором Вільним, і школа вже на хуторі є, і дитячі ясла, і дитячий садок, — а проте й тепер улітку чимало дітей порпалося в піску на вулиці: меншенькі грали у бакшу та ліпили уже не пасочки й церкву, а виліплювали із глини клуб або театр, а старшенькі ганяли футбольного з ганчірок м'яча, брали одне одного на бокса, ставили рекорди, хто скоріше пробіжить "від поштової скриньки до дідового Маркового свининця", або гралися у війну.

А як бігти далі, так то вже буде: "від Омелькової бузини до бригадирового колодязя".

А бузина й після революції, гемонська, не почервоніла, а така ж у ягодах темносиня, як і за поміщиків була, і такі ж чорносині від неї і тепер пупи та мордашки в дітей.

Кублився в піску на вулиці й Андрійко: і в бакшу бавився, і ліпив із глини школу, грався у війну, бився на бокса і бігав від поштової скриньки до свининця і від бузини до колодязя…

Та от що: не було ще з Андрієвих однолiток такого, хто збив би його на бокса або випередив, як бігли на скільки завгодно метрів.

Андрійко був бистрий хлопчак, кріпкий, чорнявий, з великими карими очима.

В школі Андрійко не був одмінником, не пас він і задніх, але кращого фізкультурника за його в школі того часу не було.

4

Дядько Кузьма, професор і доктор наук, після війни працював у Києві.

До сестри своєї Мотрі, Андрійкової матері, після загибелі її чоловіка він ставився ще тепліше і щоліта обов'язково приїздив до неї на хутір не так одпочивати, як розважити сестру свою рідну.

Дядько Кузьма мав завидне здоров'я, курортів не потрібував та й не любив, а для Мотрі та для Андрійка дядькові одвідини були справжнім святом. Дружина його теж примирилася з хутором і вже не скиглила за курортом, хоч Кузьма їй їхати на курорти не забороняв:

— Їдь, коли хочеш, у Сочі! А я до Мотрі на хутір!

Дружина дивилася в дзеркало на себе, потім дивилася на Кузьму і щоразу говорила:

— Поїду я з тобою до Мотрі! Ти, мабуть, без мене не зможеш!

— От і гаразд! Поїдемо до Мотрі, бо воно й справді, може, я без тебе не зможу! — говорив Кузьма і навіть не посміхався.

Дітей у Кузьми не було, а дітей він любив дуже. Приїзд його на хутір не тільки Андрійко, а вся хутірська дітвора зустрічала з великою радістю. Гетьчисто вся дитяча хутірська громада в день його приїзду виходила далеко на шлях і чекала дядька Кузьму.

Професор приїздив "Побєдою", яку вів сам. Наближення машини зустрічалося відчайдушним криком "урррра!".

Кузьма зупиняв машину, виходив на шлях, вітався з дітворою й обдаровував кожного гостинцем. Меншеньких забирав, скільки могло влізти, в машину, Андрійка саджав поруч себе, і під крики: "Затутукайте, дядьку!" — рушали до хутора.

— Таж зааатутукайте, дядьку! Затутукайте! — кричала дітвора.

— Тутукай уже ти, Андрійку! — дозволяв професор. Під дитячі крики й безнастанне "тутукання" клаксона машина в'їздила у хутір.

Всі хуторяни теж приходили до Мотриного подвір'я зустрічати свого вченого земляка, бо всі його любили й поважали. Кузьма був простий, сердечний чолов'яга, носа не копилив, а був таким, як і належиться бути розумній, справжній людині.

Відпочивав на хуторі професор оригінально: він увесь час бавився з дітьми.

Чого тільки він не вигадував для дітей. Він поорганізовував з них різні спортивні "команди": і футбольну, і волейбольну, і легкоатлетичну. Був у нього і хор із дітей, і танцюристи, і декламатори. Він ходив з дітворою по лісах, по лугах, по ланах і все їм розповідав, що сам знав, і про ліс, і про поле, і про річку, і про луг… Він знав безліч казок і

розповідав їх дітям… Він розказував дітям і про історію рідного хутора, області, краю, і про все-все…

І коли б кому сказати, що своїм фахом Кузьма був професором політехнічного інституту, де читав лекції про доменні печі,— ніхто б не повірив.

Трапляється таке на світі білому: закінчить людина педінститут, виходить спеціалістом дошкільного виховання, виховує дітей, а як побачить дитину, так його вивертає всього зсередини, і в руках у нього ніби не дитяча іграшка, а гострий кинджал.

А тут вам спеціаліст-доменщик — і дитячі казки, пісні, танці, забавки, і безмежна, ніжна любов до дітей… Буває…

Кожного ранку, як тільки професор виходив з хати, на воротях, під ворітьми, на тину й під тином його вже чекала дітвора.

— Доброго ранку! — кричали вони хором.

— Здорові були, орлята! — відповідав Кузьма.

У професора був старий, тихий характером собака, покруч пуделя с сетером. Звали його Карай. Дітвора дуже любила гратися з собакою, але до того йому набридала, що він тікав од дітей і ховався або в хаті, або залазив далеко під ґанок.

Тоді починалося:

— Дядьку! Нацькуйте Карая! Ну, нацькуйте, хіба вам жалько?!

Професор спочатку одмахувався від дітвори, а потім таки здавався і кликав пса:

— Ану, Карай, візьми їх! — командував Кузьма.

Пес слухав хазяїна. Він нехотя гавкав і кидався на дітей. Дітвора з криком урозтіч. Професор "цькував":

— Візьми їх, Карай, візьми!

Карай доганяв котрогось у довгій сорочечці, хапав зубами за сорочку і тяг до хати.

Дітвора верталася визволяти товариша від Карая, і починалася "мала купа": собака тяг до себе, діти з криком до себе… Галасу, реготу повнісінький двір.

Кінчалося це все тим, що в зубах у Карая лишався поділ од сорочки, і професор потім брав у сестри шматок полотна, односив матері потерпілого і попереджав тим самим чергову екзекуцію деркачем:

— Де я на вас тих сорочок нашиюся, кажи, га?!

Але улюбленішої гри для дітей не було, і щоранку лунало біля Мотриних воріт благальне:

— Нацькуйте, дядечку! Хіба вам жалько?!

5

Дядько Кузьма захоплювався спортом. Він свого часу був неабияким центром нападу в інститутській студентській футбольній команді, любив він і легку атлетику: добре бігав, стрибав і в стрибках угору, бувши на п'ятому курсі інституту, мав перший розряд.

Він придивлявся до свого небожа Андрійка і бачив, що, коли хлопцеві допомогти, коли його направити на правильну путь, з нього "можуть бути люди".

Справді-таки, Андрійка ніхто із ровесників не міг випередити.

Чи біжать хлопчаки від "поштової скриньки до свининця", чи "від бузини до колодязя", Андрійка ніхто випередить не може, завжди він прибігав першим.

Професор узявся за хлопця.

Бузина, колодязь і свининець з поштовою скринькою були ліквідовані, а натомість дядько Кузьма наміряв правильно сто і двохсотметрівки, одібрав прудкіших хлопців і почав систематично їх тренувати.

Ну, розуміється, що ті метрівки брали не тільки одібрані Кузьмою хлопчаки, а брала їх уся дитяча хутірська громада. Брала з галасом, улюлюканням, лементом, а проте брала.

Найретельніше бігали дітки, коли в цих "змаганнях" брав участь і Карай. Матері тоді й обідати не могли загнати бігунів.

Пропрацювавши з хлоп'ятами літо, професор одвідав директора семилітки, поговорив з ним про здібних школярівфізкультурників і порадив не припиняти тренування з ними й узимку.

— Здібні, дуже здібні хлопчаки! — говорив Кузьма директорові школи. — Особливо Андрійко] Гріх не розвинути в них цих здібностей! Можуть вирости добрими легкоатлетамибігунами. А з Андрійка може чемпіон вирости!

Директор обіцяв поговорити із шкільним фізоргом і простежити за роботою із здібними школярами.

Тренувалися хлопці під наглядом Кузьми ціле літо.

…Минало літо, виїздив до Києва професор з дружиною, а другого дня вже діти починали вираховувати, чи швидко вже настане нове літо, коли дядько Кузьма знов приїде на хутір.

6

Якось восени під час спортивних змагань на столичному стадіоні після забігу на сто метрів залунали гучні оплески: студент фізкультурного інституту Андрій N поставив новий республіканський рекорд і виконав норму майстра спорту.

Багато хто знав, що студент Андрій N — племінник професора; знали, що професор дуже стежив за його розвитком, і всі вітали професора з такими блискучими успіхами його небожа.

Професор усміхався:

— Не мене ви, товариші, вітайте! Не в мені сила! Пошліть привітальну телеграму на хутір Вільний дідовому Марковому свининцю, Омельковій бузині та бригадировому колодязеві. Від них усе почалося!

Від Омелькової бузини до бригадирового колодязя!

НЕ ДИХНЕ, ЯК НЕ ЗБРЕХНЕ

1

Коли в колгоспі одержали відомості про те, що до них їде відповідальний робітник з області, керівництво колгоспу не дуже схвилювалося.

Головував у тому колгоспі метикований голова, який одразу упевнено і категорично заявив:

— Викрутимось! Ви тільки, — звернувся голова до членів правління, — не рвіться поперед батька! На всі запитання відповідатиму я сам!

— Інтересно знати, чого він їде? — бідкався завгосп.

— Чого? Чого? Що ти, не знаєш, чого до нас з області чи з центру їздять?! Перед весною — чи готові ми до весняної сівби? Влітку — їх збиральна непокоїть! Восени — корма для худоби! Знаємо чого!

— А як культосвітньою роботою поцікавиться? — перелякано запитав секретар парторганізації.

— Та де ти бачив, щоб культосвітньою роботою цікавилися?! — заспокоїв його голова правління.

— А пам'ятаєте, три роки тому начальник обласного управління сільського господарства клубом поцікавився, а в нас якраз у клубі телята були ізольовані?! Такого рейваху наробив...

— Так його тоді хотіли головним агрономом нашої МТС призначити, він примірявся, чи підходящий клуб під його квартиру.

— Та воно береженого й бог береже!

— Це — правильно! От що! Ти на всяк випадок заховайся: ми скажемо, що виїхав у сусідній колгосп договір на соцзмагання перевіряти!

— Ну, та чого ж таки він їде? — не вгавав завгосп.

— Чого їде? Чого їде? Чого треба, того й їде! Не скигли! По місцях! І — мовчок! Викрутимось! — скомандував голова.

2

Представник із області насамперед поцікавився насінними фондами.

— Скільки, — запитав він, — кукурудзи ви сіяли минулого року?

— Триста! — буркнув голова.

— Скільки, скільки?! — перепитав представник.

— Двісті! — випалив голова.

— Так чи триста, чи двісті? — не відставав представник.

— Двісті тридцять! — не моргнувши оком, рубонув голова.

— Та що таке? — почав уже сердитися представник. — Що, ви не знаєте, скільки ви сіяли минулого року кукурудзи?!

— Як не знаємо?! Та в нас усе по плану розписано! І по сівозмінах! Ми взяли зобов'язання план виконати й перевиконати! Бригада викликала на соцзмагання бригаду, ланка — ланку. Були ланки, що давали по двісті процентів з ентузіазмом! План ми перевиконали з честю! Запланували посіяти триста гектарів в ущільнені строки на

високому агротехнічному рівні! Посіяли двісті тридцять квадратногніздовим способом, різниця тридцять гектарів, але на досягнутому не зупиняємось! — тараторив голова.

— Стривай! Стривай! Значить, ви торік посіяли кукурудзи... — почав був представник із області.

Голова його перебив:

— Кукурудза — це сало, м'ясо, молоко! Молочновоскової стиглості!

— Ну, й трудно з вами! — кинув представник.

— Але ми перед труднощами не пасуємо! — перебив його голова. — Ми добре знаємо, що тільки комплекс передових агротехнічних заходів, передовий досвід з останніми досягненнями агрономічної науки дадуть нам як на сто гектарів орної землі, так і на сто гектарів усіх угідь! Зяб!

Представник махнув рукою.

— Де ваше насіння? — запитав він.

— Насіння? Яке насіння? — наїжачився голова.

— Ну, хоча б кукурудзяне! — сказав представник.

— Кукурудзяне? Насіння — основа всякого врожаю, — почав голова. — Насіння слід зберігати у відповідних умовах, перед сівбою протруювати, заздалегідь перевіривши його на схожість! Кукурудзу найкраще сіяти гібридним насінням! Гібридне насіння — це гібридне насіння, а не гібридне насіння, так воно таки не гібридне насіння... — забивав баки голова.

— У вас яке насіння? — запитав представник.

— У нас? — перепитав голова.

— Ну да, у вас! — підтвердив представник.

— У нас? У нас… Кукурудзяне в нас насіння!

— Гібридне чи не гібридне? — поцікавився представник.

— У нас? — перепитав голова.

— Ну да, у вас! — підтвердив представник.

— Гібридне насіння дає прекрасні врожаї! Посіяне квадратногніздовим способом, з подальшим розпушуванням уздовж і впоперек, так воно… — катав голова.

— А можна подивитись? — перебив представник.

— Що? — перепитав голова.

— Насіння! — відповів представник.

— А ви яким насінням цікавитесь? — запитав голова.

— Кукурудзяним! — одповів представник.

— Гібридним чи не гібридним? — запитав голова.

— Яке єсть! — одповів представник.

— Нема… — сказав і зразу осікся голова.

— Як нема! Ви ж казали... — здивувався представник.

— Я кажу, що тут нема! Близько нема! Воно в нас зберігається у четвертій бригаді, а бригада далеко, кілометрів... — заспішив голова.

— Нічого, поїдемо! — підвівся представник.

— Не поїдемо! — замотав головою голова. — Місток там через річечку розібрали. Лагодимо якраз! Не пройде машина!

— То запряжіть коні! — наказав представник.

— Не ковані! А воно, бачите, ожеледиця! Коб не розчахнулися. Коні гарячі! Кукурудзяні коні! Молочновоскової стиглості...

Довго дивився представник на метикованого голову колгоспу, а потім ще довше записував щось собі у блокнот...

З

Але найбільше і мороки, і страху зазнав голова, коли справа торкнулася відгодівлі свиней на м'ясо.

— Як у вас із поголів'ям свиней? — запитав представник.

Голова колгоспу почав весело і без зупинки:

— План поголів'я свиней у нас виконано й перевиконано. Свиноматок ми маємо сімдесят, кнурів — п'ять, усі свині миргородської породи і дають тільки ділові поросята...

— Скільки? — перебив представник.

— Чого? — перепитав голова.

— Поросят! — пояснив представник.

— Якими ви цікавитесь: свинками чи кабанчиками? — запитав голова.

— Діловими! — пояснив представник.

— Поросята в нас миргородської породи, рябенькі! Свинки рябенькі і кабанчики рябенькі! Свинка йде на свиноматку, а кабанчик, як не виложити, так він іде на кнура… Кнури в нас ділові, дуже ділові…

— А про разові свиноматки чули? — перебив представник. — Скільки в цьому році матимете разових свиноматок?

— Разових? — отетерів голова.

— Ну да, разових! — підтвердив представник.

Голова такого не чув, розгубився, і в нього мимоволі вирвалось:

— Ех, раз! Іще раз! Іще много, много раз!

— Ні, це не те! — посміхнувся представник. — Разові свиноматки — це коли молодих маток спаровують один раз, одержують приплід, а потім їх ставлять на відгодівлю. Цим самим ви, витрачаючись значно менше, ніж на постійних свиноматок, збільшуєте вихід отих самих ділових поросят. Чули про таке?

— Чув, чув, розуміється! — бовкнув голова, хоч він і поняття про разові свиноматки не мав. — Але ми вважаємо, що всетаки многоверстатні свиноматки вигідніші…

— Які, які свиноматки? Многоверстатні? Що це за штука, такого не чув! — засміявся представник.

Але голова, побачивши, що засипався вже по самісінькі вуха, замовк…

4

Голова наш, як бачите, не викрутився.

Але багато ще викручуються! Викручуються вони там, де контролери або самі не дуже дужі у сільському господарстві, або не докопуються при перевірці до корінців діла, і метиковані брехуни забивають їм баки.

HISTORIA MENNINGITICA

Отак собі живеш, живеш і не знаєш, де ти в житті знайдеш, а де потеряєш…

Живемо ми собі отут на Радянській Україні, народжуємося, ростемо, вчимося, працюємо, всеньким народом творимо історію своєї Батьківщини, вченііісторики досліджують ту історію, пишуть її, наші нащадки вивчають її і т. д. і т. ін.

І от ми собі думаємо, що ми. знаємо свою історію, а виходить, що воно зовсім не так, що наша історія не справжня історія, що її, нашу історію, далеко краще знають десь аж у Колумбії…

Де та Колумбія?

Кажуть, що не близько десь. Ото як кінчається Закарпатська Україна, так іще далі… За горами, за Карпатами, кажуть, пішли вже чужі

землі, закордонні різні держави, так іще треба іти чи їхати через ті чужі землі, а потім дійти до протоки з дуже трудною назвою чи Гилрабтар, чи Гирбалтар, так треба попливти тією протокою, випливти в море-окиян, що зветься так само, як і пакт, — Атлантичний вроді окиян, і тим окияном, окияном, окияном аж до тої землі, де стоїть статуя сліпої свободи, а за тією сліпою свободою стоїть Білий дім… Далі вуличкою, поза Білим домом, повернути ліворуч — і вийдеш ніби в степ, і вже тоді все степом, усе степом, усе степом дійти до річки, що має вроді нашу назву Мусійсіпав. На цій річці гукайте порома: "Подай перевозу!" Перепливли річку Мусійсіпав, беріть "цабе", тільки не круто "цабе", а колинеколи цобкайте, дійдете до могили, з могили вже, кажуть, видать і Колумбію, — ще, може, гін із дев'ять за тою могилою вона, та Колумбія, і є.

А якщо там її нема, то, значить, треба її шукати в іншому місці, але у тих-таки краях. Та там можна розпитати.

Так у Колумбії є університет, а в університеті працює професор, на ім'я Кларенс, а на прізвище Меннінг, так оцей саме професор Кларенс Меннінг найкраще знає історію України.

Він і книжку про Україну написав. І зветься та книжка "Україна XX століття".

От ми з вами живемо на Україні, будували ми з вами свого часу Дніпрельстан, потім його гітлерівці зруйнували, після війни ми Дніпрельстан усеньким народом Радянського Союзу відбудували, а, бачите, й не знали, що вся електроенергія спеціальними проводами йде на Москву.

Ми, українці, навіть і не помітили, коли росіяни ті проводи протягли. Уночі, мабуть… Ну, ото ж ми, як завжди, по трудах повечеряємо, та й спать. А росіяни в цей час — за лопати, та за стовпи, та за дріт, ми вранці прокидаємося — і не туди, що вже кілометрів за сотню

електропроводу з Дніпрельстану на Москву проведено. Та хитро як! Ми собі гадаємо, що то звичайнісінький собі телефон чи телеграф, а воно, бач, електроенергію забрано!

Дивуєтесь, звідки у колумбійського професора така обізнаність про події на Радянській Україні? Від його прізвища!

Його предки і він сам гетьчисто хворіють на менінгіт, — з того ото вони Меннінгами й звуться.

А відомо, що може нагородити людина, коли вона перехворіє на менінгіт!

От вам і наслідки!

Нема чого дивуватися, — ми ще з вами і не таке почуємо.

Ми, проте, дуже вдячні професорові Меннінгу за таку увагу до нашої історії.

На його честь наші жінки прозвали наймодніші свої капелюшки — менінгітками!

Ура! Ура! Ура!

МРАКОБІССЯ

Всесвітня Рада Миру, як відомо, ухвалила святкувати в цілому світі сто років з дня народження великого сина українського народу, поета Каменяра Івана Франка.

Цілий культурний світ, усеньке прогресивне людство віддаватиме шану пам'яті одного з найвидатніших письменників і громадських діячів

нашого народу, що все своє життя, свій поетичний геній, всю снагу свого титанічного розуму і гарячого серця віддав для щастя трудящого людства...

То ж з його палких уст почула зневірена трудяща, пригноблена людина полум'яний клич: Люди! Дітиl

До мене! Я люблю вас, всіх люблю! І все зроблю, що будете хотіти! Чи крові треба — кров за вас проллю, Чи діл — я сильний, — віковічні скали Розтрощу, на землю повалю!..

Великий Каменяр великими ділами всього свого життя довів, що він справді сильний, — за це йому вселюдська пошана й подяка...

Батьківщина великого Каменяра — Радянська Україна — протягом цілого ювілейного року святкуватиме знаменну дату.

Само собою розуміється, що святкуватимуть цей величний ювілей і земляки великого поета, з різних причин поза Україною сущі...

Святкуватимуть у Канаді, в Сполучених Штатах Америки, в далекій Австралії, в Аргентіні, в Бразілії — скрізь і повсюди, куди позакидала краян поетових примхлива доля.

У найдальших, найглухіших кутках земної кулі, де не зовсім завмерло, де хоч мов у сні чути бриніння отого слова, що його "на сторожі коло них" другий національний геній поставив, — по всіх кутках і куточках до прикрашених вишиваними рушниками образів Франкових будуть звернені повні пошани вдячні земляцькі очі...

Скрізь... Скрізь...

...І, нате вам, — раптом чуємо:

— А от і не скрізь! А от ми й не святкуватимемо!

— Хто це — "ми"? Хто це говорить? — дивуємося ми з вами.

— Ми — високопреосвященний Кир Константин Богачевський. От хто такі — ми!

Виявляється, що десь у Сполучених Штатах Америки плаває католицький місячник "Ковчег".

Плаває той "Ковчег" в Америці українською мовою під дієцезальним проводом і під верховним покровительством їх екселенції високопреосвященного Кира Константина Богачевського...

Так у тому "Ковчезі" їх екселенція високопреосвященний Кир Константин Богачевський наплавала "спомини" про "Останні дні життєвої подорожі Івана Франка".

До тих "споминів" редакція "Ковчега" додала свій виступ, спрямований проти святкування столітнього ювілею Івана Франка, бо, мовляв, Франко мав "панросійську орієнтацію, опісля під впливом Драгоманова проводив соціалістичну діяльність, редагував польський радикальний щоденник "Кур'єр львовський", мав конфлікт з громадянством за його негативний погляд на релігію..."

Особливо "Ковчег" підкреслює Франкове "атеїстичне та матеріалістичносоціалістичне наставлення до релігії".

"Не дивно, — пише "Ковчег", — що комуністи уважають І. Франка за свого "предтечу"... Його кличі не визволили народ із неволі, а радше ослабили національний організм в боротьбі з комунізмом..."

"Ви хочете, — обурюються всі чисті й нечисті з "Ковчега", — щоб ми його ювілей святкували?! Та нізащо в світі".

А ми, радянські люди, і все прогресивне людство разом із нами якраз за це: за Франків інтернаціоналізм, за велику його працю на ниві освітній і просвітній, за боротьбу з релігійними забобонами та попівським клерикалізмом, за труди його велетенські в боротьбі за світле майбутнє всього людства — за це все ми й шануємо великого Івана Франка, за це ми й святкуємо його славний ювілей — сто років з дня народження!

…А що за "спогади" про Івана Франка "накирила" у "Ковчезі" їх екселенція високопреосвященний Кир Константан Богачевський?

Ясно, що у "високопреосвященства" і спогади мають бути "священні"… Звуться вони, як уже вище сказано, "Останні дні життєвої подорожі Івана Франка".

Їх екселенція згадує, як він та інші грекокатолицькі попипарохи не хотіли хоронити великого поета. Він пише:

"За кілька днів Франко помер. Зараз виринуло питання похорону. Покійний мешкав у дільниці "Софіївка", яка лежала на терені Успенської парохії. О. Давидович не хотів брати відповідальність і просив о. офіціала (Андрія Біленького) про рішення в справі похорону. В міжчасі відвідали о. офіціала о. крилошанин Туркевич з інспектором дром І. Копачем. Настоювали, щоб дати християнський похорон, бо гімназійна молодь чи сяк, чи так візьме участь у похороні, а влада розв'яже гімназію, якщо молодь візьме участь у похороні без священика. Та й тоді військова управа покличе учнів до воєнної служби".

Іван Франко помер 28 травня 1916 р., під час першої світової війни.

В такій ситуації, як пише єпископ Богачевський, він, о. Дикий і ще один священик пішли до о. офіціала в справі похорону.

"Ми, — каже єпископ, — прийшли до о. офіціала добре підготовлені і з літературою в руках. Наші тези були: відмовити похорону, бо покійний не раз писав в атеїстичнім, матеріалістичнім дусі. Ніколи не відкликав тих писань. Не хотів розкаятись. Відкидав усі намагання примирення з церквою. Його остання відповідь, яку він дав о. Галушинському, була цинічним потвердженням атеїзму. Беручи це до уваги, ми просили о. офіціала про відповідне рішення".

Відповідь о. офіціала була коротка: "Поступити за приписами канонів".

"А о. Давидович, — пише єпископ Богачевський, — порадив собі так: дістав свідоцтво, що покійний Франко блудив умом. Витягнув з того висновок, що покійний не був відповідальний за свої вчинки перед смертю. На тій основі Успенська парохія згодилась на поєдинчий похорон".

Отак поставилися до великого Каменяра грекокатолицька, уніатська церква.

І що ви гадаєте: вони, попипарохи, були не від того, щоб поглумитися з мертвого поета, та попереляkувалися, бо, бачте, молодь "чи сяк, чи так", а візьме участь у похороні. Чи з попами, чи без попа, народ піде за труною, щоб оддати останню пошану великому своєму сину.

Довелося ховати, хоч і тут попиєзуїти не могли не облити помиями поетову пам'ять: "блудив умом".

Отакий Кир та його святі сотрудовники...

Хитрі, лживі, мстиві...

Це Кир не з тої наївної народної пісні, що ото: "Тиркин за той сир, що баба давала". Це — отруйний тиркир!

Не трудіться, святі отці, поминати великого Каменяра Івана Франка, — спокійніше йому лежатиметься на львівському цвинтарі, оточеному всенародною любов'ю визволеного народу українського.

Пишемо ми це зовсім не для того, щоб усі чисті й нечисті в американському "Ковчезі" на честь славетного ювіляра "Вічного революціонера" співали. Ми якось уже і без них обійдемося, — ми це робимо для того, щоб наш народ знав, що ще, як бачите, плавають по американських морях різні "Ковчеги", понапихувані тварями, що взивають себе українцями і намагаються якось притулитися до величної ясної постаті великого сина українського народу Івана Франка.

Марні намагання!

Забули, як їм писав великий ювіляр:

Як я ненавиджу вас, добрі, щирі,

Що служите неправді, підлоті,—

Чи служите у злій, чи в добрій вірі!..

Ні, ті, що в добрій вірі служать, ті

Ненависні мені в найбільшій мірі,

Як на рабі тім пута золоті.

ПОГАНА ХВОРОБА

І людина і тварина — хворіють іноді.

Для того щоб запобігти і лікувати різні хвороби в людей, існує на світі медицина.

Для лікування і попередження хвороб у тварин існує на світі ветеринарія.

Коли якась хвороба сильно поширюється серед людей — то це буде епідемія.

А як хвороба поширюється серед тварин — то це зветься епізоотією.

У нас нема ні епідемій, ні епізоотій.

Поодинокі випадки різних недуг бувають у нас і серед людей, і серед тварин.

Повченому це зветься, — спорадичні випадки.

Ну, а лікарі самі хворіють колинебудь чи не хворіють?

Хворіють і лікарі!

Лікарі — люди, і ніщо людське їх не минає.

Буває, що й у ветеринарного лікаря курка здихає…

І коли, приміром, ветеринарний лікар захворіє на якусь людську хворобу, нікого це не дивує, і кожний співчуває хворому ветеринарному лікареві і при побаченні з ним бажає йому здоров'я.

— Видужуйте! — зичать хворому лікареві. Або:

— Видужали? Ну, от і добре! А ви бережіть себе, не застуджуйтесь!

Це коли ветеринар захворіє на грип, на запалення легенів, на катар шлунку, одне слово, на всіляку благородну хворобу.

Але, на жаль, існують іще серед лікарів хвороби, яких ніяк не можна залучити до медицини і проти яких не допомагають ні масті, ні краплі.

Це — коли у лікаря долоня свербить.

Подивитесь на ту долоню, так нема на ній ні пухирів, ні сипу, ні пухлини, ні почервоніння, а вона свербить.

Потріть таку руку оцтом або одеколоном, помастіть вазеліном чи навіть кремом "Сніжинкою", — свербить!

Сказати — "вогник", так "вогник" здебільшого прикидається на підборідді і береться струпом.

І не золотуха, бо ж золотуха переважно у дітей поза вухами або на шиї.

Бешиха? Ні, й не бешиха, бо при бешисі долоня пухне, червоніє, сильно болить і дуже її смикає, й у жар при бешисі хворого кидає…

Дехто муркнув, що в лікаря "золотник не на місці", — так де той "золотник", а де долоня, та "золотник" тільки в жінок буває, а долоня свербить найчастіше всетаки у чоловіків.

Що ж воно ото таке, коли свербить долоня, яка така це хвороба, як вона зветься?

Довго думали, аж поки одна стара бабуся, що шептала від бешихи, від зглазу й від пристріту, хитро примруживши око, сказала:

— А я знаю, чого в нього долоня свербить!

— А звідки ви, бабо, знаєте? — здивувалися всі.

— Бо в мене самої частенько свербить долоня…

— Ну, скажіть і нам!

— От що, людоньки добрі,— порадила баба, — а спробуйте тому ветеринарному лікареві на долоню десятку покласти.

— Та й що буде? — запитали людоньки добрі.

— А ви спробуйте, самі побачите! — посміхнулась баба…

І от іще одна дивна ознака: у ветеринарного лікаря починає свербіти долоня саме тоді, коли у когось захворіє чи корова, чи свиня і як його кличуть подивитися на хвору товаряку.

— Дохторе дорогий! Моя Манька ось уже другий день не їсть, не ремиґає, очі якісь у неї сумні, і слина з рота тече! Подивіться, прошу я вас!

І в цей момент раптово як засвербить у лікаря права долоня, так аж сльози з очей капотять. Починає він, бідолаха, і холодною її водою, і гарячою, і літеплом! Свербить! Він і за масті, він і за краплі — свербить!

А хазяїн хворої корови чув ту розмову з бабою-шептухою.

Він — тиць лікареві у праву долоню (у ту, що свербіла) десятку!

Дивиться — очі у лікаря веселішають, веселішають, веселішають, уже він не бігає, праву долоню у воду не тикає, тільки погладив її легесенько та й каже:

— Одійшло! Перестало! Ну, ходімте, подивимося на вашу корову! Так, кажете, коли це з нею трапилося, коли вона перестала їсти? І т. д. і т. ін.

Почав, почав лікар розпитувати, пішов, оглянув корову, призначив ліки, корова видужала, і всі задоволені. Он як!

Так отака хвороба, коли в лікаря свербить права долоня і нічим, крім десятки, тої сверблячки не спинити, зветься хапендицит!

Щоб її ніколи не було, треба колинеколи заглядати у Карний кодекс нашої Радянської республіки! І все!

* * *

Сорока на хвості принесла, що на таку хворобу захворів ветеринарний лікар Вашківецького району Чернівецької області Дмитро Ількович Касьянчук. І так у нього та хвороба поширилася і в'їлася, що як починає права долоня свербіти, то вже десяткою її не вгамуєш, а треба не менше як півста карбованців, — це як засвербить долоня, коли треба йти до хворої корови.

Це вже хвороба запущена сильно, тут, може, вже не самому хворому Карний кодекс читати, а щоб його прилюдно прочитали…

Треба рятувати людину!

* * *

Добре, що такі хвороби у нас трапляються дуже й дуже рідко! А проте, на жаль, трапляються.

ПАН ДИРЕКТОР

Приїздить людина і обіймає дуже відповідальну посаду, після чого та людина зветься дуже іменитою назвою — директор.

Ну от, значить, приїхав директор…

Само собою розуміється, що для директора є відповідна квартира і т. д. і т. ін.

І починає той директор директорствувати. Як?

А отак:

— А хто мені воду додому возитиме?

— Та колодязь же, товаришу директоре, недалеко від вашої квартири, — можна піти та й принести собі води.

— Як це — принести? Щоб я, директор, та сам собі воду носив?!

— Ну, як не ви самі, як вам справді нема коли сходити по воду, бо ви сильно дуже зайняті своєю директорською роботою, то хай ваша дружина води принесе! Воно, знаєте, моціон, фізкультура!

— Щоб моя дружина, директорша, та сама воду носила?!

— Ну, тоді…

— А їздовий навіщо? От їздовий і хай мені воду носить!

— А як він не буде носить?

— Тоді він не буде їздовим! А щоб він працював їздовим, хай він не тільки воду возить, він іще мусить чистити мій свининець, курник, прибирати двір і рубати дрова! Отак!

— А як він не робитиме цього?

— Тоді він подасть мені заяву, що він більше не хоче працювати в моїй установі!

Їздовий тов. Якимець не подав заяви про звільнення: він і воду носить, і в дворі прибирає, і свининець чистить, і курник чистить!

— Звідки він за все це гроші дістає?

— З установи! А що ви хотіли, щоб директор сам із своєї кишені за це гроші платив? Він не з таких!

В установі є прибиральниця.

Так ота сама прибиральниця миє в директорській квартирі підлогу, пере директорову білизну, копає й поливає його город, збирає городину і т. д.

Хто їй за це платить?

Установа платить.

А як вона не схоче цього робити?

Тоді її звільнять з роботи!

Легкова машина обслуговує здебільша директора та його родину.

У базарні дні тою машиною роз'їжджає по базарах директорова дружина, і як у ці дні треба кудись поїхати директорові,— він. бере бортову машину.

Коли автомашина багато їздить, то амортизуються, на жаль, всілякі її частини, і найчастіше стираються, зношуються скати.

Скати для нашого директора — не проблема.

В його установі є чимало всіляких машин, що теж мають гумові скати: є самохідні комбайни, є картоплекомбайни... Можна зняти добрі скати з комбайна і надіти на легкову машину... І все!

Комбайни залишаються "босі", — говорите ви...

Ну, так що ж?! Директорша ж на самохідному комбайні на базар не їздить, вона на машині на базар їздить...

Спробуйте попрохати у директора машину, коли хтось захворіє у робітника чи в спеціаліста, — директор вам одразу одріже:

— У мене не "швидка допомога"!

А як захворіє у директора курка чи собака, — машина зразу мчить за 40 кілометрів по лікаря...

Так то ж директорова курка і директорова собака, а робітник чи спеціаліст, він же не директорів, він — народний, радянський робітник, хай йому й машину народ дає...

Директор наш може і таке зробити: робітком виклопотав у райспоживспілки перед святами борошно й цукор для робітників і службовців…

Склали списки…

Директор повикреслював невгодних йому людей із списка, от і вийшло: директорові "припало" 20 кілограмів цукру, а робітники та службовці одержали по півкілограма та по кілограму…

Профвнески директор не вносить з грудня 1954 року, а дуже люб'язний голова робіткому т. Павлик виплатив йому по больничному листу 2180 карбованців…

— Ти мені, а я тобі! Де це таке робиться?

Робиться це, хоч як воно дивно, у Вижницькій МТС Чернівецької області, де директором працює т. Зорін.

Таке враження, що Вижницькою МТС керує не радянська людина, а лихої пам'яті пан директор, і що Вижницька МТС не радянська установа, а власне підприємство пана директора…

Отак запоморочиться, закрутиться в людини голова, і не знайдеться нікого, щоб розкрутить йому ту запаморочену голову та й сказати:

— Де ти, чоловіче, працюєш? І що ти робиш? І чим ти думаєш, коли отаке робиш?

БРЕХОЛОПЯ

І

От, приміром, ідете ви зеленою київською вулицею. Вулицю якраз полили водою, нема куряви, дихається легко. Сонце вже на захід повернуло, не пече, у вас прекрасний настрій, ви ще молодий, все у вас у майбутньому, і так вам хороше, що співати хочеться…

І раптом:

— Драстуйте! — це до вас.

— Драстуйте! — це ви.

— Ну, як? На смерть?! — це до вас.

Ви дивитесь на знайомого, у вас холоне отам, де душа, а очі ваші з лоба вилазять, вилазять, вилазять…

— Хто на смерть?! На яку смерть?! — перепитуєте ви знайомого.

— Як хто? — знизує плечима знайомий. — Жінка!

— Яка жінка? — хватаєте ви за руку знайомого.

— Що ви задавили!

— Я?! Задавив жінку?! Як?! — зовсім уже божеволієте ви.

— Машиною!

— Якою машиною?

— "Побєдою"!

Ви наближаєтесь до свого знайомого, вирячивши на нього очі, а він од вас задки, задки, задки і белькоче:

— А хіба не задавили?

— Де?

— На двадцять третьому кілометрі!

— Коли?

— Позавчора!

— Та!!! — з притиском такаєте ви, ще ближче присовуючись до знайомого, але він, ваш знайомий, буркнувши: "Та всі ж говорять!", — галопом перескакує на протилежний бік вулиці і на здивовані погляди перехожих крутить пальцем біля лоба, показуючи очима у ваш бік.

— Та хто ж говорить?! Хто це "всі"? — кричите ви вслід вашому знайомому, але він уже зник, а всі перехожі з острахом обходять вас довкола.

Настрій у вас зіпсовано. Вам уже немилий білий світ.

"Хто це вигадує? — думаєте ви. — І кому це потрібно псувати вам настрій?"

Ви поспішаєте додому, щоб заспокоїтись, аж раптом телефонний дзвінок.

— Слухаю вас!

Радіснограйливий незнайомий голос заспокоює вас:

— Чого похнюпився, старик? Більше як п'ятнадцять років не дадуть! "Побєду" продаєте?

Ви кидаєте трубку, падаєте в крісло і важко дихаєте.

2

Воротар київської, команди класу "А", молодий, скромний, симпатичний Олег Макаров, що талановито захищає ворота своєї команди, а разом із воротьми і футбольну честь української столиці, останніми часами трохи прихворів і кілька матчів не грав: у нього травми — не одна, а дві, які вже загоюються, і Олег Макаров у наступній грі вже участь братиме.

Тов. Макаров не тільки майстер спорту по футболу, він захоплюється ще й автомобільним спортом, має власну машину, яку водить сам.

Так от, значить, прихворів наш чудесний воротар.

— Що з Макаровим? — запитав я на стадіоні одного з болільників, що все на світі знає.— Чому він сьогодні не грає?

Болільник, що все на світі знає, махнув рукою.

— Прооопав Макаров!

— Як пропав? Чому пропав? — аж захитався я.

— Посадили! — прорік болільник, ще й головою ствердив.

— Куди посадили?

— В тюрму!

— О господи! За віщо? — починаєте тремтіти ви.

— Переїхав жінку на дев'ятому місяці!

— Ну й що?

— Жінка померла, а троє близнят живі, та лікарі мало мають надії, що вони виживуть!

— А сам що?

— Осліп!

— Що ви кажете?

— Засудили на десять років!

— Божже мій! — кричите ви і біжите до Олега Макарова.

Олег Макаров зустрів мене живий і вже майже здоровий, плече тільки трохи поболює.

— Ну, що його робити? — бідкається Олег Олександрович. — Чого тільки не навигадують! Та то дідько з ними, а в мене ж батько є, мати є. Ну, долізуть до них отакіо чутки, приємно їм буде слухати, що в них такий синочок виріс, що людей машиною давить?

— А ви не звертайте уваги, товаришу Макаров! Єсть таке російське прислів'я: "На чужой роток не накинешь платок"!

— Та неприємно, коли кожний тебе запитує, скільки ти людей машиною задавив.

— От що, Олег Олександрович! Коли хтось мене запитає, що з Макаровим, я відповідатиму так: "Летів "Побєдою", задавив тринадцять мужчин і дев'ять женщин, збив карету "швидкої допомоги", перекинув орудівську будку, тікаючи, вискочив на телевізійну вишку, став там і кричить: "Штука!" Вони і замовкнуть, бо дурнішої нісенітниці не вигадаєш!..

ОЙ, ГАДЮКА!

Тьотя Мотя влетіла до моєї кімнати вихором, навіть собачка моя не встигла гавкнути, а на тьотю Мотю вона, собачка моя, завжди гавкає.

Я якраз повернувся з пляжу (в неділю це було). Сидів собі підсмажений сонцем і думав:

"Ну, чому в нас не продають на вулицях улітку окрошки на доброму квасі, з огірочками, таранькою, раковими шийками, і щоб в окрошці шматочки льоду плавали?"

— Чули? — прохрипіла тьотя Мотя, плюхнувшись у крісло й витираючи рясний піт з обличчя, ШИЇ Й НИЖЧЄ;

— Про що? — спокійно запитав я, бо я ніколи не хвилююсь, коли до мене влітає тьотя Мотя з сенсаційними чутками.

— Про гадюк, — запінила тьотя Мотя.

— Де? — питаю.

— На пляжі!!

— Багато? — питаю.

— Мільйон! Дніпром припливли звідти, з Пінських боліт.

— Кусаються? — питаю.

— Жах!

— Голі гадюки чи в купальниках? — питаю.

— Ви жартуєте, а вже й у газетах було! — підскочила тьотя Мотя.

— В яких газетах? — питаю.

— У "Вечірньому Києві"! — підскочила тьотя Мотя. — Сама читала! За п'яте червня!

— Так то ж не про гадюк, а про крокодилів!

— Не все одно?!

— І не на київському пляжі, а в Бразілії,— спокійно відповів я, — і не про їхнє кусання, а про те, як на крокодилів полюють.

— І в Бразілії пляжі єсть! — запінила тьотя Мотя.

— Єсть, — погодився я. — І в Бразілії пляжі єсть! Ну, та й що далі? — питаю.

— "Швидка допомога" не справляється! — знову запінила тьотя Мотя.

Я беру телефонну трубку й запитую Наталію Андріївну Ленгауер, шановного нашого головного лікаря Київської "швидкої допомоги". Наталія Андріївна почала вже трохи сердитись.

— І ви про гадюк? — здивувалась вона.

— Та сипить, — кажу, — ось переді мною і захлинається, аж піна з рота бризкає!

— Гадюка? — засміялася Наталія Андріївна.

— Якби гадюка, так я б її просто ломакою по голові, а то мушу вислухувати всілякі нісенітниці.

— І мені спокою нема! — говорить Наталія Андріївна. — Вигадали якихось гадюк і дзвонять, дзвонять, дзвонять... Як маленькі!

— Ну, пробачте! — перепросив я Наталію Андріївну. — Це я не для себе, а для тьоті Моті вас запитав.

— ...А ви на пляжі були? — запитав я тьотю Мотю.

— Не пускають туди! Міліція під кожним кущем сидить, гадюк ловить! — авторитетно заявила тьотя Мотя.

— Шкода! — зітхнув я.

— Чого "шкода"? А чого я на той пляж поткнусь?!

— От тоді,— я кажу, — там би таки справді з'явилася одна гадюка, і дуже добре було б, якби її міліція злапала!

Тьотя Мотя фиркнула, дверима грюкнула й зникла.

І це ж, майте на увазі, дорогі наші читачі, вигадують люди, у яких, як кажуть голуб'ятники, суцільний ("сплошной") язик. А якби оті тьоті Моті мали подвійний язик, як у гадюки?

Зони б тоді вдвічі більше брехали!

…Давайте не слухати різних "тьотів Мотів", дамо спокій Наталії Андріївні і взагалі всій нашій "швидкій допомозі", бо у них і без гадюк чимало серйозної роботи, та використаємо як слід воду, сонце, повітря для нашого здоров'я, користуючись нашим прекрасним київським пляжем.

ТИХШЕ, РАДИ БОГА!

1

Познайомились вони на республіканській спартакіаді. Вона приїхала із Харківської області, а він із Черкаської.

Обоє вони легкоатлети, спринтери, і він, і вона виконали на спартакіаді норми, майстра спорту.

Крім того, що вона спринтер, крім того, що їй незабаром буде присвоєно звання майстра спорту, — у неї отакіо голубі очі, отакенні вії, густі та довгі, такі довгі, що вони аж кучерявилися по краях, і очі в неї ніби голубі озера серед густих вербовоочеретяних берегів…

…Так як ви гадаєте, міг він не задивитися на такі очі?

І він задивився… Він дивився довго-довго в її чудесні очі за темними довгими кучерявими віями. Він дивився, а погляд його м'якшав, ласкавішав, і проміння з його очей осяйним теплом обгортало і її голубі очі, і її миле обличчя, і всю її постать, струнку, мов молода яворина.

Він сам був високий, ставний, широкоплечий, з високо піднесеною гордовитою головою, що її хвилями вкривало густе русяве волосся…

Очі які були в нього?

Сірі… Великі… Променисті…

Так що ви гадаєте, — вона від нього одвернулась? Ні, вона подивилася на нього ніжним поглядом і привітно усміхнулася…

Вони не були знайомі, але знали одне одного. Він підійшов до неї, поклонився:

— Будьмо знайомі! Сергій!

Вона простягла йому руку:

— Роксана!

Що було далі, я докладно не писатиму! Чому? Та просто із заздрощів!

Мушу вам сказати, що не так легко лисуватому авторові писати про кучерявого героя!

Одне слово, наші молодята всім довели, що не помилявся поет, коли писав:

Только утро любви хорошо,

Хороши только первие, робкие встречи.

Перше побачення було призначено в Першотравневому саду, над мальовничими схилами сивого Дніпра, там, звідки така чарівна синь Дніпра, такий неозорий шир задніпровський…

Саме тут він мав їй сказати:

— Я вас кохаю! І запитати:

— А ви мене?

А вона саме тут мала йому відповісти:

— І я вас!

І от коли вони стали на високій кручі, стали близенько одне до одного, так, що його плече злегенька притулилося до її плеча (вона, майте на увазі, не одсовувалась!), і він крутив у руці червону троянду, а вона кусала своїми жемчугами-зубами стеблину пишного гладіолуса, він не зовсім певним, а трохи ніби тремоловим голосом почав:

— Я вас…

І нате вам…

Над головою наших закоханих зашуміло, захрипіло, і з радіорепродуктора вирвалося й залило і Першотравневий сад, і схили над Дніпром, і дніпрову синь чарівну, і задніпровський шир неозорий громоподібне: "…Гній слід зберігати у гноєсховищах, бо, розкиданий купками по двору, він, поперше, губить корисні свої властивості, а подруге, допомагає поширенню різних хвороб у тварин, особливо захворювання на глистюки…"

…Першу стометрівку наші закохані пробігли в саду за 11,8 секунди, він міг би пробігти й швидше, але він біг, рівняючись на неї.

Само собою розуміється, що він їй не сказав останнього слова "кохаю", не запитав: "А ви мене?", вона йому не відповіла: "І я васі"

А вночі вони вже роз'їжджалися по домівках, давши слово писати одне одному.

Але переписка — це не живе, гаряче, трепетне слово у зеленому саду над синім Дніпром!

Поживемо — побачимо, що вийде з переписки, можливо, що й буде все добре та гаразд, бо таки сильно молодята одне одному припали до серця.

От якої драми може наробити загалом дуже корисна радіопередача про сільське господарство, коли таку' передачу подано невчасно і громоподібно.

2

Взагалі мусимо констатувати, що чудесний витвір людського генія — радіо — останніми часами почало лякати киян своїм могутнім голосом, так що один персональний пенсіонер якось заявив своїм онукам і правнукам після чергового "пострілу" з одного репродуктора, встановленого на території Будинку відпочинку:

— Якби я був Олександром Степановичем Поповим, я б теж винайшов радіо, але керувати ним доручив би розважливим людям, які б усе-таки зважали на те, що людині, крім радіо, потрібний ще й спокій, і відпочинок…

Ми цілком погоджуємося з поважним персональним пенсіонером, і насамперед я б зупинив динамік, що кричить з шостої години ранку до другої ночі на території лісопильного заводу матеріального постачання Київського міськвиконкому у Святошино. У жителів навколишніх вулиць уже барабани в ухах на ниточки вистрьопалися від того радіокрику.

А директор заводу неприступний.

— Динамік, — він каже, — мій! Територія — моя! Гроші плачу я! Слухають мої робітники! Хай кричить усі три зміни.

Може б, товариш директор поставив того динаміка у себе в спальні? Хай би він уже був до кінця його!

На Центральному пляжі радіомузика гримить з десятої ранку до дев'ятої вечора, і все "Осіннє листя", "Фраскіта", "Доміно"... А потім — "Доміно", "Фраскіта", "Осіннє листя"... Залити їх водою не можна — високо. І задрімати теж не можна — гримить! Просто хоч пірнай! Пірнути назавжди невигідно, виринеш, а воно тобі: "Дооооміно! Домііііно!" Доміно на його голову!

Треба всі ці шуми припинити, треба людям дати спокій!

Невже це не ясно?

Невже... О! Почав працювати сусідній гучномовець! Треба кінчати! Чорта лисого напишеш, коли поруч тебе хтось ґвалтує "Доміно"...

"Доооміно! Доомінооо!" Хай би йому хоч легенька трясця!

ЛИСТ ДО ЧОРТА В ПЕКЛО

Вельзевуле Люциперовичу!

Пробачте, що я турбую вас цим листом у справі, яка аж ніяк не належить до потойбічних справ; навпаки, справа ця дуже земна, проте, може, якраз ви і зарадите їй своїм чортячим авторитетом.

У нас ще є люди, які ніяких земних законів не бояться: постанови й розпорядження відповідних органів для них — порожній звук; навіть кари, що на них іноді.накладають за їхні антинародні та антидержавні

вчинки, на них не впливають; на виступи преси, на обурення громадськості вони махнули рукою, — воно їм і за вухом не свербить… Вони вже до цинізму дійшли: на них за їхні злочини накладаються штрафи, а вони, складаючи свої кошториси, на плату тих штрафів у кошторисах спеціальні суми передбачають… Дійшли, одне слово, до ручки…

Так я вирішив удатися до вас, до нечистої сили, — може, вони хоч вас ізлякаються.

Я, розуміється, знаю, що ви тепер не в дуже великій пошані, бо всі знають, що ви суть забобони; та бачите, люди, що винищують варварськими способами живі істоти, — такі люди здебільше жорстокі, а жорстокі люди, як правило, боягузи.

Не в перший раз ми виступаємо проти винищення лісів, проти отруєння річок заводськими Стічними водами, що призводить до масової загибелі риби, проти мочіння конопель у рибних річках та водоймищах, од чого риба також вигибає, проти браконьєрів, проти людей, які не щадять народного багатства.

Але совість у таких людей теж, очевидно, стічними водами отруєна, закони вони ігнорують, на людський осуд їм наплювати. Отож я й удаюся до вас, Вельзевуле Люциперовичу, вас вони напевно побоюються; бо хоч вони й зухвалі, хоч вони й жорстоко розправляються з живою природою, — насправді вони, ще раз це кажу, — боягузи, і, залишаючись на самоті, за зачиненими віконницями, вони, напевно, дивлячись у куток, де були колись ікони, тяжко зітхають, говорять пошепки: "Прости мене, господи, грішного", бо дуже бояться страшного суду, а значить, і пекла!

Що вони, питаєте, роблять? Ось що!

1. Ріка Уди від передмістя Харкова аж до ріки Дінця, куди вона впливає біля села Бсхар Чугуївського району, була споконвічним нерестилищем коропів. Тепер у районах сіл Жихара, Безлюдівки, Васищевого, Борової, Червоної Поляни і Тернової ріка Уди мертва. З 1947 року Харківський коксохімічний завод (Основа біля Харкова), хутрова фабрика та шерстемийка (Нова Баварія) систематично отруюють її промисловими відходами... Адміністрацію коксохімічного заводу за це вже було оштрафовано, — так вона "передбачила" у своєму кошторисі витрати на штрафи за отруєння річки.

2. Куп'янський цукрозавод (Харківщина) отруйні свої води спускає в ріку Оскіл біля мосту Куп'янськЗаоскілля. Нижче Куп'янська в Осколі риба гине.

3. Слов'янський та Рубіжанський заводи "Донсода" ось уже десять років отруюють ріку Донець у Донбасі. Особливої шкоди завдає спуск у Донець так званого "Білого моря" — величезного резервуара отруйних вод цих заводів. Спускають це "море" щовесни, якраз тоді, коли риба починає іти проти води на нерест. Частина риби гине в отруєній воді, а частина повертає назад, тікаючи від видимої загибелі, і хтозна, чи нереститься вона взагалі.

Ми навели приклади (та й то частково), як нищать рибу на Харківщині та в Донбасі.

А хіба це робиться тільки там?

Ми вже писали про Чернігівщину...

А хіба ми не бачили, їдучи автотрасою Київ — Полтава, як мочать коноплі в річці Хорол, якраз біля мосту через чудесну річку, що кишіла колись і рибою, і раками. Особливо раками. А тепер ви побачите там рака?

* * *

На Україні дуже багато будується нових фабрик та заводів. Запроектовано на найближчі дватри роки збудувати три цукрозаводи на Харківщині. Один з водяною базою на річці Дінці, другий — на річці Орілька, третій — з базою на річці Бурлук, що тече в Дінець.

Так ви гадаєте, що проектувальники з Головцукру перед бачили у своїх проектах водяне господарство — ставки — для кожного заводу? Де там? І Спускатимуть відходи в річки! Держись, рибко!

А горе-проектувальники, дивись, іще й премію за проекти дістануть, замість того щоб за такі проекти принаймні дискваліфікувати їх на кілька років!

* * *

Не каються, не припиняють іродові душі браконьєри своєї шкідницької роботи!

13 червня 1956 року зайшло з російських лісів на територію Недригайлівського району Сумської області три лосі. Першим їх побачив голова колгоспу ім. Петровського Зіненко Іван Семенович, що проїздив на мотоциклі.

— Звірі! Аряря! — скомандував Зіненко.

Четверо колгоспників він посадив верхи на коней, восьмеро ще до них приєдналося, — і почалося:

— Галалала! Аряряря! Лови! Бий!

Усі три лосі були загнані й задушені. Ну, поштрафували браконьєрів, та хіба в цім справа?!

Під охороною закону лосі в РРФСР дуже за останні часи розплодилися і почали вже переходити на територію УРСР.

Так замість того, щоб привітати таких рідкісних і дорогих гостей, сумчани — за кілки та "аряряря!".

І хто? Голова колгоспу, що повинен бути прикладом для інших і в справі охорони природи!

Дуже вже розперезалися браконьєри, винищувачі природи. Вони вже до того знахабніли, що не бояться ні законів, ні громадського суду.

"Побалакай, попе, з медом! — думають собі.— А ми будемо своєї!"

Такіто діла, Вельзевуле Люциперовичу! Скандальні, як бачите, діла! Я вас дуже прошу, налякайте ви наших браконьєрів та винищувачів природи! Мобілізуйте всю нечисту силу: водяників, лісовиків, відьом, русалок; браконьєри — боягузи, нечистої сили вони злякаються.

АЛЕ НЕ В ТЕЩІ СПРАВА...

У голови колгоспу імені 30річчя Жовтня товариша Свистуна теща живе в місті Горькому.

Від Сокальського району Львівської області, де під голубим під карпатським небом живе собі та поживає колгосп імені 30річчя Жовтня, до міста Горького, що розташувався на берегах многоводної матушки Волги та повноводної красуні Оки, всього тільки якихось там дві тисячі кілометрів з гаком. Це — як туди тільки! А як і туди і сюди, — то кілометрів тих набіжить уже чотири тисячі з гаком.

Так ота сама головина Свистунова теща, що проживає у місті Горькому, взяла та й учинила одного разу пироги.

Трапилася ця кулінарна подія у грудні 1955 року.

Учинила, значить, теща пироги, вони зійшли та так запахли, що аж у Сокальському районі аромат од них пішов.

Дружина голови колгоспу товариша Свистуна потягла носом і аж руками об поли вдарила:

— Ой! Мамині пироги пахнуть! їй же богу, мамині! Принюхайся, чоловіче! — звернулася вона до свого законного мужа.

— Пах приємний! — погодився товариш Свистун.

— Ні в кого у світі так пироги не пахнуть, як у моєї мами, — вихвалялася головина дружина.

— Нічого не скажеш: аромат! — погодився товариш Свистун.

— А ти ж іще їх і не куштував! — почала спокушати Свистуна дружина. — У моєї мами такі пироги, такі пироги, що як візьмеш їх у рот, вони так і тануть!

Товариш Свистун проковтнув слину і промовив:

— Бувають такі пироги, що так і тануть в роті! Рідко, а таки бувають!

— У моєї мами завжди такі пироги! От би поїхати! — спокушала головиха.

— Не близький світ! — зітхнув голова.

— "Побєдою"?! — загорілася головиха. — Хоч воно й негода, та дорога ж скрізь добра! Ото тільки шість кілометрів до соші грязюка — так тут трактор допоможе! А воно інтересно: "Побєдою" й трактором одночасно! А вискочимо на сошу, так уже покотимося: Львів, Київ, Москва, Горький! Незчуємося, як і доїдемо.

— Та воно... — завагався голова.

— Голубчику! — припала головиха до голови. — Та ти ж маминих пирогів ніколи не куштував! Так у роті й тануть! Так і тануть!

Одне слово, поїхали голова з головихою "Побєдою" з Сокальського району в місто Горький до мами на пироги...

До соші тягли "Побєду" трактором, а через десять днів, коли повернулися, від соші до колгоспу тягли "Побєду" кіньми.

Пироги були дуже смачні,— в роті так і танули, так і танули...

Разом із пирогами танули колгоспні трудодні для двох шоферів... танули колгоспні гроші на пальне для машини, на амортизацію і т. д. і т. ін.

Коли про це натякнули голові Свистунові, він авторитетно заявив:

— Не ваше діло! Я — господар!

* * *

Що й казати, не дешево коштували колгоспові імені 30річчя Жовтня тещині пироги, та, щоб хоч трішки заспокоїти колгоспників, мусимо констатувати, що буває ще значно гірше з отими тещами, хай би вони здорові були і не кашляли.

У голови одного колгоспу теща проживала на острові Целебесі.

Колгосп був на Полтавщині, а теща на Целебесі! А острів Целебес знаєте де?

В Індонезії! Як проїдете острів Яву, потім острів Борнео, візьмете трохи "цабе", там уже недалечко й до Целебесу. Це, як уже потрапити в Індонезію, а ще ж і до Індонезії не близький світ. Як через Одесу їхати, так Чорним морем через Дарданелли, потім уже всілякими протоками — Бебельмандебською, Суецьким каналом, потім Індійським океаном аж у самісіньку Індонезію.

І от закортіло головисі до тещі на Целебес. І тільки "Побєдою"!

Що поробиш?! Закортіло головисі — хоч лусни, а закортить і голові.

У районі — одговорювали: мовляв, далеко і небезпечно, та й бензину на таку путь не запасешся, — не взяло:

— Поїдемо — й край!

Лякали тайфуном, пасатами, мусонами, крокодилами, удавами, — ні, поїдемо!

Взявся одговорити районний ентомолог.

— Там, — почав ентомолог умовляти, — кобри! Очкові гадюки! Гримучі змії!

Головиха розбила ентомолога вщент.

— Мама писали, — пояснила головиха, — що справді, попервах, як вони тільки оселилися, було там чимало різного гадюччя, — і кобри

були, і гримучі та очкові гадюки були, — а як мама пройшлися по джунглях, — гадюччя десь ізникло! Тепер, — пишуть мама, — і подивитись нема! Мама держить півдесятка кенгурих. Кенгурих мама доять, а молоко продають, додавши води, за козяче. Мама, ще як жили під Києвом, на цьому руку набили: вони тоді з козячого молока таке добре коров'яче "парне" молоко робили, що й досі деякі дамочки київські згадують!

— Поїдемо! Не умовляйте! — наполягав голова. І поїхали!

Ми не будемо детально описувати подорож, була вона дуже трудна; "Побєду" довелося везти і на пароплавах, і на пірогах[2], а вже як доїздили до тещі, пішли тропічні дощі, шлях розвезло, довелося запрягти в "Побєду" під руку жирафа, а в борозну носорога, — і так дотяглися до тещі.

А проте не шкодували, що приїхали "Побєдою", — хай знає, мовляв, теща, що її зять не волами їздить...

Що в тещі найбільше подобалося зятеві,— так це первак з бананів... Ароматний і беручкий. Голова після нього свіжа, мов і краплини в роті не було. І закуска була підходяща: солоні ананаси і шатковані трепанги з пальмовою олією...

Погостювали добре, та скінчилася гостина трауром. Шофер перебрав бананового первака, і голова — теж після доброго сніданку! — сам повіз прокатати тещу на "Побєді". Їхали над целебеським морем, на крутому повороті відчинилися в машині дверці, і теща вилетіла з машини прямо в море. Поблизу пливла акула, і тещі не стало.

Поплакали, погорювали і повернулися додому на Полтавщину, а в колгоспі вже новий голова, бо наш знайомий сильно задержався в тещі...

Народ у нас, як ви знаєте, дуже лагідний і милостивий: узяв усі видатки по подорожі на Целебес на артільні кошти, а голові ще й вихідні гроші заплатив.

Добре, що так! А то довелося б голові довгенько відробляти тещину гостину…

От до чого тещі іноді доводять.

…Тещу, розуміється, треба поважати, а робити все, проте, слід так, як того вимагає Статут сільськогосподарської артілі.

НЕ В ТІМ СИЛА, ЩО КОБИЛА СИВА…

У колгоспі імені Калініна Дубнівського району Ровенської області (село Погорільці), де головує в правлінні артілі тов. Стеценко, здорово розмахнулися щодо керівництва колгоспом.

Ну, що таке один-однісінький голова в колгоспі? Скучно йому самому! Навіть у підкидного нема з ким перекинутись: не грати ж голові в підкидного з підлеглими, авторитет захитається!

Статут сільськогосподарської артілі не допускає, щоб в одній артілі було два голови правління! Навіть телята, і ті дуже рідко родяться з двома головами!

А здорово було б, якби два голови в колгоспі було! Один, приміром, до обіду, а другий після обіду! Або один у понеділок, а другий у вівторок, один у середу, а другий у четвер і т. д. — на цілий би тиждень розписали, і кожний би знав, коли він головує, а коли під грушею на рядні газетою од мух одганяється! Чудова річ — газета од мух! Шелестить — і мухи не так у носа лізуть! Не дає Статут, щоб два голови було.

В погорільському колгоспі імені Калініна все-таки придумали, щоб тов. Стеценко, голова, не сумував: йому дали аж двох заступників — одного по рільництву, а другого — по тваринництву! От уже й веселіше!

Веселіше то воно веселіше, та, проте, не зовсім! Розмахувати", так уже як слід розмахуватись.

Чому, приміром, не призначити заступника по птахівництву, по бджільництву, по рибальству, коли є ставки?

Щоб уже повний комплект заступників був!

Навіщо, кажете, заступник по птахівництву, коли є завптахівництвом?

Чи — по бджільництву, коли є пасічник?

Чи — по рибальству, коли є рибовод?

А от же ж у колгоспі імені Калініна агроном є, а проте, призначили заступника по рільництву!

І завтваринництвом є, і ветеринари, і зоотехніки є, а як же ж можна без заступника по тваринництву?

Що йому робити, тому заступникові по тваринництву?

Та хоча б волам хвости крутити — і то робота!

Закрутив хвоста — от і трудодень!

Закрутив пару хвостів — план перевиконано!

Ще, дивись, і додаткової оплати якась сотняга перепаде!

У колективі, та ще при такому керівництві,— коли керівників більше, ніж працездатних, — стукгряк — от і п'ятак!

У погорільському колгоспі звикли жити на широку ногу: при кожному заступникові їздовий, при кожному заступникові — коні!

Ми б совітували зробити так, щоб голова та його заступники їздили не кіньми, а кобилами, і щоб кожний їздовий їздив не парою кобил, а тройкою, і щоб кобили були з лошатами!

От — виїзд!

Їдуть керівники, біжать дев'ять кобил, а за ними дев'ятеро лошат!

Цілий тобі кавалерійський ескадрон!

У нашому селі (за царського ще "прижиму") колись піп наш отак їздив: три кобили, за кобилами троє лошат, за возом троє собак, а на возі піп, попадя і шестеро попенят.

— Це у вас, батюшко, аж три кобили? — питають було його.

— Та ще й попадя, — відповідає піп, ляскає батогом і котить далі...

Ну, так як же вони, погорільські господарі, хазяйнують при такому многолюдному керівництві?

А от як: фуражирам за підвезення кормів колгоспній худобі трудодні писалися не в залежності від кількості привезеного фуражу, а помісячно — 60 трудоднів.

Чи привіз, чи не привіз, і скільки привіз — нікого це не обходить, — маєш два трудодні!

Колгоспницям, що доглядали телят, писали по шість трудоднів за вивезення гною, хоч вони того гною і пальцем не ворушили.

Як ви гадаєте, чи гладка була худоба при такій годівлі і чи дуже вибрикували у калінінців телята?

Заступником голови по тваринництву працював (а може, й досі ще працює?) товариш Горбачук Каленкк... 1955 року він так хазяйнував, що телята довелося з випасу восени на хурах додому привозити...

Кури в нього знесли аж по 20 яєць на рік! У путнього хазяїна півень більше яєць несе.

"Мудрував" Горбачук і з купівлею корів — для колгоспу купував їх по 3–4 тисячі карбованців, а продавав на базарі по 700–800. З "баришем"!

З рільництвом теж хазяйнували "як бог приказав": зпід комбайна зерно приймали без ваги і т. д., і т. д.

От і вийшло, що в сусідніх колгоспах видали на трудодень по 2–3 кілограми зерна та по 4–5 карбованців грішми, а в колгоспі імені Калініна на трудодень припало по 1,2 кілограма зерна і по 1,6 карбованця.

Сказано воно вже давно: "Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не біжить!"

Не в тому справа, що багато керівників, а в тім справа, що до хазяйства, та ще колгоспного, треба хазяїна дбайливого, розсудливого, який би керував, спираючись на допомогу колективного досвіду й розуму колгоспниківтрударів...

Тоді й телята вибрикуватимуть, і кури нестимуться, і веселих пісень дівчата в колгоспі співатимуть...

Багато заступників — це не порятунок для колгоспу, а зовсім навпаки, бо коли в дитини сім няньок, дитина може бути й з очима, та дуже вже вона буде закаляна. Факт!

ТИ ДОБИЧ ДАЙ!

1

На Донбасі говорять не "видобуток" вугілля, не "добича", а кажуть "добич", наголос на "о".

— Теревені правити кожне може! Ні, ти добич дай! Отоді ти шахтар!

І кажуть у Донбасі також, що видавати вугілля із шахти слід не на гору, а нагора, наголос на "а".

Це, так би мовити, преамбула. А далі вже буде "амбула"!

Остаточна задача кожного шахтаря, кожного робітника, техніка, інженера і службовця у Донбасі полягає в тому, щоб ота сама "добич" ішла "нагора" і щоб отої самої "добичі" було щонайбільше.

Для цього й трудяться в Донбасі робіт никивугільники: вибійники, кріпильники, машиністи, механіки, комбайнери, електрики, техніки, інженери, начальники шахт, керівники трестів та главків і навіть міністри.

Кожний робить своє діло для того, щоб було "нагора" більше "добичі".

Навіть письменники і поети — і вони трудяться в Донбасі того, щоб була "добич".

І коли, приміром, вибійники працюють відбійним молотком, поети допомагають їм пером.

Вибійник рубає вугілля, а поет — пісню.

У вибійника — тонни, а в поета — строфи.

Про Донбас я знаю з дитячих років.

Ще за мого дитинства мій дядько, материн брат, пішов із села на заробітки у Донбас.

Мати моя казали було:

— О, Йван тепер заробляє гроші! Карбованців, мабуть, із двадцять на місяць гребе!

Дядько Іван щороку приходив з Донбасу влітку додому допомагати на жнивах.

Ми, дітлахи, знали з його оповідань, що на Донбасі все чорне і що там глибокі ями, шахти, як упадеш, так тебе не видно, глибина, може, як у десять колодязів! Під землею коні живуть, що тягають вагонетки, а вагонетки забурюються, і як її, вагонетку, піднімаєш, так на людину нападає "гризь". На шахті є гудок! От як загуде, аж в ухах лящить! А під землею всі шахтарі з лампочками, і всі вони чорні, тільки зуби білі! І що всі вони роблять в упряжці! О!

— А горобці на шахтах є? — поцікавився сусідів Пилипко.

— Є! І теж чорні! — відповів дядько Іван. — І не дуже від людей тікають! Так біля тебе й стрибають!

— Так чого ж ви не б'єте? Грудкою!

І дуже нам тоді забажалося побувати на шахті, де горобці від людей не дуже тікають. Ми й побігли на шахту вдвох з Пилипком. Впіймано нас було за цвинтарем аж увечері. Моя мати були з деркачем у руках, а Пилипкова — з віжками. Ми того вечора добре відчули, що нелегке було шахтарське життя! Аж смутами воно в нас пішло на тому місці, де в штанчатах у хлопчаків прорішка.

Горілку дядько Іван пив правильно. Щодня і не помалу. І як прийде до нас на доброму підпитку, співає, було, шахтарської пісні:

А ми встали, покурили,

По продольній розійшлись,

По продольній розійшлись,

За роботу прийнялись.

По продольній розійшлись,

За роботу прийнялись,

Хто за кирку, хто за лом,

Хто береться за вагон.

Ех, шахтьор пашеньки не пашеть,

Коси в руки не берьоть,

Шахтьор курить, шахтьор пйоть,

Шахтьор з музикою йдьоть.

Закінчувалася така пісня вигуками:

Ех, забойщикнойщикищикиикикні

Або:

Ой, коногониогонигониониниі Ех!

Тоді вже мати казали:

— Іди ти, руда сатано, під повітку спать!

— Ех, сеструню! — обнімав матір дядько Іван. — Не поважаєш ти шахтьора рознещасного!

Ех, да розпроклятая жисть шахтьорськая,

Хто не знає, той ідьоть,

Хто не знає, той ідьоть,

За собой народ ведьоть.

Мати одводили "рознещасного шахтьора" під повітку й укладали на прикритій рядном соломі спати. Проспавшись, дядько Іван гукав до нас:

— Ей! Хлопчонки! Сирівцю!

Ми приносили дядькові сирівцю з погреба й питали:

— А сирівець на шахті є?

— Є! Тільки не такий, а чорний!

…Донбас, як бачите, я знав з дитячих років…

2

Тепер, розуміється, Донбас не такий, горобці й сирівець у ньому не чорні, коней, мабуть, уже під землею зовсім нема, тепер уже замість коногонів "електрогони" вагончики гонять, хоч вагончики і тепер іноді забурюються. Та на людей, як вони ті вагончики піднімають, "гризь" уже не нападає.

Від старого Донбасу залишилося ще й досі — і житиме вічно, аж поки житиме Донбас — "Ти добич дай!" "Добич" і тепер для Донбасу — все!

А от якраз тепер саме "добич" у Донбасі і шкутильгає.

Малувато видається тепер "добичі нагора". І доводиться через те чорнявому Донбасові червоніти.

А що ж робити, щоб у Донбасі побільшало "добичі"?

Живе й працює у Донбасі начальник дільниці № 1 шахти № 5–6 імені Димитрова Герой Соціалістичної Праці Іван Іванович Бридько.

За останні десять років І. І. Бридько і його колектив, працюючи в найрізноманітніших геологічних умовах, завжди перевиконує план отої самої "добичі".

В чому ж секрет успіху колективу, яким керує І. І. Бридько?

І. І. Бридько знає таке слово. Скаже він це слово, — зветься воно "чириримбириримрим", — і норматив циклічності на його дільниці обов'язково перевиконується. Вугілля на його дільниці робиться м'якем'яке, колупнеш його пальцем, а воно як посиплеться — тільки вагончики підставляй! Стояки для кріплення самі в лаву біжать, самі на місце становляться, канавки, по яких стікає вода, очищаються, штрек самоприбирається, самопідмітається, скрізь чистота і порядок...

І. І. Бридько обов'язково щодня буває в лаві, прийде і непомітно ворожить-чаклує. Потихеньку скаже своє "чириримбириримрим" — і "лап" за стойку, чи кріпко вона стоїть, "лап" за забутовку, чи так забучено.

Ану спробуйте у забутовці залишити "конюшню", тобто незабучене місце. І. І. Бридько не встигне промовити свого слова, як "конюшня" йому й одкривається тоненьким голоском:

— А я є! А мене не забучено!

Бутчик, що залишив "конюшню", довго пам'ятатиме про неї, бо плакатиме його премія, плакатиме його і заробіток.

Дехто говорить, що І. І. Бридько вимагає виробничої дисципліни і ніколи не пробачить нехлюйства, бракоробства, окозамилювання.

Інші подейкують, що І. І. Бридько турбується за робітників свого колективу, — він і про квартиру подбає, і про спецодяг, і про все інше...

Все це так!

Але основне полягає в отому магічному слові, що його знає 1.1. Бридько і яке йому допомагає зразково виконувати всі роботи на дорученій йому дільниці.

"Чириримбиририм" це слово.

От спробуйте організувати такий дружний колектив, як у І. І. Бридька, налагодьте виробничу дисципліну, подбайте про житлові й побутові умови для колективу, будьте завжди прикладом для робітників — і ви переконаєтесь самі, що коли ви прийдете в лаву і прокажете: "Чириримбиририм!" — ваш циклічний графік виконається, як з пушки!

Тоді ви видаєте "нагора" "добич" і про вас поети пісень хороших напишуть.

Не таких, як мій дядько колись співав, а таких, як Сергій Воскрекасенко про шахтарочку написав:

Я шахтарочка сама, Звуть мене Маруся, В мене чорних брів нема, Та я не журюся…

ЧОМУ БУГАЙ ПОПОЛОТНІВ

В одному селі одного району, де є колгосп і де за голову правління колгоспу править Бугай, перед Новим роком таке скоїлося, що сам голова правління колгоспу Бугай пополотнів.

У тому селі будується новий клуб. Довгенько він, той клуб, уже будується, та нема ще там підлоги, не готова ще стеля, — одне слово, клуб іще будівництвом не закінчено.

Добрі люди в таких випадках що роблять?

Добудовують клуб, добре його обладновують, урочисто потім його відкривають, і починається на селі культурномасова робота: лекції, гуртки художньої самодіяльності, кіно, вистави…

Люди ходять по селу веселі, культурні і одне одному говорять:

— От як тепер у нас на селі культурно! От дай бог здоров'я і нашому голові колгоспу, і нашому голові сільради! От які вони в нас хороші, та милі, та любі!

Це коли клуб добудовують.

А коли робиться так, як у тому селі, тоді трапляються тільки дивні пригоди, від яких сам голова правління колгоспу полотніє.

Почалося з того, що голова правління колгоспу Бугай вирішив, що в нього повинні бути культурними вівці, і обернув клуб на кошару: загнав овець у клуб.

Ну, загнав, то й загнав, — йому видніше.

Отінившись у клубі, вівці радісно замекекали і дехто з них пустився в танці.

Ставний баран сердито мекекнув:

— Тихо, овечки й баранчики! Тихо! Це вам не в хліві, а це вам у клубі, в культосвітній установі! Прошу поводити себе культурно!

Отара замовкла.

— Ось що, дорогі овечки та баранчики! Поскільки ми в клубі, не будемо гаяти дорогого часу, а візьмемося за овечу самодіяльність. Я пропоную почати з діяльності драматичної і виготувати виставу "Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці!". Грицька гратиму я, Хому — мій старий дядько, що з одним рогом, а Марусю — ти, — звернувся Баран до молоденької Ярочки, у якої на кінчику хвоста бантиком біліло пасмо

біленької вовни, хоч сама вона була прикро чорна. — Ти в нас найчепурніша, тобі й гримируватися не треба!

З цього й почалося…

Ми не будемо описувати, як проходили репетиції.

І от одного разу, якраз перед Новим роком, у селі опинився заввідділом культосвітньої роботи товариш Цап. Цап заночував у селі і проходив увечері повз клубкошару.

Раптом чує, що в клубі хтось так жалісножалісно вимекекуе:

Ой не ходи, Грицю,

Та й на вечорниці…

Волосся в Цапа подралося дубом, він рвонув до голови колгоспу Бугая з одчайдушним криком:

— Що в тебе в клубі робиться? Рррятуйте!

Вискочив од голови і помчав галопом аж у райцентр. Бугай прибіг до клубу і отетерів: з клубу чулося мелодійне мекекання:

Ой мамо, мамо, Нехай же ж він зназ. Нехай же двох разом Нас він не кохає—

Бугай прискочив додому, сів, затремтів і пополотнів.

Овеча вистава не відбулася, бо розпорядженням, кажуть, райвиконкому овець з клубу ніби вивели, але добудовувати його не збираються, бо Бугай і досі ніяк не відполотніє.

САДІТЬ ЛІСИ!

Мабуть, немає в світі жодної людини, котра б лишилася байдужою до лісу. В скарбниці світової художньої думки важко знайти митця — письменника, художника чи композитора, який не присвятив би лісу найнатхненніші сторінки своєї творчості.

Коли ми говоримо про ліс, в пам'яті мимоволі зринають і безконечно чисті та прозорі рядки пушкінської поезії, і неперевершені в своїй простоті та чарівності картини Шишкіна, Левітана, і музика геніального Чайковського, оте його натхненне "Благословляю вас, ліси..." А скільки захоплюючих сторінок, присвячених лісу, у творах Льва Толстого, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Михайла Пришвіна, Степана Васильченка, Костянтина Паустовського, Леоніда ЛеоноваІ І це цілком природно, бо ліс — то краса нашої землі, то невичерпне її багатство.

Про перше — красу лісу — тут говорити не будемо. Хто бодай раз у житті — чи взимку з рушницею за плечем — ходив перелісками по заячому сліду, чи влітку збирав у козубку гриби або ягоди, того назавжди заполонили і задумливий шепіт крислатих дубів, і прохолода лісових озер, незаймана чистота залитих сонцем галявин. І тому тут би нам хотілося говорити головним чином про багатство, яке несе людині ліс.

Зараз у селі розгортається велике будівництво. В колгоспах споруджуються різні господарські приміщення, люди будують нові хати, ставлять паркани і тому подібне. На все це потрібен лісоматеріал. І як часто доводиться чути скарги на нестачу йогої

Нерідко село відчуває також гостру потребу в паливі.

І будівельні матеріали, і паливо — все це дає нам ліс.

На Україні багато державних лісів, якими володіють лісництва та лісгоспи. Там ведеться велика планова робота по систематичному збільшенню лісових масивів.

Проте є у нас одна велика і часто простотаки забута можливість збільшення наших лісових багатств. Мова йде про власні колгоспні ліси.

Якщо поглянути господарським оком на нашу колгоспну землю — скільки є ярів, пустирів, вигонів, пісків та інших малородючих ділянок та невгідь! Здебільшого вони пустують, не приносять людині ніякої користі. А коли б на тих землях посадити діброви, коли б у кожному колгоспі, де тільки може рости дерево, був свій ліс — кілька десятків чи кількасот гектарів! Яке це багатство, яка це підмога в господарстві! Та не було б гріхом засадити лісом якусь сотню гектарів і хорошої родючої землі, бо ліс відплатить за те сторицею.

Отож ми й хотіли звернутися до сільських трудівників — садіть, закладайте свої колгоспні ліси. Хай у наших полях, залитих щедрим сяйвом сонця, повіє прохолодою діброва. Тоді і ріки стануть повноводішими, звірів і птаства буде більше, тоді й земля наша рідна стане не тільки красивішою, а й щедрішою на врожай.

Тож садімо ліси!

Максим Рильський, Остап Вишня

P. S. Мені б іще хотілося додати своє "вишневе" запитання: як не буде в нас лісів, де ми дубця знайдемо на тих людей, що нищать ліси, що не бажають їх садити й берегти? Дубця, щоб хоч намахати на них, насваритися!

Остап Вишня